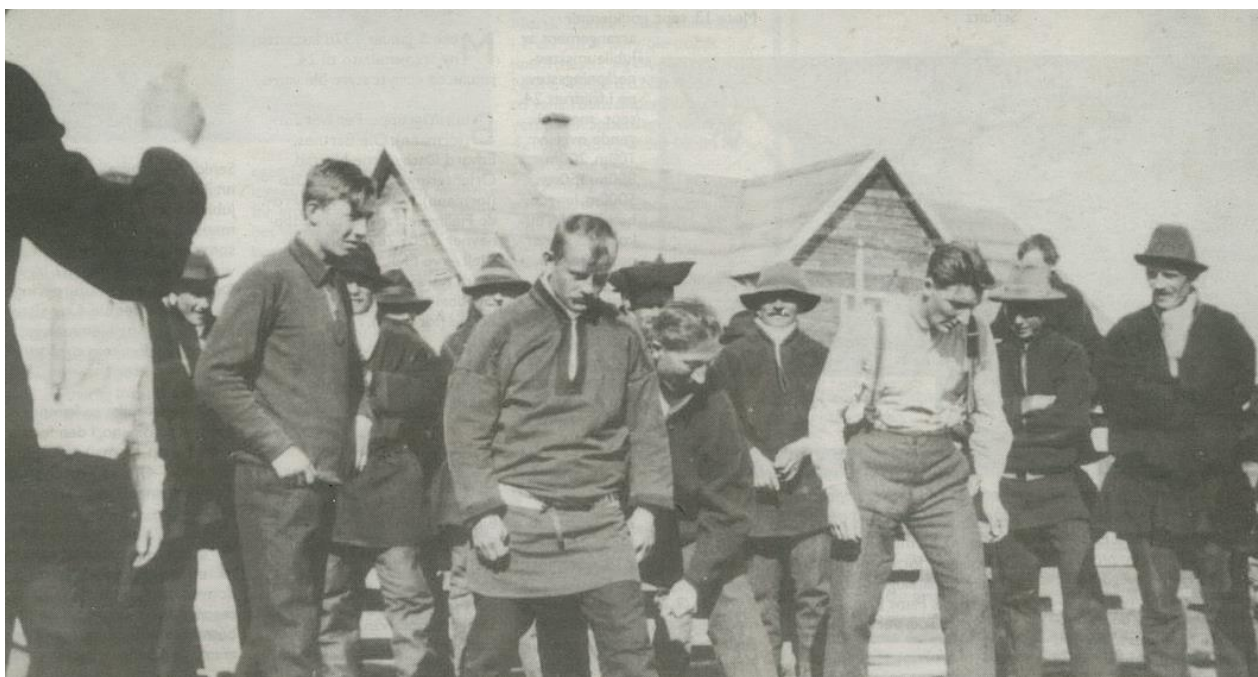

Idrettsliv i etniske grenseområder.

Modernisering, identitet og idrett i Finnmark, 1908 - 2010

Helge Chr. Pedersen

Avhandling levert for graden
Philosophiae Doctor

August 2013

Idrettsliv i etniske grenseområder.
Modernisering, identitet og idrett i Finnmark,
1908 – 2010

Helge Chr. Pedersen

Avhandling levert for graden Philosophiae Doctor

UNIVERSITETET I TROMSØ
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for historie og religionsvitenskap

Forsidebilde: Fra starten av et terrengløp i Karasjøk, trolig en gang i 1930-årene. På bildet ses blant annet lagets første formann Arne Pleym sammen med Anders Stueng og Ole Jens Persen. Foto: IL Nordlys, Idrettslaget Nordlys 75 år, Infoavis nr.3 november 2002.

Forord

Det er mange som skal takkes for at dette prosjektet nå er ved veis ende. Første vil jeg takke Stein Roar Mathisen og Kjell Olsen som inviterte meg med på prosjektet 'Hverdagsliv i etniske grenseområder'. Jeg vil også takke Norges forskningsråd som i perioden 2005 til 2009 finansierte mitt PhD-stipendiat gjennom prosjektet. Stein Roar og Kjell har vært til uvurderlig faglig støtte gjennom hele prosessen.

Så vil jeg rette en stor takk til min veileder Einar Niemi for konstruktive og klare tilbakemeldinger gjennom en lang prosess. Takk også til Finn Olstad for grundig lesning av hele manus og for gode innspill i slutfasen.

Jeg vil takke institutt for pedagogiske og humanistiske fag (IPHF) for god tilrettelegging for arbeidet med avhandlingen. IPHF ble fra 1.8.2013 en del av Institutt for lærerutdanning og pedagogikk (ILP) ved det sammenslåtte UiT – Norges arktiske universitet. Jeg vil også takke flere av mine kolleger: Kolbjørn Rafoss og Jan Erik Henriksen for nyttige innspill til flere av artiklene. Stefan Hollander for kyndig språkvask av de engelskspråklige artiklene, Sverre Pedersen og Geir Zachariassen for grundig korrekturlesing. Mine nærmeste kolleger gjennom mange år Torun Granstrøm Eikeland og Lisbeth Bergum Johanson for mange og interessante samtaler om historie, historiebruk og identitetsdanning. Tidligere kolleger Odd Mathis Hætta og Leif Eriksen takkes for mange inspirerende samtaler om idrett og samfunn i Indre Finnmark. Jeg vil også takke alle gode kolleger på «drømmeloftet» og ved IPHF for godt arbeidsmiljø og for både faglige og mindre faglige diskusjoner. En takk rettes også til kolleger i Tromsø både ved institutt for historie og ved ILP - samfunnsfag.

Mamma Kirsten og pappa Rolf takkes for all hjelp og støtte. Så en hjertelig takk til min kjære Carola for gjennomlesning og korrektur, for at du har støtta meg og hatt trua på meg hele veien og for en fin hverdag selv under avslutningen av dette prosjektet. Takk til jentene mine Nina, Anna og Marie for at dere har fått meg til å tenke på helt andre ting enn avhandlingen.

Idrettsliv i etniske grenseområder. Modernisering, identitet og idrett i Finnmark, 1908 - 2010

Innhold

FØRSTE DEL. INNLEDNING OG SAMMENFATNING.....	7
1. Innledning.....	9
1.1. Avhandlingens hovedmål og problemstillinger.....	13
1.2. Avhandlingens organisering og avgrensing	17
1.2.1. Første del.....	17
1.2.2. Andre del.....	18
1.3. Finnmark som etnisk grenseområde	22
1.4. Forskning på idrett i Norge og Nord-Norge	24
1.5. Kilder og metode	29
2. Teorier og begreper.....	37
2.1. Idrett.....	37
2.1.1. Samfunnsvitenskapelige perspektiver på idrett.....	39
2.1.2. Postkolonial teori og idrett	41
2.2. Modernisering og idrett	45
2.2.1. Idrettens modernisering.....	47
2.3. Identitet og idrett	56
2.3.1. Idrett og nasjonal identitet.....	59
2.4. Etnisitet og idrett	63
3. Sammenfatning.....	69
3.1. Idrett som modernisering i Finnmark	70
3.1.1. Soner i moderniseringen av idretten i Finnmark.....	71
3.2. Idrett som identitetsarena i Finnmark.....	74
4 Litteratur.....	82
4.1. Forkortelser.....	91

ANDRE DEL. ARTIKKELSAMLING..... 93

Artikkel I:

Fotball, modernisering og identitet i Finnmark, 1908 til 1935

Artikkel II:

Sports, Politics and Ethnicity in the North. Workers' Sport in Western Finnmark in the Late 1930s

Artikkel III:

Skiing and Sport in the Core Sámi Area of Norway, 1927 to 1964: Organisation, Modernisation and Minority Policy

Artikkel IV:

Idrett i skolen i Finnmark 1927 - 1964 - et minoritetspolitisk redskap?

Artikkel V:

Sport, Ethno-Politics and Sámi Identity in Northern Norway. The Organizing of the Sámi Sports Movement

FØRSTE DEL
INNLEDNING OG SAMMENFATNING

1. Innledning

Denne avhandlingen tar for seg fremveksten av idrett i Finnmark. Det blir argumentert for at idretten ikke bare er et vindu en kan betrakte moderniseringen i fylket gjennom, men at idretten selv var en viktig arena for modernisering på ulike plan. Et sentralt punkt er at lokale forhold var av stor betydning for hvordan idrettens modernisering skjedde, på hvilke områder den skjedde, og, ikke minst, hvordan den skapte ulike identitetsfellesskap i lokale og regionale sammenhenger. Forskningen på forholdet mellom idrett og identitetsdanning i Norge har i stor grad fokusert på idrettens plass i norsk nasjonsbygging og dens betydning for utviklingen av en nasjonal historie. Denne avhandlingen vektlegger lokale særtrekk, den spesifikke konteksten i regionen og ikke minst en flerkulturalitet som vanligvis er fraværende i fremstillinger av norsk idrettshistorie.

Organisert idrett har blitt drevet i Finnmark siden andre halvdel av 1800-tallet da de første turn- og skiforeningene ble dannet. Disse første idrettsforeningene ble dannet i finnmarksbyene Vadsø, Vardø og Hammerfest, samt i noen av de store fiskeværerne, som Honningsvåg. I de to første tiårene av 1900-tallet bredte organiseringen seg til flere fiskevær langs kysten og til de større stedene i fjordene. Med veksten i den organiserte idretten ble det behov for en regional organisering av aktiviteten, noe som førte til dannelsen av idrettskretser og ulike særkretser i årene rundt 1920. I Indre Finnmark ble den første idrettsforeningen stiftet i slutten av 1920-årene, men her konsoliderte ikke idretten sin plass før på 1960-tallet. Idrettsaktiviteten i Finnmark har økt formidabelt i omfang fra begynnelsen av 1900-tallet og fram til i dag, både i antall medlemmer, i antall aktiviteter og i oppmerksomhet. Pluralismen i idrettstilbudet har blitt stor, noe som blant annet viser seg i bredden av særkretser og aktivitetstilbud, og ved at idretten i dag favner flere medlemmer enn noen annen frivillig aktivitet i fylket. Finnmark idrettskrets (FIK) har i dag ca. 27.000 individuelle medlemmer¹ i et fylke som i første kvartal 2013 hadde 74.534 innbyggere.² Denne idrettslige pluralismen er et resultat av samfunnsomveltningene i Finnmark som idretten selv har vært en del av de siste 100 årene.

¹ <http://www.finnmarkdagblad.no/sport/article5377706.ece>. Lest 21.4.2013.

² <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2013-05-14?fane=tabell&sort=nummer&tabell=112359>. lest 05.08.13.

Da Alta IF var i førstedivisjon i fotball for både herrer og damer i 2012-sesongen, ønsket klubben i følge egen hjemmeside å stå for “[s]tolthet lengst i nord” ved å være “[v]erdens nordligste profesjonelle fotballklubb – i Alta, for Nord-Norge”.³ Også nordlandsklubben Bodø Glimt slo fast en nordnorsk profil som en av sine fire grunnpilarer for fremtiden.⁴ Nord-Norges eneste eliteserielag, Tromsø IL, vil også være Nord-Norges klubb og definerer klubbstolthet på følgende måte: “[...] Å vise glede og entusiasme over å tilhøre klubben, byen og landsdelen.”⁵ I klubbens utkast til organisasjonsplan for 2012 er den første målsetningen at “Tromsø IL skal være en toppfotballklubb med nordnorsk profil, som spiller attraktiv og offensiv fotball.”⁶

Disse utsagnene fra de tre nordnorske representantene i de to toppdivisjonene i fotball for menn i sesongen 2012 viser et sterkt behov for å knytte klubbene til regionen Nord-Norge og til nordnorsk identitet. De to storhetene i nordnorsk fotball, Bodø Glimt og Tromsø IL, har siden 1970- og 1980-tallet vært sentrale ingredienser i den nordnorske selvforståelsen og i forståelsen av Nord-Norge som noe eget, noe for seg selv. De siste sesongene har også Alta IF, Finnmarks første og hittil eneste lag i norsk toppfotball, forsøkt å bruke den sterke nordnorske identiteten i sin markedsføring av klubben. De har imidlertid vektlagt det aller nordligste i sin identitetsbygging.⁷ Klubbens merkevarebygging i samarbeid med både Finnmark fylkeskommune og Sametinget er et forsøk på å bli Finnmarks og finnmarkingenes lag, et lag inkorporert i en finnmarksidentitet som favner om hele fylket.

Disse eksemplene fra fotballen er iøynefallende vitnesbyrd om at idrett handler om mer enn trening, konkurranse og resultater. Utover å være en viktig samfunnsinstitusjon for blant annet folkehelse, fritidsaktivitet og sosialisering, kan idrett også være - slik idrettssosiolog Gerd von der Lippe uttrykker det - et “kulturelt drama”,⁸ et drama som blant annet handler om følelser, rivalisering og identiteter.

Fram til fotballen for alvor plasserte nordnorsk idrett på det nasjonale idrettskartet og ble en av de fremste bærerne av nordnorsk identitet fra 1970- og 1980-tallet, var det kanskje først og

³ <http://www.altaif.no/fotball/media/dokument/2012-04/SAMARBEIDSKONSEPTER%202012.pdf>. Lest 22.4.2013.

⁴ <http://www.an.no/sport/article5946106.ece>. Lest 22.4.2013.

⁵ Tromsø IL 2012: 4.

⁶ Tromsø IL 2012: 5.

⁷ Alta IF rykket ned fra 1. divisjon i 2012 sesongen.

⁸ von der Lippe 2001.

fremst mannlige skiløpere fra nord som bar det nordnorske på sine skuldre i nasjonal idrettssammenheng. Som jeg viser i avhandlingen, ble det bygd opp en regional nordnorsk idrettsorganisering som institusjonaliserte nordnorsk idretts utenforskap i nasjonal sammenheng. Dette betød at utøvere sjelden deltok i nasjonale konkurranser. Når nordnorske skiløpere stilte i norgesmesterskap og i internasjonale mesterskap, stilte de ikke bare som representanter for sine klubber og hjemplasser, men ofte for en hel landsdel. Løpere som Simon Slåttvik, Sverre Stenersen, Per Olsen og Bjørn Wirkola var ikke bare norske løpere i internasjonale konkurranser, de var også *nordnorske løpere*. I dag bærer løpere som Finn Hågen Krogh fra Alta og Håvard Klemetsen fra Kautokeino Finnmarks og Nord-Norges ære på sine skuldre. Da Finnmarkseiendommen (FeFo)⁹ i 2011 inngikk samarbeidsavtale med Krogh og Klemetsen, uttalte FeFos direktør Jon Meløy at

[v]i er stolt over å ha slike samarbeidspartnere og flotte representanter for Finnmark. Finn Hågen og Håvard er flotte forbilder for Finnmarks ungdom og viser at finnmarkinger kan lykkes på internasjonalt nivå.¹⁰

FeFos samarbeidsavtale med Krogh og Klemetsen viser at idrett oppfattes som en viktig ingrediens i identitetsbygging. I tillegg til å være viktig for identiteter knyttet til sted og geografi, kan idrett også bidra til dannelsen av identiteter knyttet til for eksempel religion, kjønn, kultur og etnisitet.

Jeg har i innledningen vist hvordan herrelag i fotball og mannlige skiløpere har blitt tatt i bruk som markører i byggingen av det nordnorske og det finnmarske. Dette er ikke fordi nordnorsk idrett utelukkende har fostret mannlige toppidrettsutøvere. Nord-Norge har hatt flere topplag i fotball for kvinner og kvinnelige toppløpere på ski. Det er heller fordi det er svært få, om noen, kvinnelige idrettsutøvere som har blitt aktivt brukt som markører i byggingen av nordnorske identiteter. Gerd von der Lippe skriver at norsk nasjonsbyggingen har vært et maskulint prosjekt i alle fall helt fram til 1980.¹¹ Alle de norske idrettsheltene som har blitt trukket fram i byggingen av “det norske” har, i følge von der Lippe, vært menn. Med Fritjof Nansen i spissen var nasjonalheltene innenfor skiidretten menn, det samme gjaldt

⁹ Finnmarkseiendommen (FeFo) er grunneier av den statlige grunnen i Finnmark som tidligere ble forvaltet av Statskog.

¹⁰ <http://www.fefo.no/no/presse/Pressemeldinger/2011-11-16%20FeFo%20samarbeider%20med%20verden%20smestere%20fra%20Finnmark.pdf>. Lest 25.4.2012.

¹¹ Von der Lippe 2001: 92.

innenfor skøytesporten. Dette skjedde til tross for at mange kvinner hadde vært aktive innenfor begge idrettene helt fra starten av. von der Lippe hevder at “kvinnene ser ut til å ha blitt stengt ute etter hvert som idretten ble mer sportslig-gjort”.¹² De fikk ikke være med i fullverdige konkurranser, men måtte ta til takke med modifiserte versjoner. Et eksempel fra begynnelsen av 1900-tallet er bakkerennene for kvinner som foregikk i hoppbakkenes unnarenn. Også i Finnmark var det svært få kvinner som deltok i idrettskonkurranser før 1940, selv om mange kvinner var aktive både på ski og skøyter. Idretten var i all hovedsak en mannlig aktivitet i alle fall inn på 1960-tallet, noe som kommer fram i avhandlingen. Som innledningen alt viser kan derfor idretten i Nord-Norge og dens betydning for byggingen av identiteter i landsdelen, i tråd med von der Lippes analyse, forstås som et maskulint prosjekt.

Danningen av etniske identiteter står sentral i denne avhandlingen og “de tre stammers møte”,¹³ eller møtet mellom samer, kvener og nordmenn, har funnet sted på idrettsbaner rundt om i landsdelen de siste 100 år. Håvard Klemetsen og Blackburn-proff og vadsøværing Morten Gamst Pedersen er idrettsprofiler som begge har blitt trukket fram som representanter ikke bare for Finnmark, men også for det samiske. Idretten ble en del av den etniske diskursen især etter at den samiske revitaliseringsprosessen begynte å sette spor også innenfor idretten på slutten av 1970-tallet. Opprettelsen av et samisk idrettsforbund i 1979 og etableringen av samelandslaget i fotball i 1985 institusjonaliserte den samiske idretten og førte til at idretten fra da av systematisk ble mobilisert i revitaliseringen av samisk identitet og i oppbyggingen av samisk nasjonal identitet.

Hvorfor er fotballag og idrettsinstitusjoner interessert i å bli forbundet med det nordnorske og det finnmarkske? Både Tromsø IL og FeFo legger til grunn at det er noe spesielt med henholdsvis landsdelen og vårt nordligste fylke, en følelse de finner gjenklang i hos den nordnorske befolkningen og som uttrykkes i begrepene nordlending og finnmarking. Folk i Nord-Norge føler seg annerledes enn søringan, de føler seg som en del av et nordlig fellesskap i utkanten av riket.¹⁴ Dette forestilte fellesskapet¹⁵ knytter seg til både økonomiske,

¹² Von der Lippe 2001: 92-93.

¹³ Schøyen 1918. Schøyens boktittel “De tre stammers møte” har blitt et etablert begrep brukt om kultur møtene i det flerkulturelle Nord-Norge.

¹⁴ Drivenes m. fl. 1994.

¹⁵ Anderson 1996.

politiske, etniske og kulturelle forhold.¹⁶

I 1994 ble tobindsverket *Nordnorsk kulturhistorie* gitt ut.¹⁷ Her slås det fast at folk i Nord-Norge har en felles kulturell bevissthet som bygger på noen felles erfaringer. Verket bidrar selv til den videre konstruksjonen av det nordnorske fellesskapet gjennom ulike fortellinger om hva som skiller det nordlige fra resten av landet både historisk, økonomisk, politisk, etnisk og kulturelt. Idrett er imidlertid i liten grad behandlet som en del av denne kulturhistorien. De særegne trekkene som gjør Nord-Norge og Finnmark til mer enn geografiske områder, til politiske, administrative og identitetsregioner, kommer som allerede vist, også fram innenfor idretten. De viste seg på 1920-tallet innenfor fotballen og kom fram i den politisk splittede idretten i Altafjorden på slutten av 1930-tallet. Særegenhetene viste seg i dannelsen av idrettslag i Indre Finnmark i perioden fra 1927 til 1964, og i etableringen av den samiske idretten på slutten av 1970-tallet. I tillegg til at idretten speilet det særegne, bidro idretten også til konstruksjonen av særegenhetene. Idretten ble ikke bare forestilte fellesskap, men også hva Grant Jarvie og Graham Walker kaller opplevde fellesskap, fellesskap som forsterket nordlendingenes og finnmarkingenes selvforståelse.¹⁸

1.1. Avhandlingens hovedmål og problemstillinger

Sport is a central activity in our societies, one embodying social values, and, as such, deserving of systematic investigation as any other. Sport might be fun. That does not mean it should be disregarded by academics.¹⁹

Per Selle mener det er viktig å undersøke idrettens historie, ikke først og fremst for å forstå fortida, men for å forstå idretten i vår egen samtid. Selle mener idrettens fortid best brukes som speil og lupe.²⁰ Jeg er enig med Selle i at idrettens fortid kan fortelle oss viktige ting om idretten i dag, men mener han reduserer fortidens egenverdi. Fortida har egenverdi utover det at den kan speile vår egen samtid. Historien forteller oss om levde liv, om fortidas mennesker og deres bevissthet, verdier, adferd, forhold til hverandre og om forhold som med Ottar Dahls

¹⁶ Drivenes m.fl. 1994; Eriksen 1996.

¹⁷ Drivenes m.fl. 1994.

¹⁸ Jarvie og Walker 1994.

¹⁹ MacClancy 1996: 2.

²⁰ Selle 2000: 497.

ord er “sosialt relevante”.²¹ Historien hjelper oss å forstå mennesker og tolke deres handlinger. Knut Kjeldstadli trekker opp flere bruksmåter, eller behov, som kan dekkes av historien. Folk er interessert i historien, den gir glede og vekker interesse, den gir innsikt i forandring og i menneskelig mangfold.²² Historien kan brukes i tråd med Selle, for å forstå samtiden, men også for å forstå fortidens mennesker, deres handlinger og verdier. Kunnskap om våre forfedres liv og levnet er slik jeg ser det viktig kunnskap i seg selv. I tillegg bidrar historisk kunnskap til å skape identitet og tilhørighet.²³

Idretten er i dag Norges største frivillige organisasjon,²⁴ noe som i seg selv er grunn nok til å gi idrettens fortid økt oppmerksomhet. Nå ønsker jeg imidlertid å gjøre mer enn å redegjøre for idrettens fortid. En overordnet problemstilling for avhandlingen er å undersøke hvordan ulike organisasjonsprosesser innenfor idretten i Finnmark har bidratt til fylkets modernisering og hvordan ulike identiteter har kommet til uttrykk innenfor idretten. Jeg vil vise at idretten har vært en viktig arena for modernisering og identitetsdanning og at den ikke bare har speilet fortidens samfunn, eller bare kan betraktes som en lupe til å se dagens idrett gjennom.

Formålet med denne avhandlingen er å bidra til å fylle tre rom i norsk historieskriving. For det første er idrettslivet i Finnmark lite beskrevet i tidligere forskning på norsk idrettshistorie. For det andre er identiteter knyttet til etnisitet og flerkulturalitet lite berørt i denne forskningen. Det er derfor naturlig å studere idrett, identitet og etnisitet i en finnmarkskontekst på grunn av de historiske erfaringene fylket har. En tredje grunn til å studere idretten i Finnmark er et manglende blikk på idretten i nordnorsk historieskriving. Idrett er i liten grad tatt med i den relativt omfattende forskningen på nordnorsk modernisering og samfunnsliv, eller i de etter hvert mange framstillingene av identiteter og minoritetsforhold i landsdelen. Avhandlingen tar opp ulike organisasjonsprosesser og belyser hvordan idretten ble brukt som politisk redskap og hvordan den bidro til å forme ulike identiteter og fellesskap. Avhandlingen er i så henseende også organisasjonshistorie, moderniseringshistorie, politisk historie og identitetshistorie i tillegg til idrettshistorie.

²¹ Kjeldstadli 1999: 31.

²² Kjeldstadli 1999: 30-31.

²³ Kjeldstadli 1999: 18-27.

²⁴ Selle 2000: 495.

Idretten er et godt inntak til å studere hva Finnmark er og hva det betyr å være finnmarking. Dette fordi idretten har en stor plass i samfunnet, både for enkeltindividet og for ulike kollektiv. Med begrepet idrett forstår jeg i denne avhandlingen den organiserte idretten som ble drevet i formaliserte lag og foreninger knyttet til idrettskrets og nasjonale forbund. Jeg vil drøfte idrettsbegrepet nærmere i kapittel 2.1. I avhandlingen undersøker jeg ulike organisasjonsprosesser i finnmarksidrettens historie gjennom 1900-tallet. Idretten ble organisert i en periode da Finnmark gikk gjennom store omveltninger. Statlig modernisering og skiftende minoritetspolitikk sto i bresjen for disse samfunnsomveltningene. Problemstillingene som drøftes i avhandlingen, er derfor særlig knyttet til nettopp moderniseringsprosesser og til dannelsen av identiteter. Identiteter knyttet til etnisitet, kultur, politikk og sted. Jeg vil drøfte hvordan idrettens utvikling i ulike deler av Finnmark har bidratt til de kulturelle og identitetsmessige omveltningene som har funnet sted i Finnmark de siste 100 år. Jeg vil vise hvordan idretten var med på å skape identiteter både på langs og på tvers av geografiske skiller, etniske kategorier og kulturelle grenser. Videre viser jeg hvordan idretten bidro til å markere klassepolitiske motsetninger og hvordan idretten ble en integrert del av oppbyggingen av både bevisste regionale og etniske identiteter. Jeg vil også vise om eller i hvilken grad idretten hadde noen rolle i statens offisielle politikk overfor Finnmark og dets befolkning i perioden. Et overordnet mål er å vise hvordan idretten gjennom å være en arena for identitetspolitikk både bidro til å samle og integrere ulike grupper og til å etablere, opprettholde og forsterke nye skiller langs klassepolitiske, etniske, kulturelle og stedlige grenser. Idretten kan være med på å danne mange typer identiteter som både kan kontrastere og gå på tvers av andre identiteter og/eller som kan virke samlende.

Avhandlingen er en del av et forskningsprosjekt ved Høgskolen i Finnmark (HIF) som i perioden fra 2004 til 2008 fikk sin finansiering gjennom Norges forskningsråds (NFR) Strategiske høgskoleprogram. Prosjektets tittel, "Nordnorsk hverdagsliv i etniske grenseområder", speiler delprosjektens tanker om å se på ulike arenaer i hverdagen hvor mennesker på tvers av ulike grenser har samhandlet og samarbeidet. Lokale utgangspunkt kan bidra til å gi nye perspektiv på etniske relasjoner både i Norge som helhet og i landsdelen spesielt. Jeg beskriver og drøfter ulike utviklingsprosesser i organiseringen av idretten i Finnmark. Jeg ser på ulike dannelsesprosesser innenfor idretten i forskjellige geografiske områder til ulike tider. Ved å undersøke hvordan noen utvalgte idretter, idrettsforeninger, kretser og forbund har blitt etablert og har utviklet seg, ønsker jeg å studere forholdet mellom idretten, samfunnet rundt idretten og dannelsen av ulike fellesskap.

I de fem artiklene ser jeg på hvordan lag og foreninger, kretser og forbund har virket i ulike lokalsamfunn på kysten, i fjordene og på innlandet i Finnmark. Selv om fokuset i de fleste artiklene har et lokalt orientert utgangspunkt, viser betydningen av idretten også utover det lokale. Idretten som ble drevet i ulike lokalsamfunn har alltid vært en del av et større idrettslig fellesskap der de ulike nivåene - det lokale, det regionale, det nasjonale og det internasjonale - har virket gjensidig inn på hverandre. Slik har den dagligdagse utøvelsen av idrett blitt påvirket, og selv påvirket, både idrettsfellesskapet som har omsluttet de lokale lag og foreninger og det øvrige samfunnet.

Undersøkelser fra Finnmark kan gi ny innsikt i hvordan idrett kan virke både splittende og samlende på tvers av identitetsmessige og kulturelle grenser. Trekk knyttet til periferi og etnisitet gjør at bildet av norsk idretts historie ser annerledes ut fra nord enn det bildet som tradisjonelt har blitt framstilt i tidligere forskning. Sett fra nord var idretten med på å forme ulike etniske identiteter, samt lokale og politiske identiteter som både gikk langs og på tvers av etniske grenser. Mens Norge sett under ett har framstått som både etnisk og nasjonalt homogent, var Finnmark et område med tre store befolkningsgrupper - samer, kvener og nordmenn - med ulik kultur og ulike språk. Mens norsk idrett har blitt forstått som en viktig ingrediens i etableringen av en enhetlig norsk identitet, vil jeg i denne avhandlingen vise at idretten i nord bidro til danningen av andre forestilte fellesskap som ofte sto i motstrid til det (sør)norske. Idretten ble også et middel i konstruksjonen av alternative, nye forestilte fellesskap som utfordret det etablerte nasjonale fellesskapet. Det er derfor viktig i denne avhandlingen, i tillegg til å se på relevant norsk idrettshistorisk forskning, også å se utover de nasjonale grensene til områder der fokuset i forskningen har vært på idrettens rolle i flerkulturelle kontekster, dens rolle i møte mellom storsamfunn og minoriteter og urfolk og på idrettens rolle i utkantområder. Mye av forskningen på etnisitet og identitet innenfor en idrettslig kontekst har sett på idretten som en konfliktarena og som en arena hvor etniske og nasjonale grenser trekkes opp, vedlikeholdes og styrkes.²⁵ Et gjennomgående tema i prosjektets fem artikler er dikotomien mellom idretten som en samarbeidsarena og møteplass på den ene siden og idretten som en konfliktarena og markør av ulike identitetsgrenser på den andre siden.

²⁵ Bale og Cronin 2003; Mangan og Ritchie 2004; Adair 2011; Adair 2012; Eisen og Wiggins 1994; Sugden 1993; Bradley 2006.

Det er også viktig å problematisere de rådende synene på idrett og etnisitet i den internasjonale forskningen som i stor grad er opptatt av idrettens splittende og kategoriserende kraft, og som ofte har tatt utgangspunktet i at idretten har blitt brukt som et bevisst virkemiddel i ulike staters assimileringstrategier overfor minoriteter og urfolk. At idrett ofte har virket assimilerende i den forstand at minoritetsgrupper har blitt likere majoritetskulturen, er ikke ensbetydende med at idretten har vært et bevisst strategisk virkemiddel i en stats minoritetspolitikk.

1.2. Avhandlingens organisering og avgrensning

Avhandlingen inneholder to deler. Første del inneholder innledning, teori og begreper, samt en sammenfatning. Den andre delen består av de fem artiklene.

1.2.1. Første del

Første del av avhandlingen tar opp felles og overordnede problemstillinger for de fem artiklene. De fem artiklene står på egne ben empirisk og teoretisk, men mer grunnleggende utlegninger og drøfting av begreper som er felles for alle artiklene har det vært begrenset plass til. Dette gjelder særlig forståelsen av begrepene *idrett*, *modernisering*, *identitet* og *etnisitet* og sammenhengen mellom disse. I kapittel 1 vil jeg kort beskrive undersøkelsesområdet (1.3), gjøre rede for tidligere forskning på idrettshistorie i Finnmark og Nord-Norge (1.4) og gjøre rede for metodebruk og kildene (1.5). I kapittel 2, Teori og begreper, redegjør jeg for begrepene og for ulike teoretiske forståelsesrammer en kan drøfte den organiserte idrettens framvekst i det flerkulturelle Finnmark i. Formålet med sammenfatningen (3) er å drøfte sammenhengene mellom de utvalgte organisasjonsprosessene i lys av de teoretiske perspektivene på idrett, identitet og etnisitet som jeg redegjør for i kapittel 2. Ved å gjøre dette vil jeg vise hvordan identitet har blitt konstruert gjennom idrett og hvordan idretten virket som en arena for både integrasjon og differensiering. Jeg viser hvordan moderniseringen av idretten i Finnmark kan forstås ved å bruke et pluralistisk moderniseringsbegrep og hvordan innfallsvinkler inspirert av postkolonial teori kan gi nye perspektiver på idrettens historie i Finnmark og utvide fortellingene som er gitt av norsk idretts historie.

1.2.2. Andre del

Andre del av avhandlingen består av fem artikler.²⁶

I Fotball, modernisering og identitet i Finnmark, 1908 til 1935.

II Sports, Politics and Ethnicity in the North. Workers' Sport in Western Finnmark in the Late 1930s.

III Skiing and Sport in the Core Sámi Area of Norway, 1927 to 1964: Organisation, Modernisation and Minority Policy.

IV Idrett i skolen i Finnmark 1927 - 1964 - et minoritetspolitisk redskap?

V Sport, Ethno-Politics and Sámi Identity in Northern Norway. The Organizing of the Sámi Sports Movement.

For å orientere leseren vil jeg her gi et kort overblikk over de fem artiklene i avhandlingen.

I artikkel I, Fotball, modernisering og identitet i Finnmark, 1908 til 1935, analyserer jeg hvordan etableringen av den organiserte fotballen i kyst- og fjordstrøkene i Finnmark vokste fram i svært ulike samfunn med tanke på økonomisk grunnlag og etnisk sammensetning. I “moderniseringens fyrtårn” i fylket, Kirkenes, fikk fotballen en viktig rolle som meningsfull fritidsgeskjeft. På nordsiden av Varangerfjorden vokste fotballen fram i de to små bysamfunnene Vardø og Vadsø; to fiskevær, handels- og administrasjonssentra. I tillegg spredte idretten seg til fiskevær langs kysten og til fjordbygder hvor småbruk og fiske sto sentralt. Jeg viser hvordan idretten kan forstås som en viktig kulturell moderniseringsfaktor i et område der den økonomiske moderniseringen hadde kommet kort. Videre viser jeg at fotballen spilte en rolle for dannelsen av en dobbel regional identitet i Finnmark, som finnmarking og nordlending. Fotballen i Finnmark ble en del av det institusjonaliserte nordnorske idrettsfellesskapet som vokste fram på begynnelsen av 1930-tallet, med landsdelsmesterskap både innenfor skiidrett og fotball. Dette bidro til å integrere Finnmark i det voksende nordnorske identitetsfellesskapet. Samtidig skapte lokaliseringkonflikter og knappe økonomiske resurser en forståelse blant idrettslagene og pressen i Finnmark av at idretten sto utenfor fordi de tilhørte periferien, ikke bare i idretts-Norge, men også innenfor

²⁶ Artiklenes rekkefølge er kronologisk ordnet. Artikkel I, II, III og V er publisert, mens artikkel IV er upublisert. Artikkel I er publisert i *Heimen* bd 43 2006, artikkel II er publisert i *Acta Borealia* vol. 25, nr. 2 2008, artikkel III er publisert i *the International Journal of the History of Sport* Vol. 30, nr. 6 og artikkel V i *Scandinavian Sport Studies Forum* vol. 2 2011. Disse artiklene følger de forskjellige tidsskriftenes ulike forfatterinstrukser når det gjelder referansesystem, illustrasjoner og bildetekster. Artikkel IV følger samme referansesystem som avhandlingens første del.

det nordnorske idrettsfellesskapet. Slik var den nordnorske idrettsorganiseringsprosessen med på å skape et identitetsfellesskap i Finnmark som kontrasterte seg mot både det nasjonale nivået og det øvrige nordnorske nivået. De gode resultatene til fotballagene fra Finnmark i de nordnorske fotballmesterskapene på 1930-tallet bidro til denne identitetsdanningsprosessen. Flere av finnmarkslagene viste seg like gode som lagene fra Narvik, Harstad, Bodø og Tromsø til tross for at de i egne øyne ble forskjellsbehandlet når motstandere og kamparenaer skulle velges. Samtidig som gode resultater bidro til å sementere finnmarkingers selvforståelse som tilhørende periferien i periferien, virket de integrerende. Resultatene ble tolket, særlig innad i Finnmark, men også delvis i Troms og Nordland, som at finnmarkslagene sportslig sto på lik linje med lagene i Troms og Nordland.

I artikkel II, *Sports, Politics and Ethnicity in the North. Workers' Sport in Western Finnmark in the Late 1930s*, drøfter jeg hvordan den klassepolitiske splittelsen på 1930-tallet i Alta i Vest-Finnmark også bidro til å kløyve idrettslivet i bygda i to. I tillegg til at de klassepolitiske skillelinjene i Alta-samfunnet, som på slutten av 1930-tallet var relativt store, spilte en viktig rolle i splittelsen innen idretten, undersøker jeg også hvordan andre forklaringsfaktorer bidro til splittelsen. I tillegg til at sosioøkonomiske og etniske forskjeller i de ulike foreningene og deres bygdelag medvirket til at lagene fikk ulik forbundstilknytning, var lokal forankring og tilhørighet til de ulike bygdelagene en vesentlig faktor. I artikkelen drøfter jeg hvordan ulik politisk orientering og ulik etnisk sammensetning i de to arbeideridrettsklubbene AIL Fremad og Rafsbotn AIL likevel førte dem inn i samme forbund. Videre drøfter jeg hvorfor Rafsbotn AIL og Alta IL med tilsynelatende samme etniske sammensetning og sammenlignbar politisk orientering valgte ulik forbundsforankring. For å forklare de ulike foreningenes valg av forbund ser jeg på egenarten til idrettslagene og på bygdelagene de tilhørte. Hva var det i de enkelte lagenes historie og ved deres ledelse som førte dem inn i Arbeidernes idrettsforbund (AIF) eller til at de forble i Norges landsforbund for idrett (NLI)? Artikkelen viser idrettens betydning som arena for konstruksjon og styrking av ikke bare politiske identiteter, men også av lokale og etniske identiteter.

I artikkel III, *Skiing and Sport in the Core Sámi Area of Norway, 1927 to 1964: Organisation, Modernisation and Minority Policy*, og artikkel IV, *Idrett i skolen i Finnmark 1927 - 1964 - et minoritetspolitisk redskap?* drøfter jeg den organiserte idretten som arena for danning av identiteter i de samiske bygdene i Indre Finnmark. Begge artiklene behandler de samme organisasjonsprosessene og bygger på den samme empirien. Artikkel III fokuserer spesielt på

skiidrettens utvikling og betydning for de samiske bygdene Karasjok og Kautokeino, mens artikkel IV i større grad undersøker idrettens plass i skolen og skolens betydning for idrettens organisering. Artikkel III drøfter hvordan skiidretten i Indre Finnmark mellom 1927 og 1964 virket konsoliderende og integrerende i en tid preget av modernisering og skiftende minoritetspolitiske regimer. Skiidretten knyttet de samiske bygdene Kautokeino og Karasjok til et nasjonalt og internasjonalt idrettssamfunn og medvirket dermed til en kulturell integrasjon i den framvoksende moderne velferdsstaten. Samtidig som skiidretten med dette bidro til at det samiske samfunnet ble likere det norske storsamfunnet, hadde idretten også betydning for framveksten av en moderne samisk identitet. Idrettsforeningene ble en del av institusjonsbyggingen i de samiske kjerneområdene som på sikt bidro til at samisk språk og kultur igjen fikk økt relevans i det offentlige rom. Fornorskningspolitikken, som hadde preget norsk minoritetspolitikk fra slutten av 1800-tallet til den nære etterkrigstiden, hadde ført til at samisk kultur ble forstått som underutviklet, statisk og lite rettet mot det moderne samfunnet som var i ferd med å vokse fram. Fornorskningspolitikken hadde som siktemål å assimilere samene inn i norsk kultur og levemåte. De skulle bli gode nordmenn på bekostning av egen kultur. Artikkelen ser på idrettens rolle i denne brytningstiden mellom tradisjon og modernitet, og på hvordan idretten virket i forholdet mellom samer og det norske samfunnet. Et interessant poeng med skiidretten var dens sentrale plass som markør av norsk nasjonal identitet og dens betydning i norsk nasjonsbygging gjennom hele undersøkelsesperioden. I følge Finn Olstad var holdningen i Norge at moderniseringen av skisporten var en norsk gave til verden.²⁷ Slik så samtidens skiledere og andre på idretten; å gå på ski var den fremste og mest høyverdige idrett av alle. Til tross for denne sentrale plassen i formingen av norsk identitet, ble ikke idretten brukt bevisst i fornorskningen av minoritetene i nord. Likevel var utviklingen av skiidretten viktig for hvordan den samiske minoriteten ble integrert i storsamfunnet og for revitaliseringen av samisk selvforståelse og kultur mot slutten av perioden.

I Artikkel IV drøfter jeg mer inngående skolens rolle for utviklingen av idretten i Indre Finnmark og hvorvidt idretten gjennom skolen spilte noen rolle i norsk minoritetspolitikk. Den drøfter idrett og kroppsøvingens plass i skolen i Indre Finnmark både før og etter andre verdenskrig og hvilken betydning skolen hadde for den organiserte idrettens utvikling. Den tar opp den marginale plassen fysisk fostring hadde i skolen til tross for vedtatte nasjonale planer,

²⁷ Olstad 1987: 73.

og årsakene til at det var sånn. I andre staters minoritetspolitiske strategi har idretten spilt en sentral rolle i skolesystemet, noe som gjør idrettens svake posisjon i skolen i Indre Finnmark enda mer interessant. Artikkelen viser også at det var gjennom fotballen at den reindriftsamiske ungdommen først ble integrert i organisert idrett utover i 1960-årene. Videre slår artikkelen fast at fotballen utviklet seg til å bli den mest populære idretten i Indre Finnmark som i Norge for øvrig.

Artikkel V, *Sport, Ethno-Politics and Sámi Identity in Northern Norway. The Organizing of the Sámi Sports Movement*, handler om idrettens rolle i den samiske revitaliseringsprosessen som begynte på slutten av 1960-tallet og som skjøt fart i kjølvannet av Alta-saken på slutten av 1970-tallet. Et sentralt tema i artikkelen er hvordan idretten har blitt brukt av ulike etnopolitiske aktører både innenfor og utenfor idretten. Et annet tema er betydningen idretten har hatt i byggingen av en samisk urfolksidentitet. Mange virkninger av strategien med å “etnifisere” idretten har vært intenderte, mens andre ikke har vært det. I 1979 ble Sámiid Valastallan Lihttu (Samenes idrettsforbund, heretter SVL) organisert. Dette markerte at idretten hadde blitt en etnopolitisk kamparena. Initiativtakerne mente at samene selv måtte ta styringen over egen idrettsutøvelse på samme måte som de gjorde på andre samfunnsområder. Idretten drevet innenfor SVL, som jeg betegner som den samiske idretten, ble satt i kontrast til idretten organisert i Norges idrettsforbund (NIF), den norske idretten. Slik ønsket initiativtakerne å gjøre idretten til en arena for samisk identitets- og nasjonsbygging. Etter år 2000 har også det samepolitiske samfunnet utenfor idretten vist større interesse for idretten som identitetsbygger. Denne interessen har manifestert seg i økt økonomisk og politisk støtte til de samiske idrettsorganisasjonene både fra Sametinget og fra de samepolitiske partiene. Den har også vist seg gjennom bruken av samiske idrettsprestasjoner, -arrangementer og -personligheter i samisk presse. Slik har idretten blitt tatt i bruk i kampen om økt politisk innflytelse, både av den samiske idrettsbevegelsen selv, av det samiske politiske system og av samiske medier. Artikkelen viser hvordan idretten på samme tid fremmet både en grenseoverskridende samisk nasjonsbygging, i den forstand at en ønsket å samle alle samer i de ulike statene i samme forbund, og en samisk identitet knyttet til rammene av de norske statsgrensene. Videre drøfter jeg i artikkelen hvordan både de geografiske og kulturelle grensene for identitetsfellesskapet har blitt utvidet gjennom idretten og hvordan idretten har bidratt til å knytte samisk identitet til det internasjonale urfolksfellesskapet.

1.3. Finnmark som etnisk grenseområde

Nord-Norge er en region med en sterk regional identitet. Einar Niemi viser at begrepet “Nord-Norge” oppsto blant intellektuelle nordlendinger i Kristiania på 1890-tallet.²⁸ Etter 1950 var forestillingen om Nord-Norge som region konsolidert. I følge Niemi behandlet både statlige og regionale myndigheter nå Nord-Norge som en enhet, samtidig som folk i Nord-Norge begynte å oppfatte at de hadde noe til felles som nordlendinger. Niemi skriver videre at finnmarkingene nok ble oppfattet som annerledes og at de selv følte seg neglisjerte.²⁹ Hvordan Finnmark og finnmarkingen passet inn i denne nordnorske selvforståelsen drøftes i denne avhandlingen, særlig i artikkel I. Her viser jeg at alt før andre verdenskrig bidro fotballen til danningen av en dobbel regionalisme i Finnmark, en knyttet til det nordnorske i kontrast til det sørnorske, og en i opposisjon til Troms og Nordland.

Nordnorsk identitet ble av den nordnorske eliten forstått som en norsk identitet og knyttet den til næringsmessige og naturmessige særtrekk i regionen, samt til regionens forhold til staten. Samisk og kvensk identitet var i liten grad inkludert.³⁰ Einar Arne Drivenes m.fl. knytter nordnorsk identitet til blant annet det nære forholdet til naturen, til en relativt autonom økonomisk stilling og til mangesysleriet og kombinasjonstilpasninger.³¹ Fiskerbondetilpasningen preget livsgrunlaget helt fram til den statlige moderniseringspolitikken i etterkrigstiden gradvis erstattet denne levemåten med offentlige arbeidsplasser og industri, og på denne måten integrerte landsdelens økonomi i den norske velferdsstaten.³² Politisk har Nord-Norge vært preget av et sentrum periferi-forhold til Oslo med ujevne maktforhold, og av en jevn motstand mot ulike moderniseringsprosesser initiert fra Løvebakken, noe som også har satt sitt preg på nordnorsk selvforståelse. Narve Fulsås skriver at staten har drevet en renhetspolitikk overfor Nord-Norge på tre områder. Den ville bli kvitt det økonomiske mangesysleriet til fordel for yrkesspesialisering, den ville bli kvitt minoritetskulturene til fordel for det rent norske, og den ville reingjøre nordlendingene selv og husene deres. Fulsås skriver at på alle områdene møtte staten motstand fra nord.³³ Kulturen speilet disse naturgitte, økonomiske og politiske særegenhetene og dannet grunnlaget for det forestilte fellesskapet som har bundet landsdelens befolkning sammen. I tillegg skiller Nord-

²⁸ Niemi 1993.

²⁹ Niemi 1993.

³⁰ Fulsås 1997.

³¹ Drivenes m.fl. 1994.

³² Eriksen 1996; Fulsås 2003.

³³ Fulsås 1999.

Norge seg fra landet for øvrig ved at landsdelen gjennom flere hundre år har vært bebodd av en befolkning med røtter i ulike etniske grupper og flere kulturer. Folk i Finnmark, Troms og Nordland har historiske erfaringer med kulturmøter og hvordan man håndterer samarbeid og konflikt på tvers av etniske og kulturelle grenser en ikke har i landet for øvrig.

I Nord-Norge har ulike grupper gjennom flere hundre år levd i nær kontakt med hverandre. En etnisk eller geografisk segregering mellom disse gruppene har vært mer uvanlig enn vanlig, selv om det har eksistert interessemotsetninger og konflikter. Dersom man ser på helheten, må man tvert imot si at det ikke er konfliktene, men evnen til å løse konflikter og til å samarbeide som først og fremst preger dette bildet. Størstedelen av Finnmarks befolkning har denne blandede etniske bakgrunnen, enten de i dag identifiserer seg som nordmenn, samer eller kvener. Denne historien inneholder også eksempler på maktovergrep fra den norske statsmakten som en del av en nasjonal politikk. Denne politikken har imidlertid ikke kunnet løse alle de problemer og utfordringer folk sto overfor i det lokale fellesskapet. Her måtte folk finne praktiske løsninger, og de måtte samarbeide selv om man var forskjellige.

Til tross for at dette flerkulturelle samfunnet i stor grad har vært preget av samarbeid har minoritetene i liten grad blitt skrevet inn i forståelsen av nordnorsk identitet. Fulsås skriver at minoritetene ofte ble sett på som annerledes og utenfor den nordnorske identiteten.³⁴ Det er rimelig å anta at oppfattelsen av nordlendingen som norsk har sammenheng med fornorskningen av de etniske minoritetene i landsdelen. De senere årene har forståelsen av Nord-Norge og nordlendingen blitt utfordret i media og i offentlig debatt (bl.a. i avisene *Nordlys* i 2003 *Dagbladet* i 2004). Fulsås viser at det nordnorske ikke er en entydig identitet, men at nordlendingen har flere identiteter både som forsterker og går på tvers av den tradisjonelle nordnorske identiteten.³⁵ De etniske minoritetene defineres ut eller inn alt etter hvor en legger hovedvekten i begrepet Nord-Norge, på Nord eller på Norge. Legger man vekten på det første inkluderes minoritetene, vektlegges det siste ekskluderes de.³⁶ Fulsås framhever slik den nordnorske identiteten som mangetydig, sprikende og i forandring. Denne moderniseringen av nordnorsk identitet kan sees på som en konsekvens av at Nord-Norge i dag er fullt integrert i statssamfunnet, med det samme økonomiske, næringsmessige

³⁴ Fulsås 1997: 219-222.

³⁵ Fulsås 1997.

³⁶ Fulsås 1997: 219-222.

og sosiale mønstre som landet for øvrig. Samtidig har den samiske og kvenske minoriteten blitt rehabilitert og fått en større plass i det nordnorske.

1.4. Forskning på idrett i Norge og Nord-Norge

Jeremy MacClancy hevder at idrettens betydning for identitet og etnisitet har fått alt for liten akademisk oppmerksomhet, til tross for den åpenbare betydningen idretten spiller i folks liv.³⁷ Henrik Meinander viser at den idrettshistoriske forskningen også i Norden er av relativt beskjedent omfang.³⁸ Idrettshistoriker Matti Goksøyr skriver i en artikkel om idrett og norsk nasjonal identitet i mellomkrigstiden at “[i]t is clear that sport can be both an arena and an instrument for establishing national identity”.³⁹ Det er nettopp idrettens betydning for dannelse av nasjonale identiteter som har blitt særlig fokusert i både internasjonal og norsk historisk forskning på idrett og identitet. Norge har i mye forskning og politikk blitt beskrevet som en svært kulturelt og etnisk homogen nasjon, som først i de seineste årtier har møtt de utfordringer som et flerkulturelt samfunn byr på. Norsk idrettshistorisk forskning reflekterer i stor grad denne forståelsen og har ofte framstilt idretten som en arena for dannelse av og opprettholdelse av en homogen og enhetlig norsk nasjonal identitet.⁴⁰ Idrettens spredning og aktivitet i de ulike landsdelene tematiseres i flere framstillinger av norsk idretts historie,⁴¹ blant annet har Espen Andersen vist hvordan Norges fotballforbund sendte lag fra Sør-Norge på propagandaturneer rundt i Nord-Norge som ledd i utbredelsen av idretten.⁴² Regionalt fokus på idretten i norsk historie, særlig fra nord, er likevel mangelvare. Idretten spilte en viktig rolle i nasjonsbyggingen fra slutten av 1800-tallet, blant annet gjennom dens spredning utover landet, og er i dag en av få arenaer hvor det fortsatt er legitimt å fremme nasjonal selvhøvdelse.⁴³

Skiidrettens betydning i norsk nasjonsbygging og for norsk identitet har særlig stått sentralt i denne forskningen. Moderniseringen av skiidretten som skjedde i møtet mellom byborgerskapet i Christiania/Oslo, og skiløperne fra bygdene på det Indre Østlandet, i Husebyrennene og senere i Holmenkollrennet, har blitt satt inn i en nasjonsbyggende ramme.

³⁷ MacClancy 1996: 1-20.

³⁸ Meinander 1991.

³⁹ Goksøyr 1997: 101.

⁴⁰ Goksøyr 1994; Goksøyr 1996; Goksøyr 1998; Goksøyr 2007.

⁴¹ Goksøyr 2008; Goksøyr og Olstad 2009; Goksøyr og Olstad 2002; Olstad 1987; Tønnesson 1987.

⁴² Andersen 2007.

⁴³ Goksøyr 1994.

Rennene knyttet bånd mellom by og land, skaffet næring til forestillingen om den driftige og selvrådende bonden, og til forestillingen om at skiløping var en typisk norsk aktivitet, oppfunnet og kultivert av nordmenn.⁴⁴ Skisport var imidlertid ikke et rent norsk fenomen, men et nordisk.⁴⁵ Sverker Sörin viser at det heller ikke bare er her til lands at skiidretten har vært nært knyttet til nasjonal identitet, slik var det også i Sverige. Sörin viser at “[...] skiing became, in a general sense, part of a national mobilization, triggered by competition among the leading countries in the era of industrialization.”⁴⁶ Makt og framskritt kom til uttrykk ikke bare gjennom økonomien, men også gjennom symboler som for eksempel skiidretten skriver Sörin.

Dannelsen og betydningen av nasjonal identitet er annerledes i en finnmarkskontekst, enn sett fra Oslo eller Telemark. Verket *Norsk innvandringshistorie* viser at bildet av det en-kulturelle Norge neppe er så entydig som den alminnelige oppfatning har vært.⁴⁷ Ved blant annet å vende blikket nordover, viser Einar Niemi i dette verket at flerkulturalitet og innvandring ikke er noe nytt fenomen i Norge.⁴⁸ I nord har det sosiale og kulturelle livet i lang tid vært preget av innflytelsen til flere forskjellige etniske og kulturelle grupper. Idrettens plass i norsk identitetsdannelse ser derfor annerledes ut fra Finnmark, og betydningen av idrett som produsent og produsent av en enhetlig norsk nasjonal selvforståelse må forstås på en ny måte.

I tillegg til idrettens betydning for nasjonal identitet har dens betydning i den klassepolitiske splittelsen i mellomkrigstiden vært et sentralt tema i norsk idrettshistorisk forskning. Da AIF ble stiftet i 1924, i protest mot hva arbeiderbevegelsen anså som NLI (mis)bruk av idretten i borgerskapets tjeneste, ble den klassepolitiske kampen institusjonalisert også innenfor idretten.⁴⁹ Forskningen på den politiske splittelsen i idrettsbevegelsen i mellomkrigstiden har til en viss grad drøftet forholdet mellom det nasjonale og det lokale.⁵⁰ Sentralt i denne forskningen var spørsmålet om hvorvidt det var klasse- og partipolitiske mål og motiver som la premissene for arbeideridrettsbevegelsens aktivitet, eller om det var idrettspolitiske målsetninger som var styrende. Hvorvidt idretten som ble drevet i AIF var prinsipielt

⁴⁴ Olstad 1987; Tønnesson 1987.

⁴⁵ Mangan og Meinander 1998.

⁴⁶ Sörin 1995: 149.

⁴⁷ Kjeldstadli 2003.

⁴⁸ Niemi 2003: 11-47, 106-146.

⁴⁹ Hoffmo 1933; Hoffmo 1937; Olstad 1989; Larsen 1979.

⁵⁰ Olstad 1989; Hodne 1995; Niemi 1996; Larsen 1979.

annerledes, med andre normer og verdier enn i den borgerlige idretten, har vært et viktig forskningstema. I denne sammenhengen har det vært uenighet om hvorvidt det var de overordnede nasjonale og klassepolitiske motsetningene som var årsaken til den geografiske og organisasjonsmessige strukturen arbeideridretten fikk, eller om det skyltes andre mer lokale konflikter.

Forskningen på idrett i Nord-Norge og Finnmark er sparsom. Idretten finner stort sett sin plass som et lite kapittel eller noen avsnitt i lokalhistoriske verk. Det er også flere klubber og foreninger som har gitt ut jubileumsbøker og pamfletter. Det kan synes som et paradoks at forskningen på idrett innenfor historie- og samfunnsvitenskapene ikke har større omfang når en tar i betraktning idrettens samfunnsmessige betydning Norge. De nære båndene mellom idrett og politikk burde også vekke større interesse for idretten. Selle skriver at “[k]napt nokon annan “frivillig organisasjon” har vore ein så integrert del av offentlig politikk [som idretten]”.⁵¹ Idrett var lett å organisere, og den var lite ressurskrevende, noe som gjorde den egnet som kulturell aktivitet i spredt befolkede områder. Dette førte til at de fleste plasser av en viss størrelse hadde et idrettslag som sitt samlingssted. Goksøyr viser at forskning på spredningen av idretten i Norge er konsentrert om de store byene, til tross for at idretten spredte seg raskere enn urbaniseringen.⁵² Samtidig viser han at idretten var en viktig del av statens modernisering og kultivering av distriktene.⁵³ Niemi sine undersøkelser av arbeideridretten i Varanger og Nord-Norge viser hvordan idretten bredte seg og organiserte seg i landsdelen i mellomkrigstiden. Forfatteren viser at idrett og politikk gikk hånd i hånd og at arbeiderbevegelsen både sentralt og lokalt brukte relativt store ressurser på sitt politiske arbeid gjennom idretten.⁵⁴ Niemi tar særlig for seg arbeideridretten i Varanger i 1930-årene. Han fokuserer ikke spesielt på etnisitet i artikkelen, men viser at idretten ble drevet av ungdom med ulik etnisk opprinnelse og at idretten i alle fall til en viss grad markerte etnisitet i tillegg til lokal identitet.⁵⁵ Niemis artikler kan tyde på at etniske grenser ikke var bestemmende for utøvelsen av idrett, men at etnisitet kunne ha betydning for organiseringen i klubber og foreninger samt for identitetsmarkering. Dette kan indikere at de etniske skillelinjene som gjerne har blitt framhevet i offentlig diskurs og i forskningen på etnisitet i Nord-Norge, spilte en heller underordnet rolle innenfor idretten.

⁵¹ Selle 2000: 495.

⁵² Goksøyr 1997.

⁵³ Goksøyr 1997: 99.

⁵⁴ Niemi 1992; Niemi 1996.

⁵⁵ Niemi 1996: 18.

Idrett nevnes i *Nordnorsk kulturhistorie*, men har ikke fått noen betydelig plass.⁵⁶ Hverken tobindsverket *Norsk idrettshistorie*,⁵⁷ *Idrett som kulturelle drama*⁵⁸ eller *Historien om norsk idrett*⁵⁹ berører etnisitet innenfor idretten. Noen unntak finnes likevel. Hartvig Birkely, Kolbjørn Rafoss og Kirsti Pedersen, Rafoss, Geir Grenersen, Stein Roar Mathisen og Eivind Skille skriver eksplisitt om temaet.⁶⁰ Rafoss har skrevet om organiseringen av samisk idrett og undersøker blant annet hvorvidt idretten ble brukt for å fremme en bestemt etnisk identitet.⁶¹ Han konkluderer med at organiseringen av idretten i et eget samisk idrettsforbund har vært en måte å understreke at samene er et unikt folk som skiller seg ut fra det norske majoritetssamfunnet.⁶² Han mener samens bruk av idrett i ulike kontekster bidro til å bevare samisk identitet. Idretten ble brukt i den pågående samiske revitaliseringen på 1980-tallet, og Rafoss trekker paralleller mellom bruken av idretten i etnopolitisk sammenheng med arbeiderbevegelsens bruk av idretten som politisk kamparena i mellomkrigstiden. Rafoss påstand reiser blant annet spørsmål om hvorvidt den samiske idretten har lyktes i å styrke samisk identitet. I artikkel V undersøker jeg dette og hvilke former for samisk identitet den samiske idretten har vært med på å skape. Videre drøfter jeg om den samiske idrettens isolasjonslinje har lyktes i å bidra til styrking og bevaring av samisk identitet slik Rafoss mener.

Birkely har i sin hovedoppgave skrevet om skihistorie fra et nordlig, samisk perspektiv.⁶³ Birkely hevder at samene var de første som tok skiene i bruk både som redskap og til fornøyelse. Hans oppgave later imidlertid til å være et forsøk på å binde skihistorien til oppbyggingen av den samiske sentralmyten. Odd Mathis Hætta skriver at den samiske sentralmyten først og fremst uttrykker en avgrensning mot norsk historie og den vestlige verden, noe som ser ut til å være et hovedpoeng hos Birkelys framstilling av skihistorien. Mer konkret nevner Hætta nærheten til naturen og en varsom bruk og sameksistens med naturen som sentrale elementer. Andre ingredienser er egalitet og fredsommelighet.⁶⁴ Grenersen viser at idretten, og særlig langrennssporten, spilte en viktig identitetsskapende rolle for den

⁵⁶ Drivenes m.fl. 1994: 10, 205-206, 434-437.

⁵⁷ Olstad 1987; Tønnesson 1986.

⁵⁸ Von der Lippe 2001.

⁵⁹ Goksøyr 2008.

⁶⁰ Birkely 1994a; Birkely 1994b; Rafoss og Pedersen 1989; Rafoss 1993; Grenersen 1995; Grenersen 2002; Mathisen 1994; Skille 2012.

⁶¹ Rafoss 1992: 197.

⁶² Rafoss 1992: 203.

⁶³ Birkely 1994a.

⁶⁴ Hætta 2002: 58-59.

samiske befolkningen i Ofoten i Nordland.⁶⁵ Mathisen tar også opp hvordan skiidretten var viktig for samisk selvhevdelse og at samenes fremragende skiferdigheter ga positive framstillinger av samene i norske fortellinger.⁶⁶

Selv om det som vist over er gjort noe forskning på idrett og etnisitet i Norge, har ikke dette fått noen framtreddende plass i de større verkene om norsk idretts historie.⁶⁷ Etnisk mangfold innenfor norsk idrett har i hovedsak blitt forstått som noe nytt, knyttet til den nye arbeidsinnvandringen som startet på slutten av 1960-tallet. En forklaring på denne forståelsen kan være det endimensjonale perspektivet på betydningen av idrett som arena for sementeringen av det enhetlige norske. En annen kan være en generell forståelse av Finnmark og Nord-Norge som periferi og marginal utpost, en uviktig landsdel i idrettslig sammenheng. Nord-Norge ble tidlig utestengt fra det nasjonale idrettsfellesskapet av økonomiske, praktiske og andre grunner. Dette førte til at utøvere og lag fra nord dermed deltok i langt mindre grad på den nasjonale idrettsarenaen enn utøvere fra andre deler av landet. Kanskje kan denne utestengelsen, som varte helt opp til 1970-tallet, bidra til å forklare ettertidens manglende inkludering av nordnorske forhold i fortellingene om norsk idrettshistorie. I og med at landsdelen hadde stått utenfor, har kanskje ettertiden oppfattet idretten her som relativt irrelevant i en nasjonal sammenheng?

De siste årene har det kommet tre samfunnsvitenskapelige doktorgradsavhandlinger som ser på idrettens betydning for innvandrere i Norge, to om jenter med minoritetsbakgrunn og én om cricket og pakistansk identitet i Norge.⁶⁸ Sosiolog Mette Andersson bruker idrettsfeltet til å studere forskjellige fortolkninger av ikke-hvit representasjon i norsk offentlighet.⁶⁹ Dette gjør hun ved å se på norske ikke-hvite toppidrettsutøvere. Andersson mener idretten er et relativt åpent felt hvor utøvere og tilskuere i stor grad kan bruke egen bakgrunn og egne referanser for tolkning av betydningen av idrett.⁷⁰ Hun har valgt å bruke idrettsfeltet i sin undersøkelse fordi det er et av få felt i norsk offentlighet som har en relativt høy andel ikke-hvite utøvere. Samtidig er idretten en praksis som er utpreget kroppslig og visuell, noe Andersson mener gjør feltet “fargerikt” i en konkret betydning.⁷¹ Andersson finner at ikke-

⁶⁵ Grenersen 1995; Grenersen 2002.

⁶⁶ Mathisen 1994: 4-54.

⁶⁷ Goksøy 2008; Goksøy og Olstad 2009; Goksøy og Olstad 2002; Olstad 1987; Tønnesson 1987.

⁶⁸ Strandbu 2006; Walseth 2006; Walle 2010.

⁶⁹ Andersson 2004; Andersson 2008.

⁷⁰ Andersson 2008: 19.

⁷¹ Andersson 2008: 19.

hvite toppidrettsutøvere oppfatter sin identitet som ikke-hvit ulikt i og utenfor idrettskonteksten.⁷² Innenfor idretten insisterer de aller fleste av Anderssons informanter på at de ikke trenger å reflektere over at de har en ikke-hvit hudfarge fordi de her anerkjennes som likeverdige ut fra sine prestasjoner. De konfronteres i større grad med sin annerledeshet utenfor idrettsfeltet. Her konfronteres de både direkte og indirekte med sin forskjellighet.⁷³

1.5. Kilder og metode

Idretten i Finnmark er en bred bevegelse med en mangslungen fortid hvor alle aspekter ikke kan undersøkes innenfor rammene av denne avhandlingen. Avhandlingsformen basert på artikler gjør at en ikke får en enhetlig geografisk, lineær eller tematisk framstilling av idrettslivet i Finnmark. Som klargjort i 1.1 (s. 13-17) har heller ikke målet med oppgaven vært å skrive idrettens samlede historie i Finnmark. En slik målsetning hadde krevd en annen form og struktur som nettopp ga en mer sammenhengende framstilling av organisering, ledere, aktiviteter, aktive utøvere, økonomi og idrettspolitikkk gjennom hele perioden. Denne avhandlingens formål er som nevnt å drøfte idretten og dens betydning for modernisering og identitetsdanning i et område som tidligere er lite undersøkt. Som nevnt innledningsvis (s.14) skal avhandlingen være et bidrag til å skjerpe det manglende fokuset på idrett i nordnorsk historieskriving, og det manglende fokuset på etnisitet og flerkulturalitet i forskningen på norsk idrettshistorie.

Martin Polley skriver at for å forstå idrettens historie er det mange typer kilder som kan tas i bruk. Den første åpenbare kilden er idrettens fortid, dens røtter og utvikling. En kilde man kan undersøke er idrettens regler, lover og organisering og stille spørsmål om for eksempel opphav og intensjon. Navn og betegnelser kan være en annen kilde. Polley nevner rugbyfotball som et eksempel. For å forstå at rugby betegnes som en form for fotball må en ha historisk kunnskap om sportens og navnets opphav.⁷⁴ En annen kilde Polley nevner er idrettens språk og sjargong. Idrettslig terminologi kan gi opplysninger om idrettens opprinnelse og utvikling. Også opplysninger om hvor en idrett ble drevet kan gi nyttig informasjon for å forstå dagens idrett i historisk sammenheng. Resultater og rekorder gir også informasjon om en idretts utvikling.⁷⁵

⁷² Andersson 2008: 158-159.

⁷³ Andersson 2008: 161.

⁷⁴ Polley 2007: 18-19.

⁷⁵ Polley 2007: 23.

Metodene som er benyttet i arbeidet med artiklene kan best beskrives som historikerens klassiske kildekritikk eller kritisk kildegransking. Kjeldstadli beskriver kildekritikk som systematisert sunn fornuft.⁷⁶ Kildekritikken består av et sett håndverksregler som angir hvordan en skal behandle kilder for å få ut representativ informasjon om det en undersøker. Reglene for hvordan en driver kildegransking kan deles i fire sider. For det første må en finne ut hvilke kilder en har for å belyse tema. For det andre må man bestemme kildens opphav og dens formål. For det tredje må man tolke kildene og finne ut hva det står i dem. For det fjerde må man spørre seg hva de kan brukes til - hvilken relevans kilden har for problemstillingen.⁷⁷ Når det gjelder den første siden skriver Kjeldstadli at ideelt sett ønsker historikeren seg kilder som er uttømmende, eller i alle fall at de er tilstrekkelige til å gi et representativt bilde av fortiden man ønsker å framstille.⁷⁸ Kildene bør være pålitelige og uavhengige av hverandre. De bør også samsvare med hverandre slik at en kan finne belegg eller svar på spørsmålene en ønsker å få besvart. Nå er det ikke alltid kildene legger til rette for et slikt likeframt kildearbeid. I arbeidet med denne avhandlingen har dette vært en viktig utfordring fordi kildetilfanget ikke er uttømmende. De ulike artiklene bygger på ulike typer kilder som arkivmateriale og muntlige kilder. Skrevne kilder som aviser, klubbarkiv, kretsarkiv, forbundsarkiv, offentlige og private arkiv og annet skriftlig materiale som kan kaste lys over de ulike problemstillingene er tatt i bruk. Særlig vil lokalaviser være en viktig kilde fordi idrettsaktiviteten, gjennom resultater og referater, er arkivert i dette materialet. Samtidig er klubbarkiver og offentlige arkiver viktige fordi de fanger andre og mer organisasjonsmessige sider ved idretten. Når det gjelder tiden før andre verdenskrig er arkivmaterialet sparsomt fordi mye gikk tapt under tyskernes nedbrenning av Finnmark i 1944. Det er videre slik at en del klubb- og kretsarkiv preges av mangelfull eller usystematisk arkivering.

For å få meningsfull empiri som kan belyse og gi innsikt i problemstillingene, har intervjuer av ulike aktører vært viktig. Jeg har intervjuet aktører som var aktive i de ulike organisasjonsprosessene jeg skriver om, eller som har god kunnskap om den aktuelle organiseringsprosessen. Det har vært viktig å få deres forståelse av hvordan prosessene gikk til, hvilken betydning idretten hadde for de involverte og for samfunnet rundt samt deres vurdering av idrettens betydning for ulike identitetsdanningsprosesser. Bruken av muntlige kilder har fordeler, men er også forbundet med utfordringer. Nærheten man får gjennom

⁷⁶ Kjeldstadli 1999: 169.

⁷⁷ Kjeldstadli 1999: 170.

⁷⁸ Kjeldstadli 1999: 211.

førstehandsberetninger er viktig og nyttig. Samtidig byr bruken av aktører på kildekritiske utfordringer. Aktører som har spilt en aktiv rolle i en historisk prosess er farget av egen forståelse og posisjon i den aktuelle hendelsen. Dette kan farge informasjonen som gis, eller informasjon kan utelates eller overdrives. Det er en kildekritisk fordel å ha andre kilder en kan vurdere slike beretninger opp mot. Dette er kanskje særlig viktig i artikkel V som tar for seg organiseringen av den samiske idretten, en prosess som fortsatt er under utvikling og hvor idretten spiller en samtidig politisk rolle. Strukturperspektivet er derfor også sentralt i avhandlingen. De materielle, sosiale og kulturelle systemene rundt aktørene vektlegges.⁷⁹ I tillegg til disse menneskeskapte strukturene bidro naturgitte forhold som avstander og vær og vind til å forme idrettens utvikling i Finnmark. Ledende figurer i de ulike organisasjonsprosessene har selvsagt hatt stor betydning for hvordan idrettslagene og forbundene ble til, for hvilke målsetninger lag og forbund satte seg og hvilke innhold de ga idretten. Der kildematerialet tillater det, brukes aktørperspektivet til å dokumentere og forklare lederes og aktives roller. Samtidig har strukturer som statens politikk, idrettens regelverk og organisering på nasjonalt nivå, næringsmessige og kommunikasjonsmessige forhold lagt viktige rammer.

Hvordan en skal vekte forholdet mellom aktørperspektivet og strukturperspektivet er en vanskelig avveining.⁸⁰ De ulike artiklenes problemstillinger vektlegger idretten som strukturer, eller organisasjoner, og deres rolle i dannelsen av andre strukturer, som modernisering og identitetsdanning. Organisasjonenes målsetninger og handlinger, som har bidratt til endringene av strukturene, har imidlertid blitt initiert, vedtatt og utført av deres ledere og utøvere – altså av aktørene. Det har vært vanskelig å finne kilder som forteller om de avveininger ledende aktører har gjort og hvilke verdigrunnlag og politiske målsetninger disse har hatt, særlig fra tiden før andre verdenskrig. Det har derfor vært viktig å også trekke inn kilder som har fortalt hvordan foreningsstyrene og organisasjonene har handlet, og om de samfunnsmessige rammene disse ble til innenfor.

I artikkel II har folketellingen fra 1930 vært en viktig kilde for å kategorisere de aktive idrettsutøvernes etnisitet. Tellekorpset i 1930-tellingen skulle kategorisere alle beboerne etter etnisitet i alle husstandene i Finnmark. Ved å lete gjennom alle tellekretsene etter navngitte aktive idrettsutøvere, har jeg kunnet etablere et bilde av hvordan disse utøvernes etnisitet ble

⁷⁹ Kjeldstadli 1999: 34.

⁸⁰ Dahl 1986: 50-51; Kjeldstadli 1999: 35-36.

oppfattet i samtiden. Jeg har også kunnet gi en pekepinn på ulikheter i idrettsdeltakelse i de forskjellige lagene med tanke på etnisitet. Slik kan jeg si noe om hvem som drev idrett i mellomkrigstiden i de ulike lagene. Folketellingen reiser en del problemstillinger knyttet til hvordan en skal tolke de etniske kategoriene som var gjeldende i tellingene. En mer inngående drøfting av folketellingens forståelse av etnisitet er gjort i artikkelen. Men et forhold som har vært viktig å vurdere har vært hvordan en forsto de ulike etniske kategoriene i sin samtid kontra hvordan vi i dag forstår begrepet etnisitet og etnisitetsdanning.

Når det gjelder bruken av kildene, har jeg vurdert deres opphav og funksjon, bestemt hvordan jeg skal tolke dem og avgjort hvilken relevans de har for mitt arbeid. I artiklene benyttes kilder av ulikt opphav og med ulike funksjoner. Avisartiklene som er brukt har vært greie å datere, det samme gjelder for mye av det arkivmaterialet som er hentet fra lag og forbund. Et problem med deler av kildematerialet til perioden før andre verdenskrig er mangelen på førstehåndsberetninger. Som nevnt over har mange av lagenes nedtegnelser blitt borte med nedbrenningen i 1944, mens mange aktører som var aktive i perioden har gått bort. Jeg vil likevel hevde at avisartiklene i mange tilfeller er primærkilder i tråd med Kjeldstadlis forståelse av begrepet fordi deres referat var nærmest hendelen i tid av de kildene som eksisterer.⁸¹ Når det gjelder kildenes funksjon varierer disse. Avisenes funksjon har vært å selge aviser og å drive formidling i det offentlige rom. Resultatlistene og stevnerreferater framstår som relativt nøytrale i sin form, med unntak av en del referater fra fotballkamper der for eksempel lokalpatriotismen kan ta overhånd. I tillegg til slike referater har jeg også brukt leserinnlegg som ofte har hatt et formål om å fremme en bestemt sak eller et bestemt synspunkt. Slike leserbrev har gitt verdifull innsikt i samtidens diskurs om både arbeideridrettens betydning i 1930-årene og om den samiske idrettens organisering og betydning på 1980-tallet. Når det gjelder referater fra styremøter og årsmøter i lag og forbund, gir disse informasjon ikke bare om aktivitet og organisering, men også om målsetninger og verdier idretten selv tuftet aktiviteten sin på. Dokumentene som er brukt for å beskrive og forstå organiseringen av den samiske idretten har i tillegg til denne informasjonen også gitt innsikt i hvorledes ledende aktører forsto samisk kultur og identitet, hvordan de vurderte forholdet mellom idrett og etnopolitikk og hvordan de handlet.

⁸¹ Kjeldstadli 1999: 178.

Det er svakheter ved kildekategoriene jeg bruker i avhandlingen. Den største svakheten har imidlertid vært selve kildetilfanget. Dette gjelder særlig for artiklene som tar for seg tiden før andre verdenskrig. Det er færre kilder som forteller om tiden før 1940 enn om organisasjonsprosessene i etterkrigstiden. Dette har ført til utfordringer i hvordan kildene skal tolkes. Kildene som ligger til grunn for arbeidet, har blitt brukt både som levninger og som beretninger. I vurderingen av idrettens betydning for identitetsdanning vil jeg hevde at deres betydning som levninger kanskje har vært viktigst. Som levninger har leserinnlegg i avisene, eller lag og forbunds formålsparagrafer og målformuleringer, kunnet fortelle mye om hvordan samtiden forsto idretten og dens betydning. Når det gjelder idrettens framvekst og modernisering, kan en kanskje si at kildene i større grad har blitt brukt som beretning. Her har jeg blant annet kunnet rekonstruere idrettslagenes utvikling og deres aktiviteter over tid. Materialet forteller sjeldent direkte om identitet og identitetsdanning. Det har derfor vært viktig å aktivere et så bredt spekter av kilder som mulig for å sette sammen et bilde av hvilken betydning idretten har hatt for modernisering og identitetsdannelse i Finnmark. Utgangspunktet for arbeidet med kildene har dermed vært hva en med Kjeldstadli kan karakterisere som spredt kunnskap.⁸² For å skape representative bilder av en idrettsfortid der kildene ikke gir entydige og uttømmende svar, har arbeidet blitt å legge sammen ulike broker av et sammensatt bilde.

Jeg har få kilder som sier noe direkte om hvorvidt staten mente idretten hadde noen rolle i assimileringen av samer og kvener i mellomkrigstiden, eller om hvilken rolle de eventuelt så for seg at idretten skulle spille i etterkrigstidens integrasjonslinje. For å kunne gi et svar på dette har jeg for det første sluttet fra andre kildetyper som beskriver statens handlinger mer enn dens intensjoner og målsetninger. Ved å legge til ulike typer brikker har bildet av idrettens rolle blitt klarere. At idretten var en viktig del av etterkrigstidens velferdsbygging i Finnmark, kommer tydelig fram gjennom blant annet byggingen av idrettslig infrastruktur. Av dette kan en, sammen med andre typer kilder som peker i samme retning, slutte at idretten var et viktig ledd i statens ønske om å innlemme fylket i velferdsstaten og i det nasjonale fellesskap. Det finnes ikke noen kilder som direkte viser at det lå bevisste minoritetspolitiske tanker eller strategier innbakt i denne utbyggingen. Kjeldstadli skriver om hvordan en kan komme til slutninger fra taushet, eller *argumentum e silentio*.⁸³ Dette begrepet innebærer at dersom en ikke finner spor av et fenomen, regner en med at det heller ikke fantes. Dette er

⁸² Kjeldstadli 1999: 211.

⁸³ Kjeldstadli 1999: 212.

selvsagt problematisk. Alle fortidige hendelser setter ikke spor etter seg. Når det gjelder statens minoritetspolitikk, var denne, med unntak av 1950- og 60-tallet da politikken var preget av uklare målsetninger og ambivalente holdninger, tydelig uttalt i store deler av undersøkelsesperioden.⁸⁴ Selv om politikken endret seg kraftig var dens målsetninger og virkemidler tydelig artikulert både i fornorskningsperioden og i etterkrigstidens pluralistiske minoritetspolitikk. Kildene viser at staten før 1940 brukte både språk og skolen som redskap i sin minoritetspolitiske strategi. Staten ønsket også å bruke tildeling av jord i arbeidet for å assimilere samer og kvener før krigen. Kulturpolitiske virkemidler som utdeling av magasiner, radiosendinger er også godt dokumentert.⁸⁵

At idretten ikke nevnes i forbindelse med assimilerings- og senere integreringspolitikken tyder på at staten ikke hadde en bevisst minoritetspolitisk holdning til idrettsarbeidet. Premisset er, i tråd med Kjeldstadli, dermed at forholdet mellom kildegrunnet (dokumentene) og fenomenet (idretten som instrument i minoritetspolitikk) er slik at fenomenet normalt skulle komme til syne i kildene.⁸⁶ Når andre virkemidler brukt i fornorskningspolitikken dekkes godt av kildene, skulle en tro at idretten ville vært en del av dette materialet dersom den var en integrert del av politikken. I tillegg til at det ikke finnes spor av at idretten var et redskap i minoritetspolitikken hverken før eller etter krigen, støttes denne antakelsen opp av kilder som viser hvilken marginal plass idretten, i form av kroppsøvingundervisning, hadde i skolen. En annen type kilde som støtter opp om dette synet er kilder som beskriver manglende idrettslig organisering og aktivitet i lokalmiljøene og idrettens manglende plass i skolen, men som ikke anfører minoritetspolitiske bekymringer for fraværet av idrett. De bekymrer seg heller for virkningene på folkehelsen, dårlig fysisk utvikling og manglende idrettslig utvikling. Dette tas nærmere opp i artikkel IV.

Å undersøke identiteter i tidligere tider er problematisk, særlig hvis man vil behandle identiteter knyttet etnisitet, region og politikk uten å havne i hva Britt Kramvik kaller kategoriens vold.⁸⁷ Etniske kategoriseringer er vanskelig å unngå når en skal beskrive hvordan folkegrupper som oppfatter seg forskjellig fra andre har levd og agert sammen. Stereotype oppfatninger og dikotomisering er en fallgrube en må være ekstra oppmerksom på

⁸⁴ Eriksen og Niemi 1981; Hætta 2002; Jensen 2005; Zachariassen 2012.

⁸⁵ Eriksen og Niemi 1981.

⁸⁶ Kjeldstadli 1999: 213.

⁸⁷ Kramvik 1999.

når en behandler kategorier som er høyst politisert og knyttet til en til tider opphetet offentlig diskurs. Historie og framstillinger av historie er et viktig politisk verktøy ofte brukt i dagsaktuelle politiske diskurser.⁸⁸ Kategorier som same, nordmann og kven er likevel nødvendige for å skape orden i den historiske framstillingen. Det samme kan sies om kategorier knyttet til sted og region, som nordlending, finnmarking, vadsøværing. Eller til politikk, som AIFer eller NLIer. Det er altså ikke noe alternativ å droppe disse kategoriene selv om hybriditet, mangfold, multietnisitet og flerkulturalitet er framtrødende i Finnmark. Metodisk er det nødvendig å kategorisere for å kunne vise hvordan samfunnet har endret seg og hvordan identiteter har blitt skapt og konsolidert. Alternativet er å løse opp i kategoriene og forstå dem som porøse og grenseoverskridende, heller enn som lukkede med vanntette skott. Denne balansegangen, mellom å bruke kategoriene aktivt for å skape orden og samtidig forsøke å løse dem opp og anvende dem for å vise de etniske grensenes uklarhet, er en utfordring som blant annet viser seg i metodevalg og kildebruk. Et eksempel på dette er bruken av folketellingen fra 1930 og dens etniske kategoriseringer som kilde for å si noe om forholdet mellom politiske og etniske identiteter knyttet til den splittede idretten i Altafjorden på slutten av 1930-tallet. Skal man ta tellingens kategorier for gitt? Selvsagt ikke, kategoriene er basert på både det settet kriterier som tellerne skulle forholde seg til, på tellerens vurderinger av husholdenes etniske opphav og på husholdets selvforståelse. I mange tilfeller er heller ikke etnisitet registrert; hva er det et uttrykk for? Vanligvis betydde dette at personene i husholdet ble betraktet som nordmenn. Likevel er det viktig å vurdere kategoriernes interne status når man vurderer folketellingene og deres kategoriseringer. Var det slik at det kunne være fordelaktig å oppgi en bestemt etnisitet? Politisk, sosialt eller kulturelt press virket her inn. Dette drøftes nærmere i artikkel II.

Når det gjelder hvordan en kan undersøke moderniseringsprosesser uten at prosessene framstår som deterministiske og ensartet er tilnæringsmåten og kildevalget viktig. For det første er det viktig å tolke modernisering som noe mer enn det som foregår i den økonomiske sfære. Videre er det viktig å anvende kilder som fanger et bredt spekter av modernisering på ulike nivå og felt, jf. Tjelmeland og Olstad (2.2.1, side 54-55). Dette gjelder for eksempel kilder som kan vise hvordan kultur og identitet har endret seg forut for eller parallelt med endringer innenfor politikk og økonomi. Selv om mange deler av Finnmark kom sent med i den økonomiske moderniseringen, var samfunnet i endring, moderniseringsprosesser på andre

⁸⁸ Kramvik 1999; Petterson 2004; Berg 2004; Ryymin 2004; Niemi 2004.

nivåer, som innen idretten, gikk ofte forut for økonomiske endringer. Dette viser seg når en tar i bruk kilder som forteller om fotballens etablering i Finnmark (artikkel I), om idretten i Indre Finnmark (artikkel III og IV) eller om arbeideridrettens utvikling i Altafjorden (II).

Vanlige forskningsetiske prinsipper følges i dette arbeidet, og intervjuene vil ikke bli brukt slik at opplysninger av sensitiv og personlig karakter kommer i konflikt med lov om personvern.

2. Teorier og begreper

I tillegg til idrettsbegrepet er begrepene modernisering og identitet sentrale i avhandlingen. Jeg undersøker først og fremst identitetsdanning knyttet til etnisitet, geografi og politikk. To hovedpoeng i avhandlingen er, som vist i 1.1 (s.13-17), å drøfte hvordan moderniseringen i Finnmark kom til uttrykk innenfor idretten og hvordan idretten ble en arena for identitetsdanning i et århundre med store samfunnsomveltninger. Jeg vil i det følgende drøfte hvordan modernisering og identitet har blitt forstått innenfor idretten. Daryl Adair skriver at “sport is a deceptively rich area for the investigation of community attitudes, values, and power relations. [...] Sport can variously include or exclude, and engage or marginalize, depending on a complex mix of values, attitudes, and power structures”.⁸⁹ Som Adair påpeker, er “[sport] a human creation that continues to evolve”.⁹⁰ Idretten utvikler seg eller moderniseres i takt med samfunnet for øvrig og påvirker selv endringene i samfunnet. Kollektive verdier, holdninger og maktstrukturer har endret seg i denne prosessen i Finnmark. Dette vil jeg komme nærmere inn på i 2.2, 2.3 og 2.4. Først vil jeg imidlertid redegjøre for idrettsbegrepet.

2.1. Idrett

Mennesker i alle kulturer har til alle tider utfoldet seg fysisk. Først og fremst har kroppen helt fram til vår egen tid vært det viktigste redskapet for overlevelse. Fysisk utfoldelse har imidlertid også hatt funksjoner utover det rent “nødvendige”, knyttet til sosialt samspill, ritualer, adspredelse og lek. Allen Guttmann skiller idretten (sport) fra lek (play) og spill (games). Han definerer sport “as ‘playful’ physical contests, that is, as nonutilitarian contest which include an important measure of physical as well as intellectual skill”.⁹¹ Dette skiller idrett fra lek som i følge Guttmann mer må betraktes som fysisk eller intellektuell aktivitet utøvd for lekens egen skyld.⁹² Idrett er mer strategisk og ferdighetsbasert en ren lek. Idretten har også klarere rammer som definerer verdigrunnlag og hvordan den praktisk skal utøves. Guttmanns definisjon av idrett er imidlertid ahistorisk og skiller ikke mellom ulike idrettspraksiser over tid. Idrettspraksiser har endret seg radikalt, og et viktig skille mellom den

⁸⁹ Adair 2011: 1.

⁹⁰ Adair 2011: 1.

⁹¹ Guttmann 2004: 7.

⁹² Guttmann 2004: 3.

moderne idretten og idrettsaktiviteter drevet i førmoderne samfunn er nettopp graden av organisering, struktur og rammeverk i form av faste regler og lovverk (se 2.1 og 2.2).

Man kan ha mange tilnærminger til idrettsbegrepet. Idrett kan forstås fra et fysiologisk eller mekanisk ståsted der prestasjonene, kroppens bevegelse og biologiske og fysiologiske prosesser står i fokus. En kan se på idretten fra et psykologisk ståsted, der mentale prosesser knyttet til for eksempel prestasjoner fokuseres. En tredje tilnærming til idrettsbegrepet er å se på den fysiske praksisens kulturelle mening og samfunnsmessige betydning. Det er denne tredje tilnærmingen, nærmere bestemt idrett som kulturelt og sosialt fenomen i historisk sammenheng, som fokuseres i denne avhandlingen. Det er kanskje mulig å gi en relativt presis definisjon av hva en mener med idrett som fysisk aktivitet, men kulturelt oppleves idretten på svært mange ulike måter avhengig av blant annet sosial posisjon og kulturell tilhørighet. Denne mangslungenheten kommer også til uttrykk i de mange ulike samfunnsvitenskapelige og historiske forståelsene av hva idrett er. Alan Bairner mener idrettens betydning i stor grad har blitt ignorert av samfunnsforskere og historikere verden over.⁹³ Det tok betydelig tid før “historians, sociologists, political scientists and the like [became] convinced of the social significance of sport and its resultant worth as a subject for intellectual debate.”⁹⁴

Jeffrey Hill viser hvordan idrett først og fremst har blitt forstått som et biprodukt av andre forutgående prosesser i andre deler av samfunnet. Hill sier at idrett har blitt forstått som formet og determinert av blant annet økonomiske, politiske, demografiske og intellektuelle krefter utenfor idretten selv. Idrett har slik blitt forstått som et vindu en kan studere andre prosesser i samfunnet gjennom.⁹⁵ Dette er i tråd med Selles forståelse av idrettshistoriens verdi. Å bruke idretten som vindu gir oss muligheten til å forstå hvordan idretten påvirkes og endres i takt med samfunnsutviklingen generelt. Å studere idretten som arena blir dermed en måte å undersøke samfunnet på. Hill hevder imidlertid at idretten ikke bare speiler samfunnet, men at idretten har en bestemmende innvirkning på folks liv. Idretten er ikke bare et fenomen som eksisterer som et resultat av andre krefter i samfunnet. Den har egendynamikk og makt til å påvirke deltakere og andre involverte ideologisk. Idretten produserer mening og har således egenverdi.⁹⁶ I idrettens mangfoldige aktiviteter er det innskrevet strukturerte tanke- og

⁹³ Bairner 2005: 2.

⁹⁴ Bairner 2005: 2.

⁹⁵ Hill 2002: 2.

⁹⁶ Hill 2002: 2.

adferdsmønstre som bidrar til hvordan vi forstår oss selv og andre, til hvordan vi forstår sosiale relasjoner og til hvordan vi oppfatter hva et samfunn er. I tråd med Hill er derfor ikke idrettens utvikling i Finnmark bare et speil på blant annet politisk og økonomisk modernisering i Finnmark. Idretten har vært – og er - selv en viktig arena for slike prosesser.

2.1.1. Samfunnsvitenskapelige perspektiver på idrett

De siste tre tiårene har samfunnsvitenskapelig forskning på idrett fått større teoretisk mangfold.⁹⁷ Mangfoldet av teoretiske retninger har etter hvert gitt bred kunnskap om idrett som sosialt og kulturelt fenomen. Til tross for teoretisk mangfold mener Richard Giulianotti det mangler debatt på tvers av de ulike perspektivene.⁹⁸ Videre hevder Giulianotti at sosiologisk teoretisk forskning på idrett i stor grad har vært relativt løsrevet fra hovedretningene innenfor samfunnsvitenskapelig teori generelt. Giulianotti skriver at siden samfunnsvitenskapelig idrettsforskning oppsto på 1960-tallet er det hovedsakelig historikere og sosiologer som har stått for teoriutviklingen.⁹⁹ Dette gjenspeiles i dag i det store antallet internasjonale vitenskapelige tidsskrifter som tar for seg idrettsforskning innenfor disse to disiplinene. Likeledes gjenspeiles det i det brede faglige tilbudet som tilbys på universitetsnivå, særlig i den engelskspråklige verden. Det må i denne sammenheng skytes inn at denne akademiske interessen for idrett ikke har vist seg like klart i norske universitets- og forskningsmiljø. Det finnes ingen nasjonale idrettsvitenskapelige tidsskrifter, og forskningsmiljøene er få og små.

I strukturfunksjonalismen, særlig inspirert av Émile Durkheim, ser en på funksjonene idretten har som sosialt fenomen. I følge Graham Scambler mener mange idrettssosiologer at idrett best kan forstås som symbolsk representasjon av samfunn og av personlig og kollektiv identitet.¹⁰⁰ Klubber og lag kan bli adoptert som totem, som symbol på en persons eller gruppes identitet. Fotballag kan for eksempel for mange bli konkrete symboler på deres gruppes indre identiteter. Idretten kan i et funksjonalistisk perspektiv forstås som sosiale system eller sosiale institusjoner.¹⁰¹ Funksjonalismen kan være et godt inntak til å forstå idretten som et speil på samfunnet og til å forstå idrettens komplekse forhold til andre sosiale institusjoner. Scambler mener det er tre hovedinnvendinger mot en slik funksjonalistisk

⁹⁷ Giulianotti 2004; Maguire et.al 2002.

⁹⁸ Giulianotti 2004: 1.

⁹⁹ Giulianotti 2004: 2-3.

¹⁰⁰ Scambler 2005: 142.

¹⁰¹ Scambler 2005: 144.

forståelse av idrett. Den ene er at funksjonalismen ikke tar høyde for historiske endringer i sosiale systemer, den kan betraktes som ahistorisk. For det andre overdriver funksjonalismen stabiliteten, harmonien og enheten i sosiale systemer. Den tar ikke tilstrekkelig høyde for sosial konflikt. For det tredje kan det innvendes at retningen overdriver betydningen av struktur på bekostning av aktører. Aktørene blir passive offer for de sosiale strukturene.¹⁰²

Konfliktteorier i klassisk forstand ser på samfunnet som en kamp mellom ulike sosiale grupper som klasse, kjønn, religion, kultur og etnisitet.¹⁰³ Makt, autoritet og undertrykkelse gjør at dominerende grupper kan beholde sin posisjon i forhold til underordnede grupper. Klassisk marxisme ser på kampen mellom ulike klasser, eierne av produksjonsmidlene og arbeiderklassen, i det kapitalistiske system som kjernekonflikten. Marxismen delte mellom de økonomiske prosessene og relasjonene som utgjør basen og de sosiale og kulturelle prosessene og praksisene som utgjør overbygningen. Den økonomiske basen virker styrende på overbygningen. Idretten vil som en del av den kulturelle overbygningen speile maktforholdene i den rådende kapitalistiske verdensorden. Idretten er i et slikt perspektiv en del av et ideologisk rammeverk som rettferdiggjør og stabiliserer det kapitalistiske system. Idretten har på denne måten en svært begrenset autonomi som bare strekker seg innenfor de etablerte rammene for produksjon og den kapitalistiske struktur som idretten speiler.¹⁰⁴ John Hargreaves bruker Gramscis hegemoniteori for å forstå idrett.¹⁰⁵ Gramsci mente at den styrende kapitalistiske klassen ikke bare beholdt makta ved å eie produksjonsmidlene og ved hjelp av et maktapparat, men også gjennom ideologisk og kulturelt hegemoni. Dette hegemoniet førte til at borgerskapets verdier og normer ble adoptert av arbeiderklassen og samfunnet generelt. På denne måten var ikke forholdet mellom den økonomiske basen og den kulturelle og ideologiske overbygningen like ensrettet. Overbygningen kan også påvirke basen.¹⁰⁶ I henhold til Gramscis teori er det derfor viktig å beholde kulturelt og ideologisk hegemoni også over idretten. Max Weber på sin side la stor vekt på aktørene i sin forståelse av sosiale fenomener. Samfunnet er bygd opp av individer som gjør meningsfulle handlinger.¹⁰⁷

¹⁰² Scambler 2005: 144.

¹⁰³ Scambler 2005: 145.

¹⁰⁴ Hargreaves 1986.

¹⁰⁵ Hargreaves 1986.

¹⁰⁶ Gramsci 2011.

¹⁰⁷ Weber 1978.

En må derfor i følge Scambler forstå hva individene selv legger i handlingen for å forstå sosiale fenomener. Innenfor denne retningen har studier av idrettslige subkulturer og sosialisering vært to sentrale forskningstemaer. Individers sosialisering gjennom sport har vært en del av denne retningen, men også idrettens potensiale til både å forsterke tradisjonelle kjønnsstereotyper og bryte dem opp.¹⁰⁸

2.1.2. Postkolonial teori og idrett

Postkoloniale studier har sin opprinnelse i litteraturvitenskapen som sentrerte rundt kolonial- og postkolonial litteratur. Denne tenkningen har de siste tre tiårene vokst fram som en reaksjon på hvordan forholdet mellom de koloniserte og deres herskere ble framstilt i litteraturen.¹⁰⁹ I følge John McLeod er postkolonialisme et vanskelig begrep fordi dets innhold er så uensartet. Det finnes ikke én postkolonialisme, noe som gjør det vanskelig å finne et felles utgangspunkt for hva postkolonialisme er og hvordan en skal forstå begrepet.¹¹⁰ Postkoloniale tenkere var interessert i hvordan litterære tekster fra den postkoloniale verden skulle leses, hvordan de ble mottatt, oversatt og forstått i det vestlige europeiske sentrum. De fant at tekstene ble forstått i en vestlig kontekst og at elementene av kolonial motstand ble gjort mildere. I tillegg essensialiserte fortellingene de ulike kategoriene de beskrev, kategorier som det postkoloniale samfunn, den tredje verden, postkoloniale kvinner. Disse gruppene ble beskrevet og forstått med distinkte særtrekk.¹¹¹ De ikke-vestlige kulturene, eller de andre, ble betraktet fra et europeisk ståsted og hadde ingen egen stemme.¹¹² Ray Hay mener at konstruksjonen av slike kollektive identiteter, av stammer og etniske grupper er koloniale konstruksjoner.¹¹³ Hay mener slike kategoriseringer i postkolonial tenkning må problematiseres, drøftes og forstås i relasjon til makt. Som en reaksjon på vestlige stereotypiserende fortellinger om ikke-vestlige kulturer har postkoloniale perspektiver dekonstruert disse og vendt perspektivet til å se de ikke-vestlige kulturene innenfra. Linda Tuhiwai Smith skriver at de vestlig skapte paradigmene innenfor forskningen på urfolk må dekoloniseres. Ifølge Tuhiwai Smith, handler dekoloniseringen om å ha “a more critical understanding of the underlying assumptions, motivations and values that inform research practices”.¹¹⁴ Den vestlige forståelsen av objektivitet og kunnskap kritiseres av Tuhiwai Smith

¹⁰⁸ Scambler 2005: 145.

¹⁰⁹ Bale og Cronin 2003: 1-3.

¹¹⁰ McLeod 2000: 2-3.

¹¹¹ Hay 2003: 17.

¹¹² Giulianotti 2004: 114; Mathisen 2004.

¹¹³ Hay 2003: 23.

¹¹⁴ Tuhiwai Smith: 20.

ved at hun viser hvordan vestlig “sannhet” er skapt innenfor et spesifikt kulturelt og sosialt system. Denne kunnskapen må dekoloniseres og åpnes opp for alternative måter å forstå de andre på. Hybriditet er et sentralt begrep i postkolonial tenkning som nettopp er en måte å løse opp vestlige kategoriseringer av ulike grupper. Hay refererer til Homi Bhabha og hans forståelse av hybriditet som det kulturelt ambivalente rommet hvor forhold mellom koloniserte og kolonistene ble skapt/konstruert.¹¹⁵

Poststrukturalisme og postmodernisme har gått bort fra de store fortellingene, bort fra metanarrativene. I følge Geneviève Rail avviser postmodernistene

[t]he existence of a reality characterized by structure, patterns, and causal relationships: a reality that can be studied objectively and usefully represented by theories. [They] dismiss large stories about history and the world as products of an era wherein Europeans and North Americans mistakenly believed in their own superiority and invincibility. Metanarratives are no longer seen as truth, but rather as privileged discourses that deny and silence competing and dissident voices.¹¹⁶

Jacques Derridas begrep dekonstruksjon samt Michel Foucaults diskursbegrep er sentrale i postmodernistisk teori. Det ligger makt i å kunne eie diskursen om hvordan samfunnets virkelighet ser ut. Innenfor disse diskurs- eller forståelsesfellesskapene er noen tolkninger, ytringer og handlinger naturlige, mens andre anses som unaturlige. I møtet med andre forståelsesfellesskap brytes disse tolkningene og handlingene og bidrar til å gjøre sosial og politisk utvikling mulig. Samtidig bidrar makten som ligger i å eie fortolkninger av verden, til å opprettholde maktstrukturer.

Selv om idretten har spilt en viktig politisk rolle i både opprettholdelsen av koloniale systemer og i overgangen til postkoloniale samfunn, har postkolonial teori i liten grad blitt brukt i studiet av idrett og idrettens samfunnsmessige betydning. John Bale og Mike Cronins bok *Sport and Postcolonialism* er et forsøk på å rette et slikt søkelys på temaet.¹¹⁷ Forfatterne mener det kan være vel så fruktbart å studere idretten som å studere tekst fordi kroppen

¹¹⁵ Hay 2003: 19.

¹¹⁶ Rail 2002: 182.

¹¹⁷ Bale og Cronin 2003.

kanskje har vært den viktigste konstitueringen av det primitive.¹¹⁸ Afrikanerne har et annet utseende enn europeerne, og dette ble tatt som en bekreftelse på det perfekte ved den hvite mann. Ved å bruke kroppen som karakteristika kunne en lettere sortere folkeslag og kategorisere dem i stereotyper.¹¹⁹ Bruk av fysiske karaktertrekk for å si noe om et folks verdi og intellektuelle kapasitet var for eksempel vanlig i den fysiske antropologien, som var en viktig vitenskap før andre verdenskrig. Denne såkalte vitenskapen var opptatt av å avdekke fysiske forskjeller og karaktertrekk ved ulike folk og å knytte disse ytre trekkene til intellektuell utvikling og rasenes verdi. Fysisk antropologi var påvirket av ideologiske strømninger som nasjonalisme og sosialdarwinisme i tillegg til raseteori.

Bale og Cronin mener postkolonialisme innen idrett kan betraktes på tre måter. For det første som en epoke. For det andre i forhold til idrettens innhold, eller som kulturell praksis. Og for det tredje som en metode å undersøke idrett på. Som epoke innen idretten mener Bale og Cronin postkolonialismen oppsto da den første idrettsutøveren fra den tredje verden opptrådte i den første verden.¹²⁰ Når dette skjedde, eller når kolonialismen sluttet og postkolonialismen begynte, er imidlertid uklart. Studier med postkolonial tilnærming har i hovedsak behandlet kolonitiden og imperialismen fram til 1960-tallet. Men også ny-kolonialismen, der kolonistatene har trukket seg ut og koloniene har fått formell selvstendighet, men der gamle maktstrukturer og den kapitalistiske verdensorden viderefører kolonialismen, har blitt undersøkt i et slikt perspektiv.¹²¹

Den andre måten de betrakter postkolonialismen på er som kulturell praksis ved å undersøke de ytringsformene den inneholder. Bale og Cronin deler postkolonial idrett inn i syv kategorier. 1) Førkoloniale kroppskulturer som har overlevd kolonitiden, 2) urfolks kroppskulturer som har blitt utviklet til moderne idrett, 3) idretter som har blitt oppfunnet av tidligere kolonier, 4) kolonial idrett som har blitt modifisert av tidligere kolonier til nasjonale idretter, 5) idretter som har blitt utbredt av kolonimaktene og som har blitt tatt opp av koloniene uten at det har skjedd regelendringer, 6) idretter utbredt av kolonimaktene, men der koloniene har utviklet sin egen stil, for eksempel spillestil, og 7) krysninger (hybrider) av tradisjonelle og moderne idrettsaktiviteter.¹²² Bale og Cronin sier at generelt sett er idrett

¹¹⁸ Bale og Cronin 2003: 2.

¹¹⁹ Bale og Cronin 2003: 2.

¹²⁰ Bale og Cronin 2003: 3.

¹²¹ Bale og Cronin 2003: 3.

¹²² Bale og Cronin 2003: 4.

postkolonial i sin form. Europeiske landslag og klubblag innen mange idretter er i dag flerkulturelle med utøvere med opprinnelse i tidligere kolonier. Grunnlaget for at stater som Nigeria, Kenya og Brasil har blitt viktige idrettsnasjoner, var kolonistenes utbredelse av idrett. Opprinnelig var idretten et middel til å bevare sosial og politisk kontroll i koloniene. En ville gjennom idretten overføre britiske, eller europeiske, idealer. Slik ble idretten en del av “the white mans burden” som var å sivilisere de innfødte. Bale og Cronin hevder at de internasjonale idrettsorganisasjonene og strukturene som omgir moderne idrett kan betraktes som en uformell fortsettelse av denne kolonisering som dermed begrenser idretten som postkolonialt prosjekt.¹²³

I følge MacClancy er idrett en kroppsliggjort praksis hvor mening skapes og utvikles, og idrettens representasjon og tolkningen av den er åpen for forhandlinger og maktkamp.¹²⁴ Idrett og idrettskonkurranser kan derfor ikke forstås uten å se på betydningen av maktrelasjoner. Hvem som prøver å kontrollere hvordan en idrett skal utøves og organiseres, og hvem som skal kunne drive idretten er viktige spørsmål i denne sammenhengen. Nok et spørsmål er hvordan idretten representeres og hvordan den tolkes og forstås.¹²⁵ Dette har gjort at idretten i tillegg til å være en arena for sosial kontroll, også har blitt en arena for motstand i koloniene og de tidligere koloniene. Bale og Cronin deler idrett som motstand inn i tre kategorier.¹²⁶ 1) kroppsspråket, 2) organiseringen av idrettens tid og rom og 3) endringen/manipuleringen av idrettens konvensjoner. Det er kanskje særlig på denne tredje måten idretten kan brukes av minoritetsgrupper. Det er begrenset i hvilken grad det er mulig å vise motstand gjennom kroppsspråket fordi det er vanskelig å avvike fra idrettens standarduttrykk. Likeledes reguleres idrettens tid og rom i stor grad av regelverk. Å bryte idrettens konvensjoner innebærer også en risiko for å tape konkurransen, en må derfor tilpasse konvensjonens brudd til idrettens krav. Endring av spillestil, teknikk og modifisering av utstyr er eksempler på slike konvensjonsbrudd.

Den tredje måten Bale og Cronin betrakter postkolonialismen på er som en metode å undersøke idretten på. Representasjon er et nøkkelbegrep i postkolonialistisk teoretisk tenking. Ord er metaforer, de er ikke tingene de representerer. Dette blir særlig viktig når en

¹²³ Bale og Cronin 2003: 5.

¹²⁴ MacClancy 1996: 4.

¹²⁵ MacClancy 1996: 5.

¹²⁶ Bale og Cronin 2003: 5.

ser på hvordan kolonistene skrev om og representerte de innfødtes kroppskultur.¹²⁷ Det er særlig dette perspektivet jeg benytter meg av. Jeg mener postkolonial teori kan inspirere slik at man kan få fram andre historier med nye perspektiver på idretten i Finnmark. Postkolonial teori avviser de store fortellingene om de koloniserte, om minoritetene og lignende kategorier. Flere postkoloniale teoretikere forsøker slik å vende på forståelsen av forholdet mellom majoritet og minoritet og mellom sentrum og periferi. Ved å gjøre en slik vending, der en analyserer utkanten med ståsted i utkanten, i mitt tilfelle i Finnmark, kan perspektivene på idrett bli andre og supplere de dominerende fortellingene om norsk idrett.

2.2. Modernisering og idrett

For å forstå moderne idrett og den moderniseringsprosessen idretten har gått gjennom, vil jeg i det følgende undersøke moderniseringsbegrepet nærmere. Moderniseringsbegrepet brukes i mange sammenhenger og innenfor mange ulike felt. Vi kan snakke om det moderne innenfor for eksempel teknologi, kunst, politikk og økonomi. Det er stort sett enighet om at samfunn som i dag regnes som moderne, er de samfunn som har vært gjennom den demokratiske og industrielle revolusjon.¹²⁸ Willy Guneriussen knytter starten på moderniseringen til den begynnende industrialiseringen og den franske revolusjonen på slutten av 1700-tallet.¹²⁹ I denne utviklingen ble samfunnet friere og samtidig mer tvangsmessig, både mer effektivt og mer fremmedgjort. Guneriussen sier at det som er gyldig nå i samtiden ofte danner forståelsesrammen for det moderne.¹³⁰ Samtidig er det moderne framtidsrettet og ikke opphengt i det gamle. Dette innebærer at det moderne kontinuerlig bryter med fortiden.¹³¹ Modernisering er en prosess som har ført samfunnet fra det tradisjonelle til det moderne. Endringene i denne prosessen tar en bestemt retning ved hjelp av bestemte metoder. Erik Odvar Eriksen mener retningen moderniseringen tar, viser fram mot et differensiert, spesialisert og rasjonelt samfunn.¹³² Dette nye samfunnet kjennetegnes også ved industrialisering og sekularisering.¹³³ Under disse endringsprosessene får menneskene nye og mer formaliserte og spesialiserte roller. Det oppstår et skille mellom person og rolle. Samfunnet blir mer rasjonelt, og individet frisettes kulturelt og normativt. Dette fører også til

¹²⁷ Bale og Cronin 2003: 7.

¹²⁸ Eriksen 1996: 22.

¹²⁹ Guneriussen 1994: 44.

¹³⁰ Guneriussen 1999: 9.

¹³¹ Guneriussen 1999: 9-10.

¹³² Eriksen 1996: 12-13.

¹³³ Eriksen 1996: 25

negative sider ved moderniseringen, som at mennesket fremmedgjøres og samfunnsnormene atomiseres. Eriksen framhever i likhet med en rekke andre forskere at samfunnets normer endres fra vekt på det kollektive (Gemeinschaft) til normer knyttet til egennytte (Gesellschaft)¹³⁴ Eriksen er opptatt av det tvetydige og motsigelsene i moderniseringsprosesser. Modernisering er ikke bare en lineær utvikling mot noe stadig bedre. Han fokuserer på en dialektikk mellom utvikling og tilbakeskritt. I førindustrielle samfunn fantes det ikke noe skarpt skille mellom arbeid og livet for øvrig. Folk flest levde i naturalhusholdet hele døgnet, hele livet. Hjemmet, eller gården, var både arbeidsplass og bolig. I moderniseringsprosesser inkluderes også hverdagslivet som en del av framskrittsforståelsen. Guneriussen mener dette skjer fordi økonomi ble skilt ut som egen sfære på 1700-1800-tallet. Med overgangen fra subsistenshushold til lønnsarbeid oppsto skillet mellom arbeid og fritid. Dette medførte at også hverdagslivet utenfor produksjon og arbeid fikk ny betydning. Menneskets individuelle behov for realisering ble integrert i de nye ideologienes forståelse av meningen med livet.¹³⁵ Dette la et normativt og ideologisk grunnlag for utviklingen av nye fritidsaktiviteter som moderne idrett.

Det konvensjonelle modernitetsbegrepet inneholder rasjonalisering, effektivisering, formalisering, vitenskapeliggjøring og avmystifisering av verden. Slik faller sosiale og kulturelle dimensjoner utenfor.¹³⁶ Modernisering dreier seg imidlertid også om endringer av disse. Det er viktig å forstå hvordan normer og verdier har endret seg for å forstå samfunnets modernisering.¹³⁷ Til grunn for den konvensjonelle forståelsen av modernisering ligger et endimensjonalt rasjonalitetsbegrep hvor bare det som kan belegges med empirisk kunnskap og materielle verdier oppviser kriterier på objektiv gyldighet.¹³⁸ For å undersøke de sosiale, normative og kulturelle dimensjonene må en også spørre om samfunnet og menneskene endrer sin identitet og sine kulturelle uttrykksformer, eller om de fortsetter å reproducere tradisjonelle stereotyper.¹³⁹

Moderniseringen kan være skjev hvis befolkningen overtar massesamfunnets kulturuttrykk uten bearbeidelse og tillegging. Opprettholdes og utvikles den kulturelle selvbevisstheten i

¹³⁴ Eriksen 1996: 25.

¹³⁵ Guneriussen 1999: 64.

¹³⁶ Eriksen 1996: 33-34.

¹³⁷ Eriksen 1996: 33.

¹³⁸ Eriksen 1996: 34.

¹³⁹ Eriksen 1996: 36.

Finnmark eller overkjøres den av andre dominante diskurser og kommersielle interesser? Det er dette en må måle den kulturelle moderniteten i Nord-Norge ut fra.¹⁴⁰ Dette gjelder også hvis samfunnets kulturelle identitet ukritisk bygger på nostalgi, på beretninger om svunnen storhet og sjåvinistiske selvhevdelsesstrategier. Altså på et ukritisk tradisjonsforsvar. Det samme gjelder for radikal tradisjonsfornektning. Som vi ser vektlegges identitet når en snakker om kulturell modernitet. En kan hevde at et samfunn er moderne hvis det skaper sine identiteter gjennom et refleksivt forhold til samfunnet rundt seg og til sin fortid og egne tradisjoner. I det moderne samfunnet forankrer mennesker i stor grad sin identitet til stadig nye materielle ting og opplevelser, identiteten konstrueres. I tradisjonelle samfunn lå identiteten fastere forankret i menneskenes forhold til naturen og til sine primærfellesskap som familie og lokalsamfunn. Når disse primærfellesskapene har endret seg i moderniseringen har de konstruerte identitetene og fellesskapene som for eksempel idrettslag blitt nødvendige for at mennesket skal føle at tilværelsen har mening. Guneriussen sier:

Forutsetningen for menneskelig lykke og et ordnet samfunnsliv ligger i vedlikehold av følelsesmessige bånd til noen sterke primærfellesskap, for eksempel familie, slekt eller lokale fellesskap.¹⁴¹

Når disse primærfellesskapenes betydning endres og til en viss grad minker konstrueres nye kollektive fellesskap. Alternativet til individualismen er ikke rasjonelt kalkulert kollektiv orden, men ulike typer emosjonelle fellesskap. Mennesket konstitueres gjennom, og er avhengig av mange ulike typer fellesskap.¹⁴² Slike moderne fellesskap begynte å vokse fram med den begynnende industrialiseringen da folk flyttet fra landsbygda til bysentra der de ble stående uten sine tradisjonelle nettverk.

2.2.1. Idrettens modernisering

De fleste historikere er enige om at den moderne idretten oppsto i Storbritannia på 1800-tallet i kjølvannet av den industrielle revolusjon. Nå ble idretten skilt ut som egen sfære og fikk således egenverdi. Tidligere hadde idrettslignende fysiske praksiser i overveiende grad vært knyttet til ritualer, religion og lokale tradisjoner og til forberedelse til jakt og krig.¹⁴³ At

¹⁴⁰ Eriksen 1996: 37.

¹⁴¹ Guneriussen 1999: 36.

¹⁴² Guneriussen 1999: 36.

¹⁴³ Guttmann 2004.

idretten ble revet løs fra ritualer og tradisjoner betød imidlertid ikke at idretten ikke lengre ble anvendt som et middel for måloppnåelse utenfor idretten selv. Idrett har hele veien vært et viktig virkemiddel for blant annet forsvar, folkehelse og nasjonsbygging.

Scambler bruker utviklingen av friidrett som eksempel på hvordan en moderne idrett utviklet seg i Storbritannia. Forløperen til friidrett, pedestrianisme (pedestrianism), som var utbredt særlig mellom 1790 og 1810, la grunnlaget for moderne friidrett. Dette var veddeløp der en eller flere løpte eller gikk mot hverandre eller løpte/gikk bestemte distanser. Dette utviklet seg til en stor tilskuersport og arbeiderklassesport ved inngangen til det 19. århundret.

Pedestrianismen ble etter hvert nokså korrumpert med mye resultatfiksing fordi den utviklet seg i kompaniskap med tipping på resultater (betting). Denne utviklingen bidro til at en fikk et skarpt skille mellom amatørisme og profesjonalisme. Amatørbegrepet hadde sin opprinnelse fra roing og var ment å skulle skille ut de som rodde for roingens skyld fra de som levde av å ro (watermen). Kimen til friidrettens fødsel lå i stor grad i denne klassekonflikten mellom amatører og profesjonelle. Aristokrater som bedrev pedestrianisme, ble definert som amatører, mens kappløpere fra arbeiderklassen ble definert som profesjonelle. Også aristokrater konkurrerte om pengepremier, men kalte seg likevel amatører for å distansere seg fra profesjonelle deltakere fra arbeiderklassen.¹⁴⁴ Skillet mellom amatører og profesjonelle markerte dermed ikke hvordan og hvorfor deltakerne konkurrerte, men ble en måte for aristokrater å distansere seg fra deltakerne fra arbeiderklassen. Scambler viser hvordan en slik aristokrat, John Astley, mintes sin egen deltakelse “in those days... an amateur meant a gentleman, whether he ran for money or honor, or both”.¹⁴⁵ Det var viktig å vise at en aristokrat ikke trengte å ro eller løpe om kapp for annet enn aktivitetens egen skyld. Dette skilte dem fra profesjonelle kappløpere eller roere som drev aktiviteten for inntektens skyld.

Friidrettsklubber i Storbritannia vokste fram i andre halvdel av 1800-tallet, de to første i 1861 og 1862. De ble dannet av gentlemen som ville distansere sin aktivitet fra arbeiderklassens pedestrianere (pedestrians). For det andre ville de også distansere seg fra pedestrianismens individualisme. Middelklassen i det viktorianske England foretrakk lagspill med deres samhold og samarbeid. Dannelsen av klubber ga en slik lagfølelse i en grunnleggende individuell idrett.¹⁴⁶ Scambler mener at hvis man legger Guttmanns kriterier til grunn

¹⁴⁴ Scambler 2005: 34-35.

¹⁴⁵ Scambler 2005: 35.

¹⁴⁶ Scambler 2005: 37.

markerer oppstarten i 1880 av det første britiske friidrettsforbundet, The Amateur Athletic Assosiation (AAA), overgangen til moderne friidrett i England. Her forenes amatører og profesjonelle, friidrettsløpere og pedestrianere. Definisjonen av henholdsvis amatørisme og profesjonalisme hadde blitt så snever gjennom dannelsen av de første friidrettsklubbene at sporten holdt på å kveles. Amatørbegrepet hadde blitt et rent klassebegrep som betegnet gentlemen med universitetsutdannelse.¹⁴⁷ Etter hvert dukket det opp nye konkurrerende klubber bestående av medlemmer fra middelklassen og arbeiderklassen, og det ble vanskelig å enes om regler og konkurranser. Dette problemet ble løst med dannelsen av AAA. Amatørbegrepet ble åpnet opp til å inkluderte amatører fra alle klasser. En amatør ble nå definert som en som ikke deltok i løp med pengepremier.

Idrettens gjennombrudd i Norge har blant annet blitt knyttet til industrialismens gjennombrudd og overgangen til lønnsarbeid.¹⁴⁸ I Finnmark er imidlertid ikke økonomisk modernisering en fullgod forklaring. Fram til slutten av 1960-tallet vokste idretten fram i samfunn som delvis var preget av tradisjonelle økonomiske strukturer. Det er likevel ikke tvil om at det moderne arbeidsliv var en viktig premissleverandør for idrettens framvekst som massebevegelse, særlig fra slutten av 1960-tallet, også i Finnmark.

Den moderne idretten kom til Norge i 1870 – 80 årene. I Norge ble idretten modernisert gjennom hovedsakelig to impulser. For det første ble tradisjonelle aktiviteter på ski og skøyter modernisert i møtet med den engelske sporten. For det andre førte den engelske sporten med seg nye aktiviteter som fotball og friidrett.¹⁴⁹ Skiidretten ble formalisert gjennom foreninger, forbund, nedskrevne regler og lover. Moderniseringen av de tradisjonelle aktivitetene var preget av en instrumental målforståelse, de skulle være et middel for andre allmennyttige målsetninger som folkehelse, forsvarsevne og sosialisering. Det allmennyttige og det estetiske var kjerneelementer i den tidlige organiseringen av idretten i Centralforeningen for utbredelse af legemsøvelser og vaabenbrug som ble stiftet i 1861, og i arvtakeren Centralforeningen for utbredelse av idrætt, stiftet i 1893. Parallelt med denne forståelsen av idretten som samfunnsnyttig middel bredte også oppfattelsen av at idrettens mål først og fremst var idretten selv - konkurransen og resultatet – om seg. Dikotomien mellom den nye konkurranseorienterte og egennyttige idretten og den som bygde på vektleggingen av idrettens

¹⁴⁷ Scambler 2005: 39.

¹⁴⁸ Olstad 1987.

¹⁴⁹ Olstad 1987.

instrumentelle betydning var levende gjennom hele 1900-tallet. I dag ytres denne dikotomien fortsatt, kanskje særlig når NIF ber om statlige overføringer. Forbundet rir da (minst) to hester, en som målbærer idrettens allmenntilgitt betydning for folkehelse og sosial integrasjon¹⁵⁰ og en som målbærer hensynet til den norske konkurranseevnen i internasjonale mesterskap. Det nye idégrunnlaget og meningsinnholdet i idretten reflekterte også omveltningene samfunnet gjennomgikk. Idretten ble på denne måten en viktig brikke i moderniseringsprosessene også i Finnmark, ja den gikk i front i denne prosessen.

Den organiserte idretten i Nord-Norge var lenge i stor grad adskilt fra idretten i resten av landet. Formelt var de innlemmet i de nasjonale forbundene NLI og AIF før andre verdenskrig, og fra 1945, da disse slo seg sammen, i NIF. Avstander, vanskelige kommunikasjoner og dårlig økonomi bidro imidlertid til at Nord-Norge ikke ble integrert fullt ut i den nasjonale aktivitetskalenderen før i 1970-årene. De praktiske begrunnelsene for å utelukke Nord-Norge fra nasjonale mesterskap var reelle hindre da de første landsdelsmesterskapene for Nord-Norge ble arrangert i 1930-årene. Utover i etterkrigstiden, da de kommunikasjonsmessige og økonomiske stengslene ble færre og mindre, må en også trekke inn andre forklaringer for å forstå den fortsatte utelukkelsen. Det presumptivt lave idrettslige nivået i Nord-Norge forble et viktig argument mot at landsdelens klubber og utøvere skulle få innpass i landsomfattende mesterskap. Det var også mentale stengsler mellom nord og sør som gjorde seg gjeldende - avstanden fra sør til nord var lengre enn distansen var andre veien. De nasjonale idrettslederne ønsket en regional organisering av idretten i Nord-Norge blant annet fordi de anså det som vanskelig å pålegge foreninger i Sør-Norge å måtte konkurrere i nord. Det ble derfor opprettet landsdelsmesterskap innenfor en rekke idretter. Landsdelsmesterskapene på ski og i fotball var først ute da de ble organisert i 1930-årene, etter krigen ble det også organisert mesterskap innenfor andre idretter som handball og friidrett. Det mest markante symbolet på Nord-Norges utenforskap var, i tillegg til landsdelsmesterskapene, opprettelsen av nordnorske landslag, med såkalte kalottkamper mot Nord-Sverige og Nord-Finland, det vil si konkurranser mellom de nordligste regionene i Norge, Sverige og Finland. Disse arrangementene formaliserte, sammen med opprettelsen av en nordnorsk idrettsadministrasjon ledet av Nordnorsk idrettskomité, Nord-Norge som en egen idrettsregion. Før 1940 var dette en institusjonalisering som fant sted både innenfor AIF og NLI, noe som betød at idretten både ble geografisk og politisk delt (se artikkel I og II).

¹⁵⁰ Selle 2000: 295.

Etter krigen ble det nordnorske utenforskapet videreført i NIF. Denne institusjonaliseringen ble tidlig et bidrag til oppbyggingen av en felles nordnorsk selvforståelse.

Guttmann skisserer syv karakteristika på moderne idrett.¹⁵¹ Disse syv kjennetegnene bruker Guttmann for å vise brudd og kontinuiteter mellom tradisjonelle former for kroppskultur og moderne idrett.¹⁵² I følge Guttmann er det første kjennetegnet på moderne idrett at aktiviteten er sekulær.¹⁵³ I tradisjonsbundne samfunn var aktiviteter som liknet idrett nærmest alltid knyttet til religiøse ritualer og seremonier. Olympiadene i gamle Hellas var religiøse festivaler og hadde mye mer til felles med idrettslignende aktiviteter i andre tradisjonsbundne samfunn som aztekernes eller apachenes enn med den moderne olympiadens idrett. Selv om en del øvelser har ytre likhetstrekk, var meningen ulik. Likevel fikk sporten i den romerske perioden sekulære trekk ved at den i utgangspunktet religiøse sportsutøvelsen etter hvert fikk mening i seg selv som lek, øvelse og konkurranse. Sport ble dermed også en egen avgrenset arena, eller sfære, i den greske bystaten.

Det andre kjennetegnet er prinsipiell likhet, eller at alle i prinsippet har lik mulighet til deltakelse under like vilkår.¹⁵⁴ Guttmann understreker at med likhetsidealet i moderne idrett går man ut fra at alle har like muligheter selv om en erkjenner at dette ikke er en realitet. I virkeligheten vet vi at ulikhetene innenfor idretten er stor, både i muligheten til deltakelse og i deltakernes konkurransevilkår. I Hellas fantes det regler om like konkurransevilkår og en vektlegging av at utøvernes ferdigheter skulle være avgjørende. Men retten til deltakelse var ikke lik; slaver, barbarer og kvinner var for eksempel utelukket.¹⁵⁵ Romersk sport la også vekt på like konkurransevilkår innenfor sport, på gladiatorarenaen var ulikhet imidlertid framtrødende. Her var ikke jevnbyrdighet noe ønske, tvert imot ønsket man Davids kamp mot Goliat i ulike varianter. Guttmanns tredje kjennetegn er spesialisering.¹⁵⁶ I dag er graden av spesialisering en helt annen enn den var i det gamle Hellas selv om talentfulle ikke-aristokrater også hadde muligheten til å få midler og trening for å bli atleter. Motstanden mot

¹⁵¹ Guttmann 2004.

¹⁵² Guttmann 2004.

¹⁵³ Guttmann 2004: 16-26.

¹⁵⁴ Guttmann 2004: 26.

¹⁵⁵ Guttmann 2004: 28-29.

¹⁵⁶ Guttmann 2004: 36.

dette fantes imidlertid blant aristokratene.¹⁵⁷ Det fjerde kjennetegnet er rasjonalisering.¹⁵⁸ Regler i moderne idrett ses på som gode verktøy/konvensjoner. I mange førmoderne samfunn var de ofte gudgitte normer, standardiserte regler var ikke av stor betydning, selv om utøverne sannsynligvis brukte samme type utstyr i en og samme konkurranse. Utover dette var de forskjellige arenaene ulike og utstyret ulikt selv om en hadde den teknologiske innsikten til å lage standardisert utstyr.¹⁵⁹

Det femte kjennetegnet på moderne idrett er byråkrati.¹⁶⁰ I dag tar byråkratisk oppbygde organisasjoner seg av idrettens regler og administreringen av dem. Byråkrati er et kjennetegn på moderne samfunn og fantes knapt i tradisjonelle samfunn. Guttmann finner at romerne hadde en viss form for idrettsbyråkratisk organisering. De hadde ofte valgte ledere av gymnasiene, og det fantes hva en kan beskrive som atletklubber.¹⁶¹ Det sjette og fremste kjennetegnet på moderne sport er at den kan kvantifiseres.¹⁶² Idretten kan måles etter objektive og rasjonelle kriterier. Det fremste eksempelet her er kanskje friidrett. Her brukes moderne teknologi for å måle prestasjonene og gjøre dem sammenlignbare både over tid og i rom. Arenaene som brukes er like både i utforming og i underlag. Før den moderne idretten var en ikke opptatt av denne typen målinger som kunne utlede statistikk. I det gamle Hellas hadde man ikke teknologien eller ønske om å måle utover forskjellen mellom seier og tap i øyeblikket. Guttmann sier det slik "For them, man was still the measure of all things, not the object of endless measurements".¹⁶³ Av denne grunn var det ikke et mål å standardisere utstyr. Det syvende kjennetegnet på moderne idrett er rekorder.¹⁶⁴ Guttmann definerer rekorder som kombinasjonen av behovet for å kvantifisere og higen etter å vinne, å bli best. Rekorder gjør at en kan konkurrere og sammenligne prestasjoner uavhengig av tid og rom. Det finnes enkelte eksempler på at tidligere samfunn holdt oversikt over rekorder, men de hadde ikke den kvantifiseringsmanien som finnes i dag. Det ser ut til at rekord-konseptet først oppsto i 1880-årene og at det var totalt fraværende i det gamle Hellas.¹⁶⁵

¹⁵⁷ Guttmann 2004: 37.

¹⁵⁸ Guttmann 2004: 40.

¹⁵⁹ Guttmann 2004: 42-43.

¹⁶⁰ Guttmann 2004: 45.

¹⁶¹ Guttmann 2004: 46.

¹⁶² Guttmann 2004: 47.

¹⁶³ Guttmann 2004: 49.

¹⁶⁴ Guttmann 2004: 51.

¹⁶⁵ Guttmann 2004: 51.

Guttmanns syv kjennetegn kan være greie knagger å henge idrettens modernitet på, men må forstås som idealtypiske karakteristika. En kan ikke finne klare brudd mellom den rasjonelle, organiserte og formaliserte idretten på den ene siden og de tradisjonsbundne, rituelle fysiske praksisene på den andre. Overgangen fra tradisjonell kroppskultur til moderne idrett foregikk over lang tid og var heller ikke et spesifikt vestlig prosjekt. Utviklingen var heller ikke en uavbrutt lineær prosess. Det er også vanskelig å bruke Guttmanns kriterier og faser som blåkopi på norske forhold. Norge var på begynnelsen av 1900-tallet et langstrakt og perifert land i Europas ytterkant hovedsakelig bestående av en forholdsvis egalitær bondebefolkning. Industrialiseringen og moderniseringen var kommet mye kortere her og hadde på langt nær satt de samme sporene som i England. Det strenge britiske klassesamfunnet finner man ikke igjen i Norge selv om klasseskillene også her var tydelige. Tradisjonene for lek var andre i Norge, mens de britiske idrettene kunne importeres ferdig utformet med fastlagte regler og lover. Idrettene trengte ikke å transformeres av samfunn og tid slik de hadde blitt i England.

Finn Olstad advarer sterkt mot å bruke moderniseringsbegrepet som en storslått overgripende fortelling om hvordan verden forandret seg, eller “som legger opp til en analogi med kjemiske, biologiske eller industrielle prosesser”.¹⁶⁶ Guttmanns fortelling om idrettens modernisering kan leses som en slik organisk prosess. Olstad mener historikere bør “være mindre opptatt av å teoretisere historien og mer opptatt av å historisere teorien”.¹⁶⁷ Goksøyr avviser, i likhet med Olstad, i stor grad moderniseringsbegrepets relevans i idrettshistorisk forskning.¹⁶⁸ Han mener begrepet mangler substans og at det er flertydig og udefinerbart. Videre mener han moderniseringsbegrepet virker deterministisk og at det er verdiladet.¹⁶⁹ Goksøyr hevder en kan falle i den fella at moderne idrett tolkes som et uttrykk for en høyere form for aktivitet enn aktiviteter i tradisjonelle samfunn. Goksøyr bruker derfor heller begrepet sportifisering (sportization), lånt fra Norbert Elias og Erik Dunning,¹⁷⁰ for å forklare utviklingen av moderne idrett. Elias og Dunning bruker begrepet for å forklare idrettens indre moderniseringsprosesser. Sportifisering betegner i følge dem idrettens overgang til rasjonelle og regulerte øvelser underlagt lover og bestemmelser som i større og større grad ble drevet for sin egen verdi. I denne prosessen ble stadig flere kategorier folk trukket inn i idrettsaktivitetene både som aktive og som tilskuere. Goksøyr mener begrepet sportifisering

¹⁶⁶ Olstad 2002: 542.

¹⁶⁷ Olstad 2002: 543.

¹⁶⁸ Goksøyr 1988: 42; Goksøyr 1991: 8-10.

¹⁶⁹ Goksøyr 1988:41-42.

¹⁷⁰ Elias og Dunning 1986.

har en klarere avgrensning enn moderniseringsbegrepet. Han definerer sportifisering som “en prosess i retning av den rendyrkede rasjonalismen på idrettsbanen”.¹⁷¹ I denne prosessen ble aktiviteten i stadig økende grad preget av standardisert konkurranseidrett kjennetegnet av økt prestasjonsorientering og organisering.¹⁷²

Selv om Goksøyr er kritisk til moderniseringsbegrepet, knytter han selv sin bruk av sportifiseringsbegrepet nært til moderniseringsbegrepet. Han sier blant annet at sportifisering “er å gjøre noe til en moderne sport”.¹⁷³ Sportifiseringsbegrepets styrke er dets vektlegging av idrettens egen utviklingsdynamikk. Her ligger imidlertid også noe av begrepets svakhet fordi det tenderer mot å løsrive idretten fra endringsprosessene i det omliggende samfunn. Dette er en kritikk også Magne Bolme uttrykker i sin hovedfagsoppgave om idretten i Trondheim.¹⁷⁴ Jeg mener det videre er det vanskelig å se at sportifiseringsbegrepet er mindre deterministisk eller verdiladet enn moderniseringsbegrepet. Også sportifiseringsbegrepet kan lede til en forståelse av at idretters utviklingsprosesser har fulgt en irreversibel og ensrettet vei mot det moderne, og at aktiviteter som ikke har gått gjennom sportifiseringsprosessen har mindre verdi fordi de er løsere organisert og mindre regulert. Videre har også sportifiseringsbegrepet et dikotomisk preg fordi fysiske praksiser gjennom “sportifisering” kan framstå som enten rasjonelle og regelstyrte, eller som irrasjonelle og ritualstyrte. I tillegg har moderne idrett mange trekk som ikke kan karakteriseres som preget av rasjonalisme og standardisering. Jeg tenker her særlig på idrettens kulturelle, sosiale og identitetsmessige betydning, på følelser, tilhørighet, tradisjon og ritualer som ofte dyrkes i sterke identitetsfellesskap.

Til tross for Goksøyr og Olstads advarsler mot moderniseringsbegrepet anvender jeg begrepet i denne avhandlingen fordi jeg mener det kontekstualiserer idrettens utvikling på en bedre måte enn begrepet sportifisering gjør. Moderniseringsbegrepet må imidlertid brukes i tråd med Olstad som sier at “den felles moderniseringshistorie[n]” må dekonstrueres, og at man i stedet må la lokal og temporal tilknytning, variasjoner og særpreg få spille seg ut.¹⁷⁵ Hallvard Tjelmeland er inne på det samme i sin artikkel “Kva er modernisering?”. Tjelmeland understreker modernitetsbegrepets nytte for historiefaget, men mener begrepet må løses opp

¹⁷¹ Goksøyr 1988: 54.

¹⁷² Goksøyr 1988:53-55; Goksøyr 1991:9.

¹⁷³ Goksøyr 1988: 43.

¹⁷⁴ Bolme 1996: 10.

¹⁷⁵ Olstad 2002: 543.

for at det skal kunne gi mening når det brukes på konkret empiri.¹⁷⁶ Tjelmeland mener for det første at moderniseringsprosesser bør periodiseres fordi overgangen fra det tradisjonelle til det moderne ikke er en uavbrutt lineær utviklingslinje som lar seg forklare ved hjelp av dikotomier eller totrinns raketter slik det ofte kan framstå i samfunnsvitenskapelig bruk. Dikotomier som det moderne og det tradisjonelle samfunn, kollektivism og individualisme, nærhet og avstand, og framstillinga av overgangen mellom disse som dramatiske brudd er problematisk. Periodisering kan hjelpe oss å gi et mer sammensatt bilde av historiske fenomener og epoker, mens dikotomier og totrinns raketter heller kan bli stengsler for forståelsen av komplekse sammenhenger.¹⁷⁷

I tillegg til å periodisere mener jeg i tråd med Tjelmeland at det er nødvendig å forstå modernisering som prosesser på ulike nivå. Tjelmeland bruker Johan Fornäs i sin forståelse av modernisering. Fornäs og Göran Bolin skriver at “[m]odernity is not a fixed thing: it changes and moves. Nor is it an iron cage: it gives space for movements of different kinds”.¹⁷⁸ Fornäs skiller mellom modernisering på det økonomiske og politiske nivå (objektivt nivå), modernisering innenfor mellommenneskelige relasjoner, normer og grupper (sosialt nivå), modernisering innenfor kommunikasjon, forestillinger, språk og estetikk (kulturelt nivå) og modernisering av individets psyke: behov, motiv og identitet (subjektivt nivå).¹⁷⁹ Goksøyrer bruk av sportifiseringsbegrepet betegner prosesser som i stor grad ligger på det Fornäs karakteriserer som det kulturelle nivå. Modernisering innenfor og mellom de ulike periodene og nivåene går ofte i utakt, og variasjonsbredden i prosessene er stor, derfor bør usamtidighet vektlegges.¹⁸⁰ Hver enkelt moderniseringsprosess har sine egne utviklingstrekk, og moderniseringsbegrepet slik Tjelmeland skisserer det, kan brukes for å vektlegge det spesifikke, for eksempel i det lokale. Tjelmeland snakker for eksempel om modernisering “på nordnorsk vis”.¹⁸¹ Et annet poeng med å løse opp i perioder, nivåer og takt er å unngå en økonomisme der moderniseringsprosesser på det politiske, sosiale og kulturelle nivå sees som determinert av endringer på det økonomiske nivå.¹⁸²

¹⁷⁶ Tjelmeland 1995.

¹⁷⁷ Tjelmeland 1995: 2.

¹⁷⁸ Fornäs og Bolin 1992: 7.

¹⁷⁹ Fornäs 1992: 19.

¹⁸⁰ Tjelmeland 1995: 10.

¹⁸¹ Tjelmeland 1995: 12.

¹⁸² Tjelmeland 1995: 11.

2.3. Identitet og idrett

The potential of sport for unity and disunity should never be underestimated.¹⁸³

Denne erkjennelsen av idrettens betydning har ført til en relativt stor internasjonal akademisk oppmerksomhet rundt temaet idrett, identitet og etnisitet de siste 30 årene. Det har kommet flere bøker om temaet som i overveiende grad fokuserer på idrettens betydning i tidligere koloniområder¹⁸⁴ og det har kommet en rekke regionale studier om emnet fra de britiske øyer,¹⁸⁵ Europa ellers og Nord-Amerika.¹⁸⁶ Slike dimensjoner har også blitt undersøkt i Asia, Australia og New Zealand.¹⁸⁷

I følge Finn Sivert Nielsen er identitet “det et menneske ‘identifiserer’ seg med, det man ser seg selv som ‘identisk’ med, det som er ‘identisk med seg selv’, og derfor gjenkjennelig som ‘meg’”.¹⁸⁸ Enkeltmennesket har en unik, psykologisk identitet, mens grupper har en felles kollektiv identitet der gruppens medlemmer har blitt enige med seg selv om at de er en gruppe og at de har noe felles. Samfunnsvitenskapelig forståelse av identitet har vært særlig inspirert av den amerikanske filosofen og psykologen George H. Mead (1863-1931). Mead mente at mennesket fra fødselen av ikke hadde noen identitet. Underveis gjennom oppveksten opplever imidlertid barnet at det finnes noe annet enn barnet selv. Hele verden er en annen enn barnet selv og barnet finner at det finnes en generalisert annen. Det er når denne generaliserte annen er etablert at barnet kan etablere seg selv. Altså skaper barnet seg selv, sin personlige identitet, i kontrast til en verden av annenhet. Identitet er med andre ord i henhold til Mead ikke en egenskap eller ting individer eller grupper har iboende i seg. Sheldon Stryker og Peter J. Burke oppsummerer Meads tanker om identitetsdanning på denne måten: “Society shapes self shapes social behavior”.¹⁸⁹ I følge Niemi var det psykologen Erik H. Erikson som

¹⁸³ Mangan 1996: 9.

¹⁸⁴ Eisen og Wiggins 1994; Mangan og Ritchie 2004; MacClancy 1996; Cronin og Mayall 1998; Bale og Cronin 2003; Laine 1993; Harris og Parker 2009; Dyck 2000; Smith og Porter 2004; Bass 2005.

¹⁸⁵ Bairner 2001; Bairner 2003; Bairner 2005; Sugden 1993; Cronin 1999; Jarvie 1991a; Jarvie 1991b; Jarvie 2003.

¹⁸⁶ Bairner 2001; Sugden og Bairner 1999; King 2005; King 2008; Dyreson og Mangan 2007; Henhawk 2004.

¹⁸⁷ Vamplew og Stoddart 1994; Hay 2003; Jacson og Hokowhitu 2002; Booth 2005; McConnell og Edwards 2000; McConnell 2000; Ryan 2005; Watson 2007; Hong 2007; Bandyopadhyay og Sabyasachi 2008.

¹⁸⁸ <http://www.fsnielsen.com/txt/art/identitet.htm>. Lest 14.3.2010.

¹⁸⁹ Stryker og Burke 2000: 285.

som for alvor introduserte identitetsbegrepet for samfunnsvitenskapene i 1920-årene.¹⁹⁰ Identitet og etnisitet er analytiske begrep som i hovedsak brukes innenfor fagene psykologi, antropologi, sosiologi og historie. Niemi viser at selv om identitet har blitt undersøkt i norsk historieforskning fra fagets begynnelse er det ikke før i de siste par tiårene at selve begrepet har blitt tatt i bruk og blitt gjenstand for mer systematisk refleksjon.¹⁹¹ Niemi skriver at et særlig historiefaglig prosjekt har vært å bidra til befestning og bekreftelse av nasjonalstaten, å “gi den det lim som forestillingen av en felles nasjonal identitet innebærer.”¹⁹² Samtidig som forskningen på identiteter og identitetsdanning har vokst har begrepet i stadig større grad også blitt tatt i bruk i det offentlige ordskiftet, både i media, i politikken og blant folk flest. Dette gjelder ikke minst i den politiske debatten om etnisitet og rettighetsforhold i Finnmark som har vært omfattende de siste årene. Med andre ord har begrepene blitt popularisert og politisert. Dette eksemplifiserer Niemis argument om at den akademiske interessen for identiteter, særlig knyttet til etnisitet og nasjon, har vokst fram parallelt med endringer i samfunnet. Da forskningsfeltet vokste kraftig på 1960- og 1970-tallet skjedde dette samtidig med avkoloniseringen og den internasjonale urfolksorganiseringen.¹⁹³

Idrett skaper tilhørighet til et fellesskap og skaper derved også skillelinjer til de andre og deres fellesskap. “Vi” er annerledes enn “de andre”. Denne klassifiseringen av oss og de andre går både diagonalt og horisontalt og skaper således både hierarkiske og eksempelvis geografiske skiller.¹⁹⁴ Vi definerer oss selv og vårt fellesskap i forhold til andre grupper og skaper vår egen identitet ved å vektlegge forskjelligheten mellom oss og de andre. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom hvilke typer idrett vi deltar i og hvilke klubber og foreninger vi engasjerer oss i. For eksempel søker ulike sosiale lag av befolkningen til ulike typer idrettsaktiviteter. Ulike fysiske uttrykksformer har ulik sosial status og knyttes til ulike sosiale grupper. Denne sammenhengen mellom idrett og sosial klasse har kanskje vært særlig tydelig i Storbritannia hvor idrettsaktivitet tradisjonelt har vært nært knyttet til hvem man er. Idretten var en integrert del av dannelsesprosessen for unge menn av borgerskapet. Cricket og rugby var en viktig del av dannelsen i kostskolene og var en integrert del av formingen av gentlemen med de rette moralske verdiene som samarbeid, disiplin, fair play og verdighet. Likeledes ble fotballtribunen en sosialiseringsarena for unge gutter av arbeiderklassen, her ble deres

¹⁹⁰ Niemi 2006: 99.

¹⁹¹ Niemi 2006: 93.

¹⁹² Niemi 2006: 93.

¹⁹³ Niemi 2006: 100-101.

¹⁹⁴ MacClancy 1996: 2.

maskulinitet og verdier formet gjennom fellesskapet med andre menn fra flere generasjoner. Slik har idrettsaktivitet knyttet sosiale bånd vertikalt og vært med på å skape klare klasseinndelinger.

De sosiale skillene på idrettsbanene er i dag i ferd med å bygges ned. Selv om Norge i europeisk sammenheng har framstått som et samfunn med relativt små forskjeller, har klasseskiller vært med på å bestemme idrettslig tilknytning også her i landet. Skigåing var en utbredt aktivitet i alle samfunnslag rundt om i Norge, men moderniseringen av skiløpingen vokste ut av hovedstaden og ble preget av borgerskapets idealer og verdier.¹⁹⁵ Nikkersadelen dominerte utviklingen av skisporten, og fortsatt i dag, gjennom mosjonsrenn som Birkebeineren, trekker skisporten til seg folk med relativt høy sosial status. Idretter som skøyter, fotball, bryting og boksing derimot hadde sin opprinnelige basis i arbeiderklassen.¹⁹⁶ De siste tiårene har idretter som golf og tennis også fått større utbredelse. Golfbaner har dukket opp på mangt et nedlagt gårdsbruk landet over og har trukket til seg spillere fra alle sosiale lag. Mange gjør dette av hva MacClancy kaller sosiale grunner,¹⁹⁷ de spiller golf fordi det forbindes med et visst sett av sosiale konnotasjoner og sosial status. Slik kan idretten bekrefte ens allerede sosiale identitet eller ens sosiale ambisjoner. Samtidig som golf nærmest har blitt folkesport i Norge, har fotball i England blitt et middelklassefenomen. Middelklassen har inntatt arenaen, og fotball har blitt in, man går på fotballkamp for å se og bli sett.

Idretten reflekterer med andre ord ikke bare sosial identitet, den bidrar til å skape dem.¹⁹⁸ Idrett representerer markører som individet aktivt kan ta i bruk for å vise hvem det er. Identiteter knyttet til ulike idrettsaktiviteter eller idrettsklubber utelukker ikke at en og samme person kan ha identiteter knyttet til forskjellige idretter og klubber. Identitet knyttet til idrett er på denne måten ikke ekskluderende. En kan ha flere ulike identiteter samtidig, de kan være sesongavhengige eller de kan følge etter hverandre i tid.¹⁹⁹ En kan være supporter av den engelske fotballklubben West Ham samtidig som en er supporter av den norske klubben Tromsø IL. Samme person kan videre ha sin identitet knyttet til sin rolle som skiløper og sitt verv som styremedlem i den lokale håndballklubben. Ungdom har ofte en sesongbetont identitet knyttet til den vinteridretten og den sommeridretten de driver. Identiteten kan også

¹⁹⁵ Goksøy 2008: 5.

¹⁹⁶ Olstad 1987.

¹⁹⁷ MacClancy 1996: 2.

¹⁹⁸ Goksøy 2004.

¹⁹⁹ MacClancy 1996: 3.

følge livsløpets faser; i ungdomstida kan en være utøvende konkurranseskiløper, i 50-årene er en turløper og i pensjonsalderen bocciaspiller. Som vi ser er mulighetene til å skape sin egen identitet gjennom idrett mange, bare begrenset av antall idretter som er tilgjengelige.²⁰⁰ Dette gjør at idretten ikke bare er et avtrykk, en refleksjon av en postulert samfunnsessens, men en integrert del av samfunnet og en del som kan bli brukt som verktøy for å undersøke samfunnet.²⁰¹

2.3.1. Idrett og nasjonal identitet

Idrett og nasjonal identitet henger tett sammen. Idrettsfellesskap har ofte blitt beskrevet med begrepet stammekultur (tribalism) som beskriver et tett følelsesmessig bånd mellom lag, klubb, utøver og tilhengere.²⁰² Mike Cronin og David Mayall forstår idretten som en motor i formingen av individuelle, etniske og nasjonale identiteter.²⁰³ J. A. Mangan og Andrew Ritchie mener idretten har blitt forstått som et uttrykk for nasjonal kamp, og idrettshelter har blitt symboler og uttrykk for nasjonale forestilte fellesskap.²⁰⁴ MacClancy mener idretten nærmest er supernasjonalistisk i sin natur (super-nationalistic nature).²⁰⁵ En grunn til at idrett kan være en svært viktig arena for nasjonalisme og nasjonsbygging, er at konkurranseelementet synliggjør nasjonale grenser på en svært klar måte. Dette kommer særlig til uttrykk gjennom store internasjonale mesterskap som de olympiske leker (OL), verdensmesterskap i fotball og verdensmesterskap i friidrett. Da OL gjenoppsto på slutten av 1800-tallet, var tanken at det skulle være en samlende idrettsfestival på tvers av statsgrenser.²⁰⁶ I realiteten har OL siden blitt en svært politisert arena forsøkt brukt både av Hitler for å framheve den ariske rase og av supermaktene under den kalde krigen for å vise fortrefeligheten ved kapitalismen/kommunismen. OL har videre blitt brukt av politiske grupperinger som for eksempel islamister under München OL i 1972. At internasjonal idrett er svært viktig i konstitueringen av nasjonal identitet og lojalitet vises også klart gjennom ressursene som nasjonalstatene bruker på idrett. Institusjoner og organisasjoner bygges opp og utøvere lønnes for å drive idrett på heltid slik at nasjonens ære kan ivaretas i OL og VM. I 1992 lanserte daværende statsminister Gro Harlem Bruntland slagordet “det er typisk norsk å være god” som henspilte på norske idrettsutøveres, særlig skiløperes, gode resultater i

²⁰⁰ MacClancy 1996: 3

²⁰¹ MacClancy 1996: 4.

²⁰² Meir og Scott 2007.

²⁰³ Cronin og Mayall 1998.

²⁰⁴ Mangan og Ritchie 2004.

²⁰⁵ MacClancy 1996: 12.

²⁰⁶ MacClancy 1996: 12.

internasjonale mesterskap.²⁰⁷ Ved å bruke dette slagordet ønsket Bruntland å inspirere norsk næringsliv og samfunnsliv til også å hevde seg internasjonalt. Likeledes brukte norske myndigheter i 1994 OL på Lillehammer i en pågående nasjonsbygging.

Teorien om forestilte fellesskap har hatt stor betydning for forståelsen av hvordan nasjonal identitet dannes.²⁰⁸ Benedict Anderson hevder at nasjonen er et slikt forestilt fellesskap. Fellesskapet er forestilt fordi medlemmene i selv de minste nasjonene bare vil kjenne et fåtall av sine medborgere. De fleste av disse vil aldri møtes eller vite om hverandre, men de er likevel i stand til å forestille seg at de hører til det samme fellesskapet.²⁰⁹ I følge Anderson eksisterer nasjonen når noen i et fellesskap mener at de tilhører en nasjon, eller opptrer som om de utgjør en nasjon.²¹⁰ Disse nasjonale fellesskapene oppsto i Europa parallelt med framveksten av aviser og bedre kommunikasjoner. Nasjonen ble et kommunikasjonsfellesskap i utvekslingen av nye tanker og ideer. Det er dette kommunikasjonsfellesskapet som utgjør nasjonen, det at folk som var vidt forskjellige leste de samme aviser, ble utsatt for samme tanker og normsendere, ga dem et fellesskap.

Nasjonen er en forestilling som folket må tro på for at den skal bevares. I denne sammenhengen blir nasjonsbygging og dyrking av noen utvalgte historiske og kulturelle symboler avgjørende for den nasjonale enheten. Det blir også maktpåliggende enten å integrere, assimilere eller undertrykke minoriteter for å bevare historien om nasjonen som en enhetlig nasjonal historie. Richard Jenkins viser hvordan troen på felles opphav og tradisjon er en konsekvens av kollektiv politisk handling og ikke omvendt. Altså fører politisk kamp på vegne av en gruppe til at en finner felles bakgrunn og felles kulturell plattform. På denne måten kan en si at fellestrekkene blir et instrument i nasjonsbyggingen. Kollektive interesser reflekterer ikke likheter og forskjeller mellom folk, men kampen for eller søken etter kollektive interesser oppmuntrer til nasjonal og etnisk identifikasjon.²¹¹ Dette er i følge Jenkins i tråd med Webers syn om at det er det politiske fellesskapet som skaper troen på felles etnisitet og ikke omvendt. Jenkins hevder videre at nærmest hvilke som helst kulturelle

²⁰⁷ <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/35843/>. Hørt 10.6.2013.

²⁰⁸ Anderson 1996.

²⁰⁹ Anderson 1996: 19.

²¹⁰ Anderson 1996: 19.

²¹¹ Jenkins 1997: 10.

trekk kan brukes som basis og ressurs for etnisk sammenslutning.²¹² Etniske grupper er hva folk mener og tror de er. Kulturelle trekk ved gruppen er markører for gruppen, ikke årsak til gruppen. På denne måten er det nasjonalismen som skaper nasjonen og ikke omvendt. Det forestilte fellesskapet bygges opp ved at individene i nasjonen har en del ting til felles og at de alle har glemt en del ting.²¹³ Disse tingene kan være konstruksjonen av felles historier, kulturtrekk, verdier og normer.

Som sagt innledningsvis (side 13) mente Jarvie og Walker, i likhet med blant andre forskere som Goksøyr, at idretten ikke bare er et forestilt fellesskap, men også et opplevd fellesskap. Dette fellesskapet bidrar ikke bare kontinuerlig til å skape ideen om nasjonen, men er også med på å definere ulike aspekter ved klasse, kjønn og andre typer fellesskap i et samfunn.²¹⁴ Det er ikke bare nasjoner som er forestilte fellesskap. Etniske, kulturelle, religiøse fellesskap kan også forstås som forestilte. Det er slik jeg ser det ikke noen prinsipielle forskjeller på konstruksjonen av disse ulike typene identitetsfellesskap. Goksøyr skriver at “[t]he roots of, and preconditions for, this common experience lie in experiences of body and soul, even if for only 90 minutes”.²¹⁵ Goksøyr henter begrepet “90 minutters nasjonalisme” (ninety minute patriots) fra Jarvie og Walker.²¹⁶ De bruker begrepet for å forklare hvordan idretten kan være en arena for et intenst nasjonalt fellesskap, et opplevd fellesskap, begrenset til den tiden idrettsopplevelsen varer.²¹⁷ Når opplevelsen er over, er også den intense nasjonale følelsen av fellesskap over. Denne begivenhetsbegrensede nasjonalismen gjør at idretten kan forstås som en ufarlig arena der patriotisme og nasjonale følelser kan få utløp uten at tilskuerne av den grunn forplikter seg til nasjonale eller patriotiske holdninger når idrettsbegivenheten er over. De nasjonale følelsene som kommer til uttrykk på idrettsbanen er ikke bare en erstatning for politisk nasjonalisme, men kan like gjerne reflektere slike politiske strømninger i samfunnet, mener Jarvie og Walker.²¹⁸

²¹² Jenkins 1997: 10.

²¹³ Anderson 1996: 19.

²¹⁴ Jarvie og Walker 1994: 1.

²¹⁵ Goksøyr 1997: 105.

²¹⁶ Begrepet er hentet fra tidligere parlamentsmedlem Jim Sillars, Scottish National Party i The Herald, som 24. april 1992: 1, ville forklare hvorfor skottene ikke mobiliserte til en løsrivelse fra Storbritannia. Han skrev: “The great problem is that Scotland has too many ninety minute patriots whose nationalist outpourings are expressed only at major sporting events.” Goksøyr 1997: 105.

²¹⁷ Jarvie og Walker 1994.

²¹⁸ Jarvie og Walker 1994: 2-3.

Moderne idrett har vært en katalysator i å smelte sammen etnisk sammensatte samfunn. I tillegg til å være en katalysator for slik integrasjon, skaper, opprettholder og forsterker idretten ulike typer grenser. I følge John Clarke har det vist seg vanskelig for ulike samfunn å smelte fleretniske befolkninger sammen i et nasjonalt identitetsfellesskap, selv om det har blitt brukt store krefter på slik nasjonsbygging.²¹⁹ En grunn til at dette er vanskelig, er i følge Clarke de ulike gruppenes kollektive hukommelse. En annen grunn til manglende fellesskapsfølelse er at disse samfunnene sjelden har klart å skape sosial rettferdighet mellom gruppene. Konsekvensen av dette blir at “old imagined nations are under threat from new imagined nations promised by counter-elites.”²²⁰ Nye forestilte nasjoner kan bruke idrettens myter, ritualer og symboler til å skape nye, kollektive nasjonale identiteter, enten for å bryte med de gamle forestilte nasjonene, eller oppnå større innflytelse innenfor de gamle forestilte nasjonene. Joseph Maguire og Jason Tucks studie av idrett og nasjonal identitet på de britiske øyer understreker at idrett egner seg godt til å uttrykke identiteter knyttet til for eksempel lokalsamfunn, region, nasjon og etnisitet.²²¹ Det er mulig å være stolt av sitt landslag samtidig som man er politisk internasjonalist. Likeledes er det mulig for innvandrergreper å uttrykke sine særegne identiteter gjennom idretten og samtidig bevisst prøve å integrere seg i majoritetssamfunnet.

Mike Cronin skriver at innenfor idretter som er distinkt knyttet til et folk, etnisk særmerkte idretter (native sport), frarøves de aktive, administratorene og tilhengerne muligheten til å utnytte idrettsnasjonalismen (sporting nationalism) som følger med internasjonal deltakelse og rivalisering.²²² På den ene siden er slike etnisk særmerkte idretter viktige i formingen av nasjonal identitet, ved at idrettens egenart kan reflektere og bekrefte det et folket oppfatter som sin distinkte egenart. På den annen side kan et slikt ønske om å framheve et folks særegenhet, gjennom å segregere idretten, paradoksalt nok forhindre utviklingen av nasjonal stolthet og samhold fordi nasjonal stolthet i idrettssammenheng kanskje først og fremst blir skapt gjennom konkurransen mot de andre.²²³ Cronin illustrerer dette ved å vise hvordan irer og australiere på slutten av 1960-tallet ivret etter å internasjonalisere henholdsvis gælisk

²¹⁹ Clarke 1997: 14-15.

²²⁰ Mangan 1998: X.

²²¹ Maguire og Tucks 1998.

²²² Cronin 1998.

²²³ Cronin 1998: 170-171.

fotball og australsk fotball uten hell.²²⁴ At de mislyktes medførte at disse fotballformenes nasjonsbyggende potensiale ble begrenset.

2.4. Etnisitet og idrett

It is appropriate to appreciate that at political, cultural, economic and psychological levels [sport] has been a potent means of both ethnic restriction and release.²²⁵

Idretten har blitt brukt for å opprettholde maktrelasjoner og til å marginalisere ulike grupper. Under kolonialismen ble idretten brukt av europeerne som et middel for kontroll, sivilisering og disiplinering av de koloniserte både i Afrika, Asia, Sør-Amerika og Australia og New Zealand. Samtidig var idrettsbanen en arena hvor koloniserte og koloniherrer kunne møtes som relativt likeverdige parter. Idretten var på en måte en jevnbyrdig arena (a level playing field) der de koloniserte kunne hevde seg og vise motstand.²²⁶ Senere, under avkolonialiseringen, ble idretten også en viktig identitetsskapende arena i de kolonisertes løsrivelseskamp og senere nasjonsbygging.²²⁷ Idrett ble en arena der de koloniserte kunne ta igjen og vinne over moderlandet.

John Sugden hevder at idretten i fleretniske og flerkulturelle områder preget av konflikt hovedsakelig spiller en kategoriserende rolle.²²⁸ Idrettens vekt på konkurransen, på å vinne over motstanderen, gjør at konflikter og motsetninger konsolideres og økes i slike områder. Alan Bairner hevder at idrettsarenaen er en av få arenaer hvor det er legitimt å uttrykke mistenksomhet og hat til andre grupper.²²⁹ Dette gjør idretten til en særlig spennende arena for grupper i opposisjon til hverandre, som religiøse, etniske og nasjonale. Dette gjelder særlig i dypt splittede samfunn som særlig er delt etter etniske, nasjonale og rasemessige skillelinjer. Alle samfunn er delt etter ulike skillelinjer som kjønn, klasse, seksuell legning osv., men det er først og fremst de førstnevnte som er dypt splittet. Idretten reflekterer etniske og nasjonale skiller, men forsterker også disse ved å framheve bestemte identiteter. Dermed opprettholdes

²²⁴ Cronin 1998: 170-188.

²²⁵ Mangan og Ritchie 2004: 1.

²²⁶ Bale og Cronin 2003; Collins 2000; Mangan og Ritchie 2004; Ryan 2005; Vamplew og Stoddard 1994.

²²⁷ Bale og Cronin 2003.

²²⁸ Sugden 1993; Sugden og Bairner 1999.

²²⁹ Bairner 2003.

gapet mellom ulike grupper.²³⁰ Et eksempel er Nord-Irland hvor idretten brukes målrettet som et redskap for å skape fred. Det paradoksale er i følge Bairner at idretten samtidig bidrar til å opprettholde den konfliktfylte konteksten som en prøver å skape fred i. Bairner mener at idretten nok bidrar til å skjerpe konfliktene som vanskeliggjør fredsprosessen mer enn den er med på å skape bro fordi idretten reproducerer og sementerer atskilte identiteter.²³¹ Bairner mener at mens idretten i samfunn med avdempede konflikter kan framstå som krig uten våpen, er den i Nord-Irland mer knyttet til trusselen om en gjenåpning av en krig med våpen.²³²

I henhold til Meads tanke om at identitet skapes (se side 56), trenger ikke etniske grupper å dele noen felles kultur, verdinormer eller noe annet. Innad kan en etnisk gruppe være full av konflikter og av kulturelle forskjeller. Det de har felles er at de er enige om at de er annerledes enn de andre. Det er ikke kulturgruppens innhold som utgjør etnisiteten, men det er dens grenser mot disse andre. Vektleggingen av grenselandskapet i forståelsen av etnisitet og identitet har regjert antropologers (og andre samfunnsvitenskapers) forståelse siden 1970-tallet. Den andre teoretiske retningen om etnisitet tilbakefører identitet til substansielle eller essensielle fellestrekk innad i gruppen som felles historie, språk, kultur, territorium og lignende.²³³

Fredrik Barths argument er at etnisitet er noe som oppstår når grupper møtes, altså er etnisitet noe relasjonelt som oppstår i grenselandet mellom ulike grupper av folk. En gruppe har ingen etnisk identitet hvis de lever uten kontakt med andre grupper og dermed ikke kan kontrastere seg mot andre. Det er omrisset av gruppen, ikke innholdet som er viktig når en skal forstå etnisitet i følge Barth.²³⁴ Barth sier at etnisk identitet prinsipielt er et trekk ved sosial organisering snarere enn et aspekt ved kultur.²³⁵ Konstitueringen av etnisitet skjer i følge Barth på tre nivå, makro-, median- og mikronivå.²³⁶ Makronivået er det nasjonale og globale nivå i min sammenheng, der lokale idrettslag knyttes til de internasjonale og nasjonale idrettsorganisasjonene og slik blir en del av et internasjonalt og nasjonalt forestilt fellesskap. Konstruksjonen av etnisitet på mediannivået skjer gjennom oppbyggingen av institusjoner og

²³⁰ Bairner 2003: 170.

²³¹ Bairner 2003: 171.

²³² Bairner 2003: 172.

²³³ Olsen 2008.

²³⁴ Barth 1969.

²³⁵ Barth 2001: 835.

²³⁶ Barth 1994.

egne etniske interesseorganisasjoner. I idrettens tilfelle skjer det gjennom oppbyggingen av idrettskrets, særkretser og senere samiske idrettsorganisasjoner. På mikronivået, eller ute i lokalsamfunnene skapes etnisitet gjennom det opplevde hverdagslivet. Aktiviteten og samværet i de lokale idrettslagene bidrar til å danne opplevde fellesskap.

Også innenfor idretten er etnisitet et vanskelig begrep. Hvem bestemmer hvilke kriterier som skal kjennetegne en bestemt etnisitet? Hvem sin etnisitet skal idretten uttrykke? Hvilken tilhørighet skal etnisiteten uttrykke? Ulike fraksjoner innenfor samme folkegruppe kan ha ulike og motstridende forståelser av hva deres etnisitet kjennetegnes ved. Etnisitet er ofte tilbakeskuende ved at en leter i tradisjon og historie for å finne fellestrekk en kan knytte til nåtidige identiteter. Eric Hobsbawm og Terence Ranger kaller slik identitetsbygging “the invention of tradition”.²³⁷ De mente at mange ulike typer institusjoner var flinke til å finne opp mer eller mindre tvilsomme historiske røtter som virket til deres fordel. Et eksempel på slik tradisjonsoppfinnelse beskrives av Bård A. Berg. Berg viser hvordan Tromsø museums samiske utstilling kan tolkes som et forsøk på å skape en historie om et enhetlig samisk nasjonalt fellesskap med lange historiske røtter. Berg mener dette er problematisk fordi de samiske samfunnene var fragmenterte, de bodde spredt, hadde forskjellige språk/dialekter, forskjellige livsgrunnlag og forskjellige kulturer. Slik kan museets utstilling leses som et innlegg i en nåtidig politisk kontekst.²³⁸ I tråd med dette må det å finne opp tradisjoner kunne forstås som en viktig del av hvordan en bygger forestilte fellesskap. Også idrett oppfinnes som tradisjon for å vise særtrekk ved en etnisk gruppe. Dette kan skje ved for eksempel å modernisere tradisjonelle kroppskulturer.²³⁹ Et eksempel på dette er The Highland Games som arrangeres i Skottland som en årlig begivenhet. Et annet er Arctic Winter Games som årlig arrangeres i Alaska der både tradisjonelle og moderne idretter står på programmet. Disse lekene har deltakere fra urfolksgrupper i det sirkumpolare området.²⁴⁰ Moderniseringen av reinkappkjøring er på slik tradisjonsoppfinnelse.

Samtidig som etnopolitiske grupper kan bruke historien til å skape tradisjoner, er slike grupper også ofte opptatt av å framstå som moderne. MacClancy viser hvordan dette kommer

²³⁷ Hobsbawm og Ranger 1992.

²³⁸ Berg 2004.

²³⁹ MacClancy 1996: 9-10

²⁴⁰ <http://www.arcticwintergames.org/>. lest 10.6.2013.

til uttrykk i fotballklubben Athletic Bilbao i spansk Baskerland. Athletic Bilbao regnes som Baskerlands viktigste klubb, ikke bare av idrettslige, men også av identitetsmessige og nasjonale grunner.²⁴¹ Klubben har hatt en vedtatt spillestil der langpasninger og fysikk var hovedingrediensene, og en politikk der alle spillerne i stallen skulle ha tilknytning til Baskerland. Spillestilen har gjennom årenes løp blitt gjenkjent som noe særlig baskisk. Samtidig som Athletic Bilbaos spillestil har reflektert klubbens britiske bånd, kontrasterte den også den spanske spillestilen som i større grad har lagt vekt på individuell teknikk og korte pasninger. Ved å bruke det engelske ordet Athletic i stede for det spanske Atletico kontrasterer klubben seg ytterligere mot det spanske samfunnet. På denne måten var fotballen med på å synliggjøre det distinkt baskiske i kontrast til det spanske. Det baskiske språket er det eneste gjenlevende ikke-indoeuropeiske språket i Sør-Europa. Ved å framheve språkets historiske røtter og den baskiske spillestilen, framsto baskerne som et moderne folk med røtter til førhistorisk tid. Dette er også et eksempel på at en (etnisk) gruppe har endret det Bale og Cronin kaller idrettens konvensjoner; gjennom språket og en markert annerledes spillestil viser de motstand mot majoritetssamfunnet.²⁴²

For forholdet mellom maori og pakeha²⁴³ på New Zealand har rugby-fotball spilte en viktig, om enn tvetydig rolle.²⁴⁴ For det første har spillet vært en sentral byggestein i etableringen av en nasjonal newzealandsk identitet.²⁴⁵ Forståelsen av at landet besto av to likeverdige folk har vært essensiell i den newzealandske identiteten. Det rådende synet på rugbyens rolle i denne sammenheng var fram til årtusenskiftet at spillet hadde vært den fremste integrasjonsarenaen mellom maori og pakeha. Et lim som bandt nasjonen sammen. Etter 2000-årsskiftet har blant andre både Brendan Hokowhitu, Geoff Watson og Greg Ryan stilt seg kritisk til denne forståelsen og funnet at rugbyens integrerende rolle er overdrevet.²⁴⁶ Maoriene deltok ikke i så stor grad som spillere som tidligere antatt, og de ble i stor grad utelatt fra å representere *the All Blacks*²⁴⁷ og andre newzealandske representasjonslag i internasjonale sammenhenger.²⁴⁸ Hokowhitu, Watson og Ryan vektlegger heller rugbyen som en del av samfunnets

²⁴¹ MacClancy 1996: 181-201.

²⁴² Bale og Cronin 2003: 5.

²⁴³ Maori er betegnelsen på urbefolkningen på New Zealand. Maoriene hadde sin opprinnelse i Polynesia og befolket New Zealand i flere bølger fram til 1300-tallet. Pakeha er en betegnelse på innbyggerne på New Zealand med europeisk opphav, fortrinnsvis med britiske røtter.

²⁴⁴ Hokowhitu 2004; Watson 2007; Ryan 2005.

²⁴⁵ Ryan 2005.

²⁴⁶ Hokowhitu 2004; Ryan 2005.

²⁴⁷ The All Blacks er New Zealands landslag i rugby

²⁴⁸ Ryan 2005b.

økonomiske, politiske og sosiale marginalisering av maoriene og som en arena som bidro til å bevare maktstrukturene i det pakeha-dominerte samfunnslivet.²⁴⁹ Rugbyfotballen ble brukt som en del av siviliseringen av maoriene, en prosess der skolen var et sentralt instrument. Maoriene ble i sosialdarwinismens og raseideologiens glansperiode fra slutten av 1800-tallet og frem til andre verdenskrig framstilt som primitive, fysiske skapninger nært knyttet til naturen og styrt av instinkt.²⁵⁰ Dette sto i sterk kontrast til representasjonen av pakeha som intellektuelle, høyt utviklede kulturfolk.²⁵¹ Det britiske imperiet brukte under kolonitiden cricket på en lignende måte. Spillet ble brukt i blant annet India og Afrika til å bevare de bestående koloniale maktstrukturene: "The colonial elites established a cultural primacy through cricket as much as through economic power and political position".²⁵² Dette er eksempler på hvordan idrett kan brukes av politiske eliter til å skape og bevare hegemoni.

Nå er det ikke alltid slik at utfallet av den politiske bruken av idretten blir slik eliten ønsker. Idrettens virkning er ofte langt mer kompleks. MacClancy påpeker at idretten som politisk og sosialt redskap kan brukes på mange måter, av mange ulike grupper og at utfallet av en tenkt politikk ikke nødvendigvis blir etter intensjonene. Når makthavere bruker idrett for å skape en konform masse, kan dette slå tilbake. De dominerte kan bruke idretten og dens organisering i sin motstand mot majoriteten og kan bruke den til å fremme sine egne verdier. På denne måten kan idrett i konfliktområder ofte bli en svært politisert arena der kontroll over idretten blir tilsvarende viktig. Studier fra Canada viser hvordan idrettens rolle i forholdet mellom urbefolkningen og Canada-europeerne endret seg gjennom 1900-tallet i takt med de føderale myndighetenes skiftende minoritetspolitikk.²⁵³ Denne politikken endret seg fra å bli brukt som middel i en svært pågående assimileringpolitikk fram til andre verdenskrig, til å bli benyttet som middel i etterkrigstidens integreringspolitikk. Fra omkring 1970 fikk idretten ny betydning som en arena for urbefolkningens strev etter å ta tilbake egen identitet og kultur.²⁵⁴ Idretten kan slik sees på som et viktig redskap for assimilasjon og integrasjon på den ene siden og som et redskap for selvhevdelse og motstand mot det koloniale tankegods på den andre. Idretten kan på denne måten like gjerne virke splittende som samlende.

²⁴⁹ Hokowhitu 2004; Watson 2007; Ryan 2005.

²⁵⁰ Ryan 2005b: 89.

²⁵¹ Hokowhitu 2004: 194.

²⁵² MacClancy 1996: 11.

²⁵³ Forsyth og Wamsley 2006; Morrow og Wamsley; 2005; Paraschak 1997.

²⁵⁴ Forsyth og Wamsley 2006; Morrow og Wamsley 2005.

Før jeg går videre vil jeg kort summere opp min forståelse av begrepene idrett, modernisering, identitet og etnisitet. Idrett må i min sammenheng brukes i tråd med Hill (side 38-39) som en aktivitet med egenverdi, en arena som bidrar til endring både hos enkeltindivider og samfunn. Jeg mener begrepene modernisering og identitet må forstås på en pluralistisk måte, som komplekse og sammensatte prosesser som må undersøkes i de konkrete historiske, geografiske og tematiske kontekstene de oppstår i. Avhandlingen er derfor ikke skrevet innenfor en bestemt teoretisk skole eller -isme. Hverken modernisering eller identitet kan forstås som fasttømrede enhetlige begreper med et entydig meningsinnhold. Jeg mener en slik essensialistisk forståelse virker mer hemmende enn fremmende for forståelsen av komplekse samfunnsendringer. Jeg vil utnytte moderniseringsbegrepets styrke som ligger i dets vektlegging av den refleksive sammenhengen mellom utviklingen innen idretten og samfunnsendringer for øvrig. Jeg forstår modernisering som mangetydige og sammensatte prosesser i tråd med Tjelmelands drøfting og bruk av begrepet (side 54-55). Jeg oppfatter identitetsdanning som dynamiske prosesser der individer og grupper konstruerer sin identitet i møte med andre. Etnisitet må forstås som politiske og historiske konstruksjoner heller enn som en kulturgruppes innholdsmessige kjerne. Nasjonale og etniske fellesskap har blitt skapt gjennom identitetsbygging hvor blant annet historiske trekk, språk og religion har blitt brukt i danningen av hva Anderson kaller forestilte fellesskap (side 59). Idretten, som en oppfunnet tradisjon, har vært en viktig del av denne identitetsbyggingen. Grunnforståelsen av at hverken modernisering eller identitet kan defineres ut fra et snevert enhetlig sett av kriterier, men at begrepene heller kan fange opp et mangfold av ulike prosesser på ulike nivåer som også kan stå i motstrid til hverandre, ligger som basis i alle artiklene.

3. Sammenfatning

Ved å undersøke prosesser i organiseringen av idretten i Finnmark har jeg vist hvordan idretten kan forstås som en betydningsfull arena for modernisering og identitetsdanning. Jeg har lagt til grunn en bred forståelse av begrepene modernisering og identitet.

Moderniseringsprosesser foregår på ulike nivå til ulike tider, dette gjaldt også idrettens modernisering i Finnmark. Idrettens utvikling definerer jeg i tråd med Fornäs som modernisering på det kulturelle og sosiale nivå (se side 55). Kulturell modernisering er nært knyttet til identitetsdanning og til endringer i individuelle og kollektive identiteter. Kulturell modernisering er også knyttet til en dynamisk identitetsutvikling der identiteter er i stadig endring og ikke bare reproducerer gamle stereotype bilder. Jeg har vist hvordan idretten har tatt opp i seg stadig nye grupper og fellesskap på nye steder. Fra å ha organisert en liten gruppe unge menn i finnmarksbyene inkluderer idretten i dag barn, unge og voksne av begge kjønn i de fleste bygder og tettsteder med befolkningsgrunnlag til å stable et idrettslag på beina.

Gjennom idretten ble nye fellesskap dannet mens allerede etablerte ble styrket. Idretten viste seg som en arena for både integrasjon og segregasjon i et område med en sammensatt befolkning. I denne sammenfatningen vil jeg koble idrettens modernisering i Finnmark og dens betydning for identitetsdanning, som vist i de fem artiklene, til de teoretiske perspektivene jeg har drøftet i kapittel 2. Gjennom arbeidet med avhandlingen har min forståelse av teorier knyttet til modernisering og identitetsdanning tatt klarere form. Jeg mener en ikke kan eller bør kle undersøkelser av historiske prosesser i en teoretisk tvangstrøye, men heller bruke perspektivene som hjelp til å ordne problemstillinger og klargjøre analysene. Jeg har brukt plass på å redegjøre for Bale og Cronins forståelse av postkolonial teori (se 2.1.2) fordi jeg mener deres perspektiver gir spennende innfallsvinkler til hvordan en kan forstå idrett i en etnisk sammensatt periferi som Finnmark.

Jeg vil først sammenfatte min forståelse av forholdet mellom moderniseringsteori og idrettens organisering i Finnmark. Jeg mener moderniseringen bør deles inn i ulike soner fordi organisasjonsprosessene gikk i utakt (se 3.1). Jeg vil dernest oppsummere hvordan jeg forstår forholdet mellom idrett og identitet (se 3.2). Jeg analyserer idrettens identitetsskapende mening i forhold til makt og motstand, som er viktige begreper i postkolonial teori. Jeg ser på om idretten i Finnmark inngikk i en sørnorsk dominans over den nordligste landsdelen, og om

den var et middel for å bevare etablerte maktstrukturer. Konkret kan en her spørre om hvorvidt idretten var en del av norsk minoritetspolitikk og en del av den statlige moderniseringspolitikken i fylket. Jeg undersøker også om noen av organisasjonsprosessene kan tolkes som en form for motstand, for eksempel regional motstand mot sentralmakta i sør, eller samisk motstand mot de skiftende minoritetspolitiske regimene som preget 1900-tallet.

3.1. Idrett som modernisering i Finnmark

I artikkel I om fotballens organisering i Finnmark på begynnelsen av 1900-tallet argumenterer jeg, i tråd med Tjelmeland (se side 54-55), for at dens utvikling i fylket kan forstås som en modernisering “på fotballens vis”. Altså at fotballens utvikling i fylket må forstås som en prosess drevet fram av endringer innenfor fotballen og den lokale/regionale konteksten den oppsto i. Forståelsen av idrettens utvikling i Finnmark gjennom 1900-tallet bør forstås på lignende vis, som prosesser preget av tiden og rommet den oppsto i. Organiseringen av fotballen fortonte seg annerledes i Hammerfest på begynnelsen av århundret enn organiseringen av idrettslaget i Kautokeino i årene før og etter andre verdenskrig. Likeledes hadde idretten et annet meningsinnhold da SVL ble dannet i 1979 enn da Rafsbotn AIL ble medlem av Arbeidernes idrettsforbund i 1938.

Den moderne idrettens framvekst har, som vist, tradisjonelt blitt knyttet til den økonomiske moderniseringen av samfunnet, til industrialisering og til framveksten av en definert fritid. I denne prosessen ble behovet for nye typer fellesskap viktige som erstatning for oppløsningen av de tradisjonelle primærfellesskapene. Kirkenes og etableringen av Kirkenes Idrettsforening er et klassisk eksempel på denne sammenhengen. Foruten Kirkenes og de tre finnmarksbyene var den økonomiske moderniseringen i Finnmark en langsom prosess som for alvor først fikk fart etter andre verdenskrig. Jeg har vist i artiklene at den tradisjonelle næringsstrukturen og avhengigheten av naturen og årssyklusene, der skillet mellom arbeid og fritid fortsatt var uklart, ikke hindret den relativt store oppslutningen om idretten i for eksempel en bygd som Alta. Alta var helt uten moderne industri i mellomkrigstiden. Den manglende økonomiske moderniseringen la hindringer i veien, men var langt fra den eneste bestemmende faktoren for idrettens utvikling hverken i kystbyene, fiskeværerne, i fjordene eller på innlandet. Selv om Kirkenes var et industristed og byene Vadsø, Vardø og Hammerfest hadde utadrettet handel og et delvis spesialisert og regulert arbeidsliv, kan en knapt kalle Finnmark før andre verdenskrig for et økonomisk moderne samfunn. Likevel ble det drevet for eksempel skiidrett

og fotball i de fleste bygder av en viss størrelse. Idretten ble drevet til tross for at primærnæringene la kjepper i hjulene for idrettsutøvelsen mange steder. I Karasjok, for eksempel, der befolkningen i stor grad var knyttet til jordbruk eller reindrift, var næringstilpasningen vanskelig å kombinere med aktiv idrett. En kan derfor knapt si at idretten i Finnmark bare er et speilbilde av en økonomisk moderniseringsprosess. Den ble ofte drevet tross manglende økonomisk modernisering.

En må også trekke inn andre endringsprosesser på andre plan for å forklare framveksten av det som kom til å bli den største medlemsbaserte massebevegelsen i Finnmark som i landet for øvrig. Nye kulturelle impulser spredte seg relativt raskt også til Finnmark, via handelen med Europa, i møtet med turister, gjennom aviser og radio, og ikke minst gjennom offentlig ansatte som tok med seg aktiviteten fra sine hjemsteder eller studiesteder. Med nye impulser utenfra spredte fotballen seg i fylket på begynnelsen av 1900-tallet. Lærere og andre offentlig ansatte var en viktig drivkraft i idrettens utvikling i Indre Finnmark. Idretten var i seg selv en moderniseringsfaktor som skapte fellesskap og identitet. Den ble et uttrykk for og en premissleverandør for sosial og kulturell modernisering. For eksempel var regionalismen tydelig innen idretten alt i mellomkrigstiden da Nord-Norge som region, i følge Niemi,²⁵⁵ fortsatt langt fra var allment befestet hos den nordnorske befolkningen (se artikkel I). Et annet eksempel er idrettens plass i framveksten av moderne samisk identitet (se artikkel V).

3.1.1 Soner i moderniseringen av idretten i Finnmark

I kapittel 2 på side 54 og 55 viste jeg hvordan Tjelmeland bruker Fornäs sin forståelse av modernisering som pluralistiske prosesser som finner sted på ulike nivå og til ulike tider. I de fem artiklene i avhandlingen beskrives ulike epoker og geografiske områder med til dels store forskjeller. Dette gjør at artiklene satt sammen ikke kan leses som én moderniseringsprosess, de må forstås som ulike moderniseringsprosesser.

Artiklene omhandler ulike geografiske områder som kyst, fjord og innland, ulike idretter, ulike utviklingsprosesser og ulike aspekter ved idretten. Den ulike takten i idrettens modernisering speiler som nevnt for det første samfunnsutviklingen rundt idretten og brytninger mellom tradisjon og modernitet som preget Finnmark gjennom 1900-tallet. Ser en på utviklingen av idrettsforeninger og deres integrering i det regionale idrettsfellesskapet,

²⁵⁵ Niemi 1993.

representert ved idrettskretser og ulike særkretser i fylket, kommer det fram et klart mønster. Idretten spredte seg fra kysten og innover i landet. Det kan være formålstjenlig å dele moderniseringen av idretten i Finnmark inn i ulike geografiske soner etter takten i moderniseringsprosessene. Den første sonen der idretten slo rot, var i byene på kysten hvor det ble stiftet foreninger alt i andre halvdel av 1800-tallet. Den første idrettsforeningen i Finnmark, Vadsø Turnforening, ble stiftet i 1862. Denne foreningen gikk imidlertid inn etter noen år for så å bli reetablert i 1895.²⁵⁶ Vadsø Skytterlag ble stiftet i 1866, Vadsø Skiklubb i 1886, Vardø Turnforening i 1885 og Hammerfest Turnforening i 1886.²⁵⁷ Idrettens utbredelse var imidlertid beskjeden både geografisk, i antall aktive og i antall idretter så tidlig. På begynnelsen av 1900-tallet ble imidlertid idrettstilbudet og organiseringen bredere og medlemmene flere. Idrettsforeninger ble stiftet i fiskevær som Honningsvåg (Honningsvåg Turnforening i 1904), Gamvik og Mehamn (1906). Det nye industristedet Kirkenes fikk idrettsforening i 1908. Idrettens utbredelse i denne geografiske sonen gikk parallelt med utviklingen i andre nordnorske byer, som Tromsø og Harstad. Tromsø Turnforening ble stiftet i 1862, Tromsø Skiklubb i 1897, Harstad IL i 1903. Også i Indre Troms ble det dannet foreninger tidlig på 1900-tallet. Bardu IL ble stiftet i 1905, mens Maalselvens Idrætsforening ble stiftet i Målselv i 1906.

Det var idretter som ski og turn som dominerte i disse første årene. Disse idrettene ble senere utfordret av nyimporterte idretter som fotball og friidrett (artikkel I). Drivkreftene bak spredningen av fotballen i Vadsø, Vardø, Kirkenes og Hammerfest var ulike for de ulike byene. I Kirkenes, Norges nordlige industrielle fyrårn, var det en klar sammenheng mellom industrireisning og fotballorganisering. I de andre byene var sammenhengen mellom økonomisk modernisering og fotballorganisering annerledes. Her bidro et variert handels- og næringsliv til at mange hadde fritid avgrenset fra arbeidet. For mange fiskere i byene gjaldt ikke dette. Samtidig la de allerede etablerte foreningsstrukturene i turn- og skiklubbene til rette for fotballen. Infrastrukturen var også viktig på kysten. Hurtigruta og lokale båtruter gjorde det mulig å reise fra Hammerfest til Vardø for å spille kamp selv om dette fortsatt tok et par dager tur/retur.

Den andre sonen innbefattet fjordstrøkene og flere mindre fiskevær hvor idrettslagene ble dannet rundt 1920. Det var i årene rundt 1920 at idretten for alvor etablerte seg som

²⁵⁶ Niemi 1992; Niemi 1996.

²⁵⁷ Mikkelsen m.fl. 1994: 7.

fritidsaktivitet landet rundt.²⁵⁸ I Alta ble IL Fremad stiftet i 1916, idrettslaget Kamp i 1919 og IL Grein i 1922. Lakselv IL i Porsanger ble stiftet i 1922, Nesseby IF i Varanger i 1924, mens Kvalsund IL ble etablert i 1926 (se artikkel I og II). Med flere foreninger ble det behov for regionale idrettssammenslutninger. Finnmark Skikrets og Finnmark Turnkrets ble organisert i 1916. I 1919 ble Finnmark Distriktslag for Idrett (forløperen til FIK) stiftet. I 1920 hadde det meldt seg inn 16 foreninger. Disse var lokalisert i byene Vadsø, Vardø og Hammerfest, i Kirkenes og omegn (åtte foreninger), fiskeværene Mehamn, Honningsvåg og fjordbygder som Langfjordbotn, Alta, Talvik, Jarfjord, Tana, Skjøtningberg og Sopnes.²⁵⁹ Spredningen av idretten krevde bedre regional organisering. I 1920 ble Finnmark fotballkrets dannet, mens Finnmark friidrettskrets ble stiftet i 1924.²⁶⁰ En by som Hammerfest, med 3000 innbyggere, hadde åtte idrettsforeninger i 1920-årene.²⁶¹ I Alta og Varanger hadde forsvaret en viktig funksjon i utbredelsen av idretten. Flere ansatte i forsvaret var for eksempel fotballinteressert, samtidig som Altagård og Nyborgmoen hadde gode baneforhold hvor en kunne samle lag til turneringsspill. I tillegg hadde fotballens egen gjennomslagskraft stor betydning ved at etableringen av idretten et sted raskt smittet over på det neste. Artikkel I om fotballens utvikling i Finnmark viser hvordan idretten spredte seg i sone en og to. I tillegg viser den at fotballagene, som nye typer fellesskap, ble markører for bygda, byen og regionen. For lokalpatriotismen ble fotballen en viktig markør. Hvordan byens fotballgutter presterte på banen ble av lokalpressen nærmest tolket som et speil på lokalsamfunnets allmenne tilstand (se artikkel I).

I den tredje sonen, Indre Finnmark, var det som vist i artikkel III og IV, bare stiftet to idrettsforeninger før andre verdenskrig. I tillegg til IL Nordlys (1927) ble Kautokeino IL dannet i 1938. Bygdene Masi, Sirma og Polmak fikk ikke idrettsforeninger før i 1950-årene. Ennå drøydde det til midten av 1960-tallet før noen av disse lagene ble fullt integrert i det regionale idrettsfellesskapet.

Den ulike takten i idrettens modernisering speiler i stor grad moderniseringens generelle utakt i de ulike sonene. Byene var handelssentrum i sine regioner med utstrakt kontakt med Europa gjennom handel og turisme. Impulser utenfra ble tatt opp og spredt videre til bygdene rundt. I

²⁵⁸ Olstad 1987.

²⁵⁹ Mikkelsen m.fl. 1994: 10.

²⁶⁰ Mikkelsen m.fl. 1994: 7.

²⁶¹ Iversen 1989: 112

fiskeværene, i fjordbygdene og på innlandet var sesongvingningene langt viktigere enn skillet mellom arbeidstid og fritid (se artikkel I, II, III og IV). Her var det havet og jorda som la premissene for arbeidet. Innlandet hadde langt vanskeligere kommunikasjonsforhold og lå lengre unna idrettsimpulsene som kom sørfra og fra kontinentet. I tillegg var næringsstrukturen her i all hovedsak knyttet til primærnæringene som jordbruk og reindrift, næringer som vanskelig lot seg kombinere med organisert idrettsaktivitet.

Befolkningen i alle de tre sonene hadde ulik etnisk sammensetning. Den norske dominansen var størst på kysten, innslaget av samer og kvener var større i fjordstrøkene, mens innlandet var den eneste sonen som hadde en dominerende samisk befolkning. Det var selvsagt lokale forskjeller, der for eksempel Vadsø og Alta hadde en betydelig kvensk befolkning. Artikkel II, om idretten i Vest Finnmark i andre halvdel av 1930-tallet, antyder at den samiske befolkningen i Alta-området var underrepresentert innenfor idrettslagene. Lagene var dominert av menn med norsk og kvensk avstamning. Dette stemmer overens med Niemis funn fra Varanger hvor idretten i de samiske og kvenske bygdene etablerte seg senere enn i de norske nabobygdene. Artikkelen viser hvordan idretten var en viktig ingrediens i moderniseringen av Finnmark. Det var en moderniseringskraft som også virket relativt uavhengig av den økonomiske moderniseringen. Økonomisk modernisering var således ikke eneste premiss for hverken framveksten av fotballen på begynnelsen av 1900-tallet (se artikkel I), for framveksten av den organiserte idretten i Indre Finnmark på midten av århundret (se artikkel III og IV), eller for “etnifiseringen” av idretten etter 1979 (se artikkel V).

3.2 Idrett som identitetsarena i Finnmark

Idretten i Norge har, som nevnt, i all hovedsak blitt organisert innenfor en nasjonalstatlig ramme knyttet til NIF og dets forløpere NLI (1919 til 1940) og AIF (1924 til 1940).²⁶² NIF har tatt mål av seg å organisere all idrett innenfor landegrensene og tilby idrettsaktivitet til alle uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisitet og økonomi.²⁶³ Som vist i artikkel V, var den organiserte idretten i Norge fram til 1979 nærmest utelukkende knyttet til NIF og dets forløpere. SVL ble dannet som et ledd i den samiske befolkningens etnopolitiske

²⁶² I den periode var det tre forbund da kommunistene brøt ut av AIF i 1931 og dannet sitt eget idrettsforbund Kampforbundet for rød sportsenhet. Dette forbundet gikk inn i AIF igjen i 1934. Se Olstad 1987: 220-222; Hodne 1995.

²⁶³ NIF 2011: 4.

revitalisering. Organiseringen av et eget idrettsforbund dannet på etnisk grunnlag var et brudd med NIFs linje der en ønsket å tilby idrett for alle på tvers av ulike skillelinjer. SVLs separasjonslinje kan heller sammenlignes med AIFs linje fra mellomkrigstiden der en ønsket å segregere arbeiderklassen fra hva den anså som en borgerlig dominans innenfor idretten. SVLs etablering var et tydelig uttrykk for de samepolitiske endringer som hadde funnet sted i Norge i etterkrigstiden. Den statlige minoritetspolitikken var kastet om, og de etniske relasjonene hadde endret seg. SVLs etablering viser også at idretten hadde fått ny og utvidet politisk og kulturell mening.

Skildringer av det annerledes Nord-Norge har ofte inneholdt fortellinger om asymmetriske maktforhold mellom nord og sør, økonomisk avhengighet, råvareeksport og om sein integrering i staten. Videre fortelles det om politiske og økonomiske strukturer som var karakterisert av et skjevt maktforhold mellom sentrum i sør og periferien i nord. Den statlige politikken overfor landsdelen var preget av sterkt engasjement og styring innenfor et bredt spekter av politikkområder som økonomi, nasjonal sikkerhet, velferd og kultur. Videre var Nord-Norge preget av en sterk regional identitet i opposisjon til sentralmakta i sør. Nordnorske identiteter var flersidige, multietniske og flerkulturelle. Minoritetspolitikken var preget av et ønske om å innlemme alle disse i en enhetlig norsk nasjonal selvforståelse. Måten dette skulle gjøres på var gjennom assimilering, eller fornorskningsspolitikk i første halvdel av perioden, og gjennom integrering og sosial utjamning i etterkrigstiden. Dette dannet rammene rundt idrettens utvikling i Finnmark.

Den internasjonale teoridannelsen om idrett og identitetsdanning som det ble redegjort for i kapittel 2.3 danner et viktig bakteppe for å forstå idrettens rolle i danningen av ulike identiteter i Finnmark. Idrettens ytringsformer, formelle rammer og strukturer ble universale på slutten av 1800-tallet. Idrettslivet i Finnmark inngikk i disse formaliserte strukturene, men de ulike kontekstene idretten utviklet seg i bidro til å forme idrettslivet. Artikkene i avhandlingen viser at idrett som arena for identitetsdanning spilte en mangefasettert samfunnsmessig rolle i Finnmark gjennom 1900-tallet. Den virket både integrerende og segregerende, den åpnet opp for nye identiteter samtidig som den bidro til å sementere allerede eksisterende. Idretten bidro til dannelsen av nye typer fellesskap og måter å se seg selv og sine på, samtidig som etablerte fellesskap ble forsterket.

Utviklingen av en regional identitet knyttet til Finnmark begynte alt før andre verdenskrig. Organiseringen av fotballen og spillets popularitet bidro til dette. Institusjonaliseringen av

seriespill i Finnmark fotballkrets og den nordnorske fotballcupen skapte fellesskap på tvers av steder og klubbtilhørighet samtidig som lokalsamfunnenes interesse for spillet førte til sterkere identitet knyttet til hjemsted og region. Den nordnorske cupen bidro til at forståelsen av fylket som periferi i periferien ble forsterket. Lagene i Finnmark følte seg behandlet som den ytterste utkant når kamper og kampsteder ble fastsatt av fotballkomiteen med sete i Tromsø. I tillegg sto Finnmark utenfor når landsdelslagene ble tatt ut, og Finnmark fotballkrets var uten representasjon i ledelsen i fotballkomiteen. Nå stilte det seg noe annerledes innenfor AIF hvor finnmarkslagene var av de aller sterkeste. AIFs landsdelslag hadde spillere fra Finnmark med.

Min case-studie av Alta viser at idretten i området på slutten av 1930-tallet hadde en viktig rolle i formingen av identiteter knyttet til klasse, etnisitet og lokalsamfunn, jf. artikkel II. Bygdelag, sted og grad av ytre impulser var i hovedsak bestemmende for hvilket idrettslag utøverne meldte seg inn i. Forbundstilhørighet som sådan var mer underordnet. Bygdelagenes etniske og kulturelle sammensetning ble en viktig ingrediens i lagenes kollektive selvforståelse. Når det gjelder lagenes forbundstilhørighet, var denne allikevel ikke tilfeldig valgt. Det politiske ståstedet til foreningenes ledende aktører bidro til om lagene valgte NLI eller AIF. Bygdelagene der lagene valgte AIF var røde, og mange av lederne i arbeiderbevegelsen var med i lagenes ledelse. Idretten ble en markør for alle disse identitetene samtidig. Det var lite ved selve idrettsutøvelsen som markerte politisk tilhørighet. Idretten var den samme i AIF og NLI, med de samme grenene og reglene. Ofte opererte AIF- og NLI-lagene på samme arena. Politisk ideologi var likevel viktig for AIF-lagene og deres ledere. Retorisk ble de lokale AIF-lagene brukt i kampen mot det borgerlige samfunnet.

Idrettens modernisering i Indre Finnmark viser tydelig hvorfor idrettens utvikling i Finnmark vanskelig kan forstås som én prosess, men må forstås som ulike prosesser i de spesifikke kontekstene. Mens idretten i resten av fylket var vel etablert før andre verdenskrig, lå idretten i de samiske kjerneområdene ennå i startgropa. Grunnene til dette var samfunnets tradisjonelle økonomiske struktur, statens manglende interesse for idretten som minoritetspolitisk virkemiddel og idrettens organisering basert på frivillighet (se artikkel IV). Etableringen av idrettsforeninger var likevel viktig for innlandets modernisering. De skapte rom for nye måter å identifisere seg på. De samiske bygdene ble bedre integrert i storsamfunnet gjennom deltakelse i idrettskretsen. Samtidig ble den norske minoriteten i disse bygdene integrert i den samiske majoritetskulturen. Idretten ble en viktig del av hva jeg har valgt å kalle en samisk

moderne identitet, en identitet som knyttet seg til nye typer fellesskap og interesser. Hvorvidt en kan knytte idrettens seine gjennombrudd i Indre Finnmark til samisk kultur er et vanskelig spørsmål. Både SVL og andre har i ulike sammenhenger hevdet at idrettens krav til organisering og byråkrati er vanskelig å forene med samisk kultur (se artikkel V). Det har også blitt hevdet at i samisk kultur har idrett blitt forstått som unyttig tidsfordriv (se artikkel IV). Jeg har ikke funnet noe empirisk belegg for noen av disse påstandene.

Det kan sies å være et paradoks at skiidretten ikke ble brukt som minoritetspolitisk redskap i Indre Finnmark når en tar i betraktning skisportens rolle i norsk nasjonsbygging generelt. Indre Finnmark var et område hvor fornorskning og senere integrering var statlig politikk. I den internasjonale forskningen på idrett og etnisitet har idretten ofte blitt sett på som et instrument i staters assimileringstrategier overfor urfolk og andre minoritetsgrupper. I Finnmark var ikke dette tilfellet, her var andre faktorer styrende. Først og fremst ønsket om å drive idrett kombinert med ønsket om å lage et nytt sosialt samlingssted i bygda. Idrettens organisering la også et viktig fundament for den samiske idrettsorganisasjonen som kom senere. Organisert idrett ble en integrert del av samisk kultur, og da den samiske revitaliseringsprosessen begynte, ble det naturlig og også ville få kontroll over denne delen av kulturen.

Dannelsen av SVL var et uttrykk for den samiske revitaliseringen og den samepolitiske bevegelsens økte innflytelse på norsk minoritetspolitikk fra 1970-tallet og fram til i dag. Den samiske idretten ønsket å bruke idretten i konsolideringen av en samisk identitet og som redskap i en pågående samisk nasjonsbygging. Strategien ble segregering fra den norske idretten for nettopp å konstruere den samiske idretten som noe eget, med egne behov, kontrollert av samer selv. En annen del av strategien var å binde idretten til en pågående internasjonal urfolksmobilisering med idretten som ett av redskapene. En slik strategi har etter mitt syn bidratt til å styrke den samiske identiteten innad i SVL. Jeg tror imidlertid ikke SVL har hatt stor betydning for styrkingen av samisk identitet i det øvrige samiske samfunnet. Samtidig kan denne segregasjonslinjen være en del av forklaringen på den samiske idrettens vedvarende marginale plass i Finnmarks idrettsliv. Da SVL ble med i Arctic Winter Games og det alternative internasjonale fotballforbundet NF Board, styrket dette den samiske idrettens posisjon overfor Sametinget og i det samepolitiske landskapet (se artikkel V). Ved å knytte seg til disse idrettsfellesskapene ønsket SVL å styrke den samiske idrettens bånd til det internasjonale urfolksfellesskapet og samtidig markere avstand til den norske idretten.

Som drøftet i kap. 2, er et samfunns kulturelle modernisering blant annet et spørsmål om hvorvidt samfunnet og menneskene endrer identiteter og kulturelle uttrykksformer, eller om de fortsetter å reprodusere tradisjonelle stereotypier. Idretten var i seg selv en ny kulturell uttrykksform som bidro til å skape nye identiteter. Idrettslagene ble opplevde fellesskap som gjennom sin fysiske praksis og sitt sosiale samvær skapte og styrket identiteter. Nye lokale identiteter, regional identitet knyttet til idrettsorganisering og periferi ble dannet. Nye samiske identiteter og identiteter som inkluderte både det norske og det samiske, sammen med politiske identiteter knyttet til både klasse i mellomkrigstiden og til etnisitet fra slutten av 1970-tallet, kom også til uttrykk i idretten. Som vist var idretten med på å influere, definere og bidra til å skape disse ulike formene for identitet, og den bidro til å skape, synliggjøre og forsterke grenser mellom ulike identitetsfellesskap.

Alle disse prosessene skjedde i stor grad uten at det lå en intendert statlig idrettspolitisk strategi med minoritetspolitiske mål bak. Idretten ble ikke brukt som bevisst forskningsredskap før 1940 eller som et redskap for inkludering av minoritetene i etterkrigstiden. Idretten var en integrert del av den statlige moderniseringspolitikken som ble ført i etterkrigstiden og bidro selvsagt derigjennom indirekte til de beskrevne prosessene. Staten bidro til å bygge idrettslig infrastruktur som gymsaler, fotballbaner og svømmehaller. Disse hadde helse- og velferdspolitiske målsetninger. At ikke idretten var en del av den offisielle forskningspolitikken overfor samer og kvener før andre verdenskrig må sees i sammenheng med at den offentlige støtten til idretten i Finnmark i perioden var minimal. Idretten hadde i denne perioden svært liten plass i den statlige politikken.

En aktør som bevisst brukte idretten som redskap for identitetsdanning og politikk, var arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden. Den offisielle nasjonale målsetningen med AIF var å fremme arbeiderbevegelsen og arbeiderklassens politiske mål gjennom idrett. Selv om disse politiske målsetningene trolig ikke var like styrende for AIL-lagene lokalt i Vest-Finnmark, som vist i min case-studie, hadde retorikken ofte en tydelig brodd mot den borgerlige idretten. Det er vanskelig å finne klare etniske skiller mellom de borgerlige og AIF-lagene. Ser en på lagene i Alta, rekrutterte de i all hovedsak fra sine respektive bygdelag på tvers av etniske grenser. Niemi viser at AIF sto for utbredelsen av idretten til kvenske og samiske bygder i Varanger som tidligere ikke hadde hatt lag. I artikkel II antyder jeg at en muligens kan se noe lignende i Vest-Finnmark. Nå er kildematerialet sparsomt, men det kan likevel se ut til at AIF også appellerte til minoritetene i vest. Det kan se ut til at idretten ble et uttrykk for en lokal

identitet som ofte var preget av en etnisk marginalisert minoritetskultur. I et lokalsamfunn som Rafsbotn i Alta, hvor den kvenske kulturen sto sterkt, kan det se ut til at idretten bidro til å underbygge en etnisk og kulturell stolthet blant kvenene, men at det trolig ikke gjorde seg slike utslag blant samene som også var tallrikt representert i bygda. Det kan også se ut til at det, som nevnt, var relativt sett færre samer som deltok i den organiserte idretten i Finnmark. Igjen må en ta store forbehold på grunn av sparsomme kilder, men både artikkel II, III og IV viser at i bygder med stort innslag av samer var idretten likevel dominert av nordmenn og kvener. Dette gjaldt i Rafsbotn i Alta. Det var også tilfellet i Karasjok og Kautokeino hvor den norske minoriteten lenge dominerte idrettslivet.

Senere, på slutten av 1970-tallet, tok også den etnopolitiske samebevegelsen idretten bevisst i bruk som politisk redskap i kampen for økt innflytelse over saker som angikk det samiske samfunnet. På den etnopolitiske arenaen ble idretten et av flere kulturelle virkemidler for å fremme den samepolitiske bevegelsens agenda. Den samiske nasjonen som et nytt forestilt fellesskap ønsket økt politisk innflytelse gjennom å aktivere idretten, dens myter, ritualer og tradisjoner for å utfordre den etablerte maktstrukturen. Konstruksjonen av en samisk identitet gjennom idretten skjedde både gjennom byggingen av tradisjon og ved å knytte samiskhet til det moderne. Målsetningene for den samiske idrettsbevegelsen var klart etnopolitiske, som å fremme samisk identitet og styrke den samiske nasjonalfølelsen på tvers av statsgrensene. SVLs idrettspolitiske målsetninger var hele tiden underordnet disse. Forbundet omskapte tradisjonell reinkappkjøring til idrett, samtidig som det gjennom dannelsen av et samisk fotballforbund og et landslag knyttet seg an til et av populærkulturens viktigste ytringsformer. Dette var ment som en måte å styrke det etniske fellesskapet på. Samtidig kan en se på dannelsen av de samiske idrettsforbundene som en måte å konstruere et nasjonalt fellesskap på. Ved å markere det samiske som noe distinkt annet enn det norske, og ved å knytte seg opp mot alternative internasjonale idrettslige fellesskap som Arctic Winter Games og NF Board, har en villet målsetning vært å styrke det samisk nasjonale fellesskapet. En annen målsetning var å knytte forståelsen av det samiske nærmere til urfolksbegrepet. Et fotballandslag er for mange stater et av de viktigste nasjonale symbolene i dag, noe også SVL ville at det samiske fotballandslaget skulle bli for samene. Det er flere likheter mellom AIF og SVL når det gjelder hvordan de ønsket å bruke idretten politisk. Begge ville gjennom segregering skille seg fra den dominerende idrettsbevegelsen, henholdsvis den borgerlige og den norske. AIF-lagene i Vest-Finnmark var imidlertid mer lempelig på hvordan segregasjonen ble praktisert ved at lagene også deltok i arrangementer i NLI-regi. SVL har på sin side fulgt opp sin

retorikk om den samiske idrettens særegenhet med å konsekvent gå sin egen vei.

Arbeiderbevegelsen tok i økende grad opp den klassepolitiske kampen på idrettsbanen, SVL har valgt å markere forskjellene på det organisatoriske plan og dermed hindret en konsolidering av samisk identitet i konkurransen med de andre.

På side 62 redegjør jeg for Cronins syn på hvordan idretter som er distinkt knyttet til et folk, etnisk særmerkte idretter, frarøver de involverte muligheten til å delta og utnytte idrettens potensial som arena for uttrykking av nasjonal og etnisk identitet.²⁶⁴ Cronin viser at det er et viktig veiskille mellom hvorvidt en ønsker å markere sin identitet gjennom etnisk særmerkte idretter, eller gjennom konkurranse med andre grupper på samme arena. Nå har ikke den samiske idretten hatt noe stort gjennombrudd, hverken idrettslig eller organisasjonsmessig. SVL har forblitt et marginalt og dårlig organisert forbund preget av få medlemmer og ad hoc organisering. Kanskje kan en, med støtte i Cronin, hevde at dette skyldtes nettopp segregeringen fra den norske idretten. For det første er det idrettslige nivået innenfor SVL langt lavere enn innenfor NIFs system, og for det andre er aktivitetstilbudet dårligere. Dette gjør det langt mindre attraktivt å delta innenfor den samiske idretten enn innenfor NIF-strukturen. Videre kan en hevde at den nasjonsbyggende effekten og etnopolitiske betydningen av idretten svekkes ved at grensemarkeringen mot det norske, representert ved idretten drevet i NIF, blir borte. Kanskje er det slik at idretten drevet innenfor NIFs aktivitetskalender er viktigere for formingen av samisk identitet enn den segregerte aktiviteten innenfor SVL fordi samiske utøvere her kan konkurrere og hevde seg i kraft av sine idrettslige prestasjoner på høyt nivå. SVLs isolering fra annen idrett i Norge kan kanskje fungere som etnopolitisk indremedisin for de som er aktive innenfor. Som vist i artikkel V var det flere av spillerne på samelandslaget som i lagets tidlige periode fikk økt bevissthet om sin samiske identitet. Arctic Winter Games (AWG) og de alternative fotballmesterskapene som NF-Board arrangerer kan muligens fungere som identifikasjonsmarkør for å vise tilknytning til andre urfolk og minoriteter. Men som markør av samisk identitet for et bredere samisk samfunn tror jeg SVL har hatt mindre betydning.

Postkolonial teori har virket inspirerende på måten jeg har tolket idrettens betydning i Finnmark. Flerkulturelle perspektiver er stort sett fraværende i fortellingen om den norske idrettens historie. Det har blitt vist liten interesse for periferi og etnisitet i fortellingene om

²⁶⁴ Cronin og Mayall 1998: 11.

norsk idrett. En kan hevde dette i seg selv kan leses som et utslag av at de hegemoniske fortellingene om Norge og Nord-Norge tradisjonelt ble skapt utenfor landsdelen. En kan i en slik sammenheng se denne undersøkelsen av idrettslivet i Finnmark som en vending bort fra den hegemoniske forståelsen av idrettens betydning for identitetsdanning i Norge. En slik vending viser andre bilder av idretten enn dens betydning for danningen av en enhetlig norsk nasjonal identitet. Idrett var i en finnmarkskontekst ikke først og fremst et nasjonalt prosjekt. Det var flere lokale prosjekt. Det var to regionale prosjekt, et knyttet til Finnmark i opposisjon til Nord-Norge, og et knyttet til Nord-Norge i opposisjon til Sør-Norge. Idretten var et flerkulturelt prosjekt som virket inkluderende på tvers av geografiske, etniske og kulturelle grenser. Idretten er også et segregerende prosjekt, og virket både klassepolitisk og etnopolitisk segregerende gjennom hele undersøkelsesperioden. Et innenfra-perspektiv, hvor en forsøker å løse opp etablerte kategorier og dominerende perspektiver, tror jeg er en fruktbar tilnærming til både forståelsen av idrettens fortid og av nordnorsk fortid.

Som jeg skrev innledningsvis (s. 14), mener jeg idretten er en god måte å studere hva Finnmark er og hvem finnmarkinger var og er, eller helst, hva de oppfattet seg som, fordi idretten er så viktig både for individuell og kollektiv selvforståelse. Ved å skrive om ulike organiseringsprosesser innenfor finnmarksidretten understrekes det hvordan idretten har hatt betydning for kulturell modernisering og identitetsdanning. Jeg har i avhandlingen forsøkt å få fram at finnmarkingene gjennom 1900-tallet hadde en svært sammensatt identitet, eller kanskje rettere sagt at Finnmark består av en flora av ulike typer identiteter og forestilte fellesskap. Idretten bidro til å skape noen av disse, knyttet til både idretten selv, til politikk, sted og etnisitet. Disse identitetene ble konstruert i et århundre med store samfunnsendringer i fylket. Slik er idretten et vindu en kan betrakte hvordan Finnmark ble en integrert del av riket, både økonomisk, politisk og kulturelt. Å bruke idretten som vindu er imidlertid ikke tilstrekkelig, idretten har forskningsmessig egenverdi fordi den selv var en viktig arena for denne moderniseringen. Idretten skapte kulturelle rom og åpnet for dannelsen av identitetsfellesskap.

4 Litteratur

- Adair, Daryl (red.) 2011. *Sport, Race, and Ethnicity. Narratives of Difference and Diversity*, Morgantown, FIT Fitness Information Technology.
- Adair, Daryl (red.) 2012. *Sport: Race, Ethnicity and Identity. Building Global Understanding*, London, Routledge.
- Andersen, Espen 2007. *Det store gjennombruddet. norsk fotballs kulturhistorie 1885-1925*, Avhandling doktorgrad, Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Anderson, Benedict 1996. *Forestilte fellesskap; refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*, Oslo, Spartacus.
- Andersson, Mette 2004. Multikulturelle representanter mellom nasjonal og global toppidrett, <http://www.idrottsforum.org/articles/andersson/andersson041012.html>. lagt ut 12.oktober 2004.
- Andersson, Mette 2008. *Flerfarget idrett. nasjonalitet, migrasjon og minoritet*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Badenhorst, Cecilie 2004. "New Traditions, Old struggles. Organized Sport for Johannesburg's Africans, 1920-60", i Mangan, J. A. og Ritchie, Andrew (red.). *Ethnicity, Sport, Identity. Struggles for Status*, London, Frank Cass.
- Bairner, Alan 2001. *Sport, Nationalism, and Globalization. European and North American Perspectives*, New York, State University of New York Press.
- Bairner, Alan 2003. "Sport, Nationality and Postcolonialism in Ireland", i Bale, John and Cronin, Mike (red.). *Sport and Postcolonialism*, Oxford, Berg.
- Bairner, Alan (red.) 2005. *Sport and the Irish. Histories, Identities, Issues*, Dublin, UCD Press
- Bale, John og Mike Cronin (red.) 2003. *Sport and Postcolonialism*, Oxford, Berg.
- Bandyopadhyay, Kausik og Sabyasachi, Mallick (red.) *Fringe Nations in World Soccer*, London, Routledge.
- Barth, Fredrik (red.) 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Barth, Fredrik 1994. "Enduring and emerging issues in the analysis of ethnicity", i Vermeulen, Hans og Govers, Cora (red.) *The Anthropology of Ethnicity. Beyond 'Ethnic Groups and Boundaries'*, Amsterdam, Het Spinhuis.
- Barth, Fredrik 2001. "Nye og evige temaer i studiet av etnisitet" i Hansen, Jan-Erik Ebbestad (red.). *Norsk tro og tanke 1940 – 2000*. b.3, Universitetsforlaget, Oslo.

- Bass, Amy (red.) 2005. *In the Game. Race, Identity and Sports in the Twentieth Century*. Basingstoke, palgrave macmillan.
- Berg, Bård A. 2004. "Forestillingen om en samisk nasjon", i Berg, Bård A. og Niemi, Einar (red.). *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie. Rapport fra det 27. nordnorske historieseminar, Hamarøy 27.-29.9.2002*, Tromsø, Speculum Boreale.
- Birkely, Hartvig 1994a. "I Norge har lapperne først indført skierne", Indre Billefjord, Idut.
- Birkely, Hartvig 1994b. *En kulturhistorisk studie. historisk belysning av samiske ski og samisk skiløping*, hovedoppgave, Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Bolme, Magne 1996: *Mellom punsj og prestasjonsmåling. Idrett i Trondheim ca.1850–1910*. Hovedoppgave i historie, Trondheim, NTNU.
- Booth, Douglas 2005. "Searching for the Past. Sport Histiography in New Zealand", *Sporting Traditions* 21/2.
- Bradley, Joseph 2006. "Sport and the Contestation of Ethnic Identity: Football and Irishness in Scotland", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32/7.
- Clarke, John 1997. *The Future of Population*, London, Prediction Series.
- Collins, Chris (red.) 2000. *Sport in New Zealand Society*, Palmerston North, Dunmore Press.
- Cronin, Michael 1998. " 'When the World Soccer Cup is Played on Roller Skates'. The Attempt to Make Gaelic Games International. The Meath-Australia Matches of 1967-68", i Cronin, Michael og Mayall, David (red.). *Sporting Nationalisms. Identity, Ethnicity, Immigration and Assimilation*, London, Frank Cass.
- Cronin, Michael 1999. *Sport and Nationalism in Ireland. Gaelic Games, Soccer and Irish Identity since 1884*, Dublin, Four Courts Press.
- Cronin, Michael og Mayall, David (red.) 1998. *Sporting Nationalisms. Identity, Ethnicity, Immigration and Assimilation*, London, Frank Cass.
- Dahl, Ottar 1986. *Problemer i historiens teori*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Drivenes, Einar-Arne, Hauan, Marit og Wold, Helge (red.) 1994. *Nordnorsk kulturhistorie, bind 1 og 2*, Oslo, Gyldendal.
- Dyck, Noel (red.) 2000. *Games, Sports and Cultures*, Oxford, Berg.
- Dyreson, Mark og Mangan, J. A. (red.) 2007. *Sport and American Society. Exceptionalism, Insularity and 'Imperialism'*, London, Routledge.
- Eisen, George og Wiggins, David K. (red.) 1994. *Ethnicity and Sport in North American History and Culture*, Westport, Praeger.
- Elias, Norbert og Dunning, Eric 1986. *Från riddarspel til fotbollscup – sport i sociologisk belysning*, Stockholm, Atlantis.

- Eriksen, Erik Oddvar 1996. *Det nye Nord-Norge. Avhengighet og modernisering i nord*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Eriksen, Knut Einar og Niemi, Einar 1981. *Den finske fare. sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Fornäs, Johan 1992. "Dimensions of modernity", i Fornäs, Johan og Bolin, Göran (red.). *Moves in Modernity*, Stockholm, Almqvist & Wiksell International.
- Fornäs, Johan og Bolin, Göran (red.) 1992. *Moves in Modernity*, Stockholm, Almqvist & Wiksell International.
- Forsyth, Janice og Wamsley, Kevin B. 2006. "Native to Native... We'll Recapture Our Spirits': The World Indigenous Nations Games and North American Indigenous Games as Cultural Resistance", *The International Journal of the History of Sport*. 23/2.
- Fulsås, Narve 1997. "Nordnorsk eigenart og nordnorsk identitet" i Thomassen, Øyvind og Lorås, Jostein (red.). *Spenningenes land. Nord-Norge etter 1945*, Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Fulsås, Narve 1999. "Forsøk på å gripe "den gjenstridige nordlendingen": bilete av Nord-Noreg i dei siste 30 åras vitenskaplege litteratur", i Thuen, Trond (red.). *Landskap, region og identitet: debatter om det nordnorske*, Bergen, Program for kulturstudier, Norges forskningsråd.
- Fulsås, Narve 2003. *Havet, døden og vëret. Kulturell modernisering i Kyst-Noreg 1850-1950*, Oslo, Samlaget.
- Giulianotti, Richard 1999. *Football. A sociology of the global game*, Cambridge, Polity Press.
- Giulianotti, Richard (red.) 2004. *Sport and modern social theorists*, London, Palgrave MacMillan.
- Goksøyr, Matti 1988. *Sivilisering, modernisering, sportifisering – fruktbare begreper i idrettshistorisk forskning?*, Notater og rapporter fra Norges idrettshøgskole nr.90. Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Goksøyr, Matti 1991. *Idrettsliv i borgerskapet by. en historisk undersøkelse av idrettens utvikling og organisering i Bergen på 1800-tallet*, avhandling til graden Doctor Scient, Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Goksøyr, Matti 1994. "Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv", *Nytt norsk tidsskrift* 2.
- Goksøyr, Matti 1996. "Vi gir alt for Norge" - om nasjonal reisning og kulturell tilhørighet. *idretten som historisk arena for identitetsskapning*, Oslo, Norges idrettsforbund.

- Goksøy, Matti 1997. "By og land – mann mot mann? Kulturspredning og kulturelt hegemoni i den norske idrettshistorien ca. 1860-1960" *Heimen* 2. 99-109.
- Goksøy, Matti 1998. "Idretten og det norske. aktivitet som identitet" i Sørensen, Øystein (red.). *Jakten på det norske*, Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Goksøy, Matti og Olstad, Finn 2002. *Fotball! Norges fotballforbund 100 år*, Oslo, Norges fotballforbund.
- Goksøy, Matti 2004. "Skihopp, cricket-tester og fotballkamper. Idrett som identitetsarena", <http://www.idrottsforum.org/articles/goksoyr/goksoyr.html>. lest 13.3.2008.
- Goksøy, Matti 2007. "Født med ski på beina? Ski og norskhet", Foredrag på Skikulturell konferanse. Norges Idrettshøgskole 21. februar 2008. [http://www.nih.no/Documents/Fo\(red.\)rag/Skikulturell%20konferanse%2008%20matti%20G2.pdf](http://www.nih.no/Documents/Fo(red.)rag/Skikulturell%20konferanse%2008%20matti%20G2.pdf). Lest 25.3.2008.
- Goksøy, Matti 2008. *Historien om norsk idrett*, Oslo, Abstrakt forlag.
- Goksøy, Matti og Olstad, Finn 2009. " '...far to the north'. geography and football in Norway", *Soccer og Society* 10/3-4.
- Gramsci, Antonio 2011. *Letters from prison*, New York, Columbia University Press.
- Greneren, Geir 1995. *Kulturell gjenreisning i et markesamisk kjerneområde. I spenningsfeltet mellom forskning, politikk og folkelig selvforståelse*, Avhandling til graden Doctor Rerum Politicarum, Tromsø, Universitet i Tromsø.
- Greneren, Geir 2002. *Ved forskningens grenser. Historien om et forskningsprosjekt i det samiske Nord-Norge*, Oslo, Spartacus.
- Gneriussen, Willy 1999. *Å forstå det moderne*, Oslo, Tano Aschehoug.
- Guttmann, Allen 2004. *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sports*, New York, Columbia University Press.
- Hargreaves, John 1986. *Sport, Power and Culture. A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain*, Cambridge, Polity Press.
- Harris, John og Parker, Andrew (red.) 2009. *Sport and Social Identities*, Basingstoke, Palgrave macmillan.
- Hay, Ray 2003. "The Last Night of the Proms. Australia as a Postcolonial Sporting Society?", i Bale, John og Cronin, Mike (red.). *Sport and Postcolonialism*, Oxford, Berg.
- Henhawk, Daniel. A. 2009. *Aboriginal Participation in Sport: Critical Issues of Race, Culture and Power*. Master thesis for the degree of Master of Arts in Recreation and Leisure Studies, Waterloo, Canada.

- Hill, Jeffrey 2002. *Sport, Leisure og Culture in Twentieth-Century Britain*, London, Palgrave Macmillan.
- Hobsbawm, Eric og Ranger, Terence (red.) 1992. *The Invention of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hodne, Ørnulf 1995. *Idrett og fritid. En mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur*, Oslo, Novus forlag.
- Hofmo, Rolf 1933. *Idrett og politikk: Arbeidernes idrettsforbunds oppgaver og mål*, Oslo, Det Norske arbeiderpartis forlag.
- Hofmo, Rolf 1937. *Folkeidrett: borgerlig idrett, arbeideridrett*, Oslo, Det Norske arbeiderpartis forlag.
- Hokowhitu, Brendan 2004. “Physical Beings”. Stereotypes, Sport and the “Physical Education” of New Zealand Māori”, i Mangan, J. A. og Ritchie, Andrew (red.). *Ethnicity, Sport and Identity. Struggles for Status*, London, Frank Cass.
- Hong, Fan (red.) 2007. *Sport, Nationalism and Orientalism. The Asian Games*, London, Routledge.
- Hætta, Odd Mathis 2002. *Samene. Nordkalottens urfolk*, Kristiansand, Høyskoleforlaget.
- Iversen, Claus 1989. *Krise, utslettelse og nytt liv. Hammerfest etter 1914*, Hammerfest, Hammerfest kommune.
- Jacson, Steven J. og Hokowhitu, Brendan 2002. “Sport, Tribes and Technology. The New Zealand all Blacks Haka and the Politics of Identity”, *Journal of Sport and Social Issues* 26/2.
- Jarvie, Grant 1991a. *Highland Games. The Making of the Myth*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Jarvie, Grant 1991b. *Sport, Racism and Ethnicity*, London, Falmer Press.
- Jarvie, Grant 2003. “Highland Games, Ancient Sporting Traditions and Social Capital in Modern International Communities”, *Studies in Physical Culture and Tourism*, 10/1.
- Jarvie, Grant og Maguire, Joseph 1994. *Sport and Leisure in Social Thought*, London, Rutledge.
- Jarvie, Grant og Walker, Graham 1994. *Scottish Sport in the Making of the Nation: Ninety Minute Patriots?*, London, Continuum International Publishing Group.
- Jenkins, Richard 1997. *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*, London, Sage Publishing.
- Jensen, Eivind Bråstad 2005. *Skoleverket og de tre stammers møte*, Tromsø, Eureka.

- King, Richard (red.) 2005. *Native Athletes in Sport and Society*, Lincoln, University of Nebraska Press.
- King, Richard (red.) 2006. *Native Americans and Sport in North America. Other People's Games*, London, Routledge.
- Kjeldstadli, Knut 1999. *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Kjeldstadli, Knut 2003. *Norsk innvandringshistorie*, Oslo, Pax.
- Kramvig, Britt 1999. "I kategoriernes vold", i Eidheim, Harald (red.). *Samer og nordmenn. Temaer i jus, historie og sosialantropologi*, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Laine, Leena (red.) 1993. *On the fringes of sport*, Sankt Augustin, Academia Verlag.
- Larsen, Petter 1979. *Med AIF-stjerna på brystet*, Oslo, Tiden.
- MacClancy, Jeremy (red.). 1996. *Sport, Identity and Ethnicity*, Oxford, Berg.
- Maguire, Joseph 1999. *Global Sport. Identities, Societies, Civilizations*, Cambridge, Polity Press.
- Maguire, Joseph og Tuck, Jason 1998. "Global Sport and Patriot Games. Rugby Union and National Identity in a United Sporting Kingdom since 1945", i Cronin, Michael og Mayall, David (red.). *Sporting Nationalisms. Identity, Ethnicity, Immigration and Assimilation*, London, Frank Cass.
- Maguire, Joseph, Jarvie, Grant, Mansfield, L. og Bradley, Joseph 2002. *Sport Worlds. A Sociological Perspective*, Illinois, Human Kinetics.
- Mangan, J. A. (red.) 1996. *Tribal Identities. Nationalism, Europe, Sport* London, Frank Cass.
- Mangan, J. A. 1998. "Series Editor's Foreword", i Cronin, Michael og Mayall, David (red.) 1998. *Sporting Nationalisms. Identity, Ethnicity, Immigration and Assimilation*, London, Frank Cass.
- Mangan, J. A. og Ritchie, Andrew (red.) 2004. *Ethnicity, Sport, Identity. Struggles for Status*, London, Frank Cass.
- Mathisen, Stein R. 1994. "Modernitet og etnisk identitet i Nord-Norge", *Nord Nytt - nordisk tidsskrift for folkelivsforskning* 54.
- Mathisen, Stein R. 2004. "Hegemonic representations of Sami Culture. From Narratives of Noble Savages to Discourses on Ecological Sami", i Siikala, Anna-Leena, Klein, Barbro og Mathisen, Stein R. (red.). *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*, Helsinki, Finnish Literature Society.

- McConnell, Robin 2000. "Maori, The Treaty of Waitangi and Sport. A Critical Analysis", i Collins, Chris (red.). *Sport in New Zealand Society*, Palmerston North, Dunmore Press.
- McConnell, Robin og Edwards, Margot 2000. "Sport and Identity in New Zealand", i Collins, Chris (red.). *Sport in New Zealand Society*, Palmerston North, Dunmore Press.
- McLeod, John 2000. *Beginning Postkolonialism*, Manchester, Manchester University Press.
- Meinander, Henrik 1991. "Idrottshistorisk forskning i Norden: traditioner och trender 1970-1990", *Historisk Tidskrift för Finland* 1/1991.
- Meinander, Henrik og Mangan, J. A. 1998. *The Nordic world : sport in society*, London, Frank Cass.
- Meir, Rudi og Scott, Dan 2007. "Tribalism. Definition, identification and relevance to the marketing of professional sports franchises", *International Journal of Sport Marketing and Sponsorship* 8/4.
- Mikkelsen, Anstein, Salamonsen, Stein T. og Barbala, Harald 1994. *Finnmark Idrettskrets 75 år 1919-1994*, Lakselv, Finnmark Idrettskrets.
- Morrow, Don og Wamsley, Kevin 2005. *Sport in Canada. A History*, Ontario, Oxford University Press.
- Myklevoll, Kirsten 1987. *Samisk kultur og utdanning. De enkelte sektorer*, NOU 1987/34, Oslo, Kulturdepartementet.
- Niemi, Einar 1992. "Idrett og politikk. Om arbeideridretten i Varanger", *Varanger årbok*.
- Niemi, Einar 1993. "Regionalism in the North. The Creation of North Norway", *Acta Borealia* 2.
- Niemi, Einar 1996. "Idrett og politikk i nord. Arbeidernes idrettsforbund – et regionalt eksempel" *Heimen* 33.
- Niemi, Einar 2003. "I Nasjonalstatens tid 1814-1940. del 1 1814-1860", i Kjeldstadli (red.). *Norsk innvandringshistorie*, Oslo, Pax Forlag.
- Niemi, Einar 2004. "Region, fortidsforestillinger, etnisitet" i Berg, Bård A. og Niemi, Einar (red.), *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie, Rapport fra det 27. nordnorske historieseminar*, Speculum Boreale 4, Tromsø, Universitetet i Tromsø.
- Niemi, Einar 2006. "Identitet i historieforskningen – begrepsbruk og bevisstgjøring. En forskningshistorisk skisse", *Heimen* 43.
- Norges Idrettsforbund NIF 2011. *Idrettspolitisk dokument. 2011-2015*, Oslo, NIF.

- Olsen, Kjell 2008. *Identities, ethnicities and borderzones. Exemplars from Finnmark, Northern Norway*, Dissertation for the degree doctor rerum politicarum dr.polit, Bergen, University of Bergen.
- Olstad, Finn 1987. *Forsvar, sport, klassekamp, 1861-1939. Norsk idretts historie bind 1*, Oslo, Aschehoug.
- Olstad, Finn 1989. "Historien om Arbeidernes idrettsforbund – keiserens nye klær?", *Norsk idrettshistorisk årbok*.
- Olstad, Finn 2002. "Forståelsen av historien. En kommentar til Francis Sejersted", *Historisk tidsskrift* 81.
- Paraschak, Victoria 1997. "Variations in Race Relations: Sporting Events for Native Peoples in Canada", *Sociology of Sport Journal* 14.
- Pedersen, Helge Chr. 2011. "Skiing and National Identity seen from North Norway", i Kleppen, H (red.). *Winter Sport and Outdoor Life*, Morgedal, Norsk skieventyr.
- Petterson, Arvid 2004. "Bruk og misbruk av kvænsk historie. forholdet mellom politikk og vitenskap i studiet av kvænsk historie", i Berg, Bård A. og Niemi, Einar (red.). *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie. Rapport fra det 27. nordnorske historieseminar*. Speculum Boreale .4, Tromsø, Universitetet I Tromsø.
- Polley, Martin 2007. *Sports History. A Practical Guide*, Basingstoke, Palgrave macmillan.
- Poulter, Gillian 2004. "Snowshoeing and Lacrosse. Canada's Nineteenth-Century "National Games"" i Mangan, J. A. og Ritchie, Andrew (red.). *Ethnicity, Sport, Identity. Struggles for Status*, London, Frank Cass.
- Rafoss, Kolbjørn 1992. "Sport and Cultural Identity. Organization among the Sami People", i Laine, Leena (red.). *On the Fringes of Sport*, Turku, Academia Verlag.
- Rafoss, Kolbjørn og Pedersen, Kirsti 1989. "Sport in Finnmark and Saami districts", *Scandinavian Journal of Sports Science* 11.1, 35-42.
- Rail, Geneviève 2002. "Postmodernism and sport studies", i Maguire, J. og Young, K. (red.). *Theory, Sport and Society*, London, Elsevier.
- Ryan, Greg (red.) 2005a. *Tackling Rugby Myths. Rugby and New Zealand Society 1954-2004*, Duedin, University of Otago Press.
- Ryan, Greg 2005b. "The Paradox of Maori Rugby 1870-1914", i Ryan, Greg (red.). *Tackling Rugby Myths. Rugby and New Zealand Society 1954-2004*, Dunedin, University of Otago Press.

- Ryymin, Teemu 2004. "Historie, fortidsforestillinger og kvensk identitetsbygging" i Berg, Bård A. og Niemi, Einar (red.). *Fortidsforestillinger. Bruk og misbruk av nordnorsk historie. Rapport fra det 27. nordnorske historieseminar*. Speculum Boreale.4.
- Scambler, Graham 2005. *Sport and Society. History, power and culture*, Maidenhead, Open University Press.
- Schøyen, Carl 1918. *Tre stammers møte. Av Skouluk-Andaras beretninger*, Kristiania, Gyldendal.
- Selle, Per 2000. "Idretten og forskinga", *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 16/4.
- Skille, Eivind 2012. "Ethno-politics and state sport policy. The case of how the Sámi Sport Association–Norway challenged the Norwegian confederation of sport's monopoly for state subsidies to sport", *Scandinavian Sport Studies Forum* 3.
- Smith, Adrian og Dilwyn Porter (red.) 2004. *Sport and National Identity in the Post-War World*, London, Routledge.
- Stoddart, Brian 2004. "Sport Colonialism and Struggle. C.R.L. James and Cricket", i Giulianotti, Richard (red.). *Sport and modern social theorists*, London, Palgrave MacMillan.
- Strandbu, Åse 2006. *Idrett, kjønn, kropp og kultur. Minoritetsjenters møte med norsk idrett*, Avhandling dr. polit., Oslo, Universitetet i Oslo.
- Stryker, Sheldon og Burke, Peter J. 2000. "The Past, Present, and Future of an Identity Theory", *Social Psychology Quarterly* 63/4.
- Sugden, John 1993. *Sport, Sectarianism and Society in a Divided Ireland*, Leicester, Leicester University Press.
- Sugden, John og Bairner, Alan 1999. *Sport in divided societies*, Aacem, Meyer og Meyer.
- Sörin, Sverker 1995. "Nature, Skiing and Swedish Nationalism", *The International Journal of the History of Sport* 12/2.
- Tjelmeland, Hallvard 1995. "Kva er modernisering", i Myhre, Jan Eivind (red.). *Nord-Norges modernisering*. Stensilserie B 5, Tromsø, Universitetet i Tromsø.
- Tjelmeland, Hallvard 1997. "Kva tid oppstod Nord-Norge? Regionaliseringsprosessar i Nord-Norge fram til ca. 1950", i Finstad, Bjørn-Petter m.fl. (red.). *Stat, religion, etnisitet. Skriftserie nr. 4*, Tromsø, Senter for samiske studier.
- Tromsø IL 2012: "Forslag til ny organisasjonsplan for Tromsø Idrettslag. Til årsmøtet i Tromsø Idrettslag tirsdag 13. mars 2012 kl. 18.00", Tromsø, Tromsø IL.
- Tuhiwai Smith, Linda 1999. *Decolonizing methodologies: Research and Indigenous Peoples*, Dunedin, University of Otago Press.

- Tønnesson, Stein 1986. *Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986. Norsk idretts historie bind 2*, Oslo, Aschehoug.
- von der Lippe, Gerd 2001. *Idrett som kulturelle drama. Møteplasser i idrettssosiologi og idrettshistorie*, Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.
- Walle, Thomas Michael 2010. *A passion for cricket. masculinity, ethnicity, and diasporic spaces in Oslo*, avhandling ph.d., Oslo, University of Oslo.
- Walseth, Kristin 2006. “Young Muslim Women and Sport. the Impact of Identity Work”, *Leisure Studies* 25/. 75-94.
- Vamplew, Wray og Stoddart, Brian 1994. *Sport in Australia. A Social History*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Watson, Geoff 2007. Sport and Ethnicity in New Zealand, *History Compass* 5/5.
- Weber, Max 1978. *Economy and Society. An outline of interpretive sociology*, Bind 1, Roth, Guenther og Claus Wittich (red.), Berkeley, University of California Press.
- Zachariassen, Ketil 2012. *Samiske nasjonale strategier. Samepolitikk og nasjonsbygging 1900-1940. Isak Saba, Anders Larsen og Per Fokstad*, Karasjok, ČálliidLágádus.

4.1 Forkortelser

- AAA: The Amateur Athletic Assosiation
- AIF: Arbeidernes idrettsforbund
- AWG: Arctic Winter Games
- FIK: Finnmark idrettskrets
- NFF: Norges fotballforbund
- NIF: Norges idrettsforbund
- NLI: Norges landsforbund for idrett
- SVL: Sámiid Valastallan Lihttu (Samenes idrettsforbund)

Artikkel I:

Fotball, modernisering og identitet i Finnmark, 1908 til 1935.

Artikkel II:

Sports, Politics and Ethnicity in the North. Workers' Sport in Western Finnmark in the Late 1930s.

Artikkel III:

Skiing and Sport in the Core Sámi Area of Norway, 1927 to 1964: Organisation, Modernisation and Minority Policy.

Artikkel IV:

Idrett i skolen i Finnmark 1927 - 1964 - et minoritetspolitisk redskap?

Artikkel V:

Sport, Ethno-Politics and Sámi Identity in Northern Norway. The Organizing of the Sámi Sports Movement.

Paper 1

Paper 2

Paper 3

Paper 4

